

T.C.

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**MİKRO KREDİ ALAN BİREYLERİN KREDİLERE
YÖNELİK ALGILARI VE İŞ DOYUMLARI ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ahmet ERGÜL

SOSYAL HİZMET POLİTİKALARI VE UYGULAMALARI
PROGRAMI

Ankara, 2019

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**MİKRO KREDİ ALAN BİREYLERİN KREDİLERE
YÖNELİK ALGILARI VE İŞ DOYUMLARI
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ahmet ERGÜL

SOSYAL HİZMET POLİTİKALARI VE UYGULAMALARI
PROGRAMI

Ankara, 2019

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

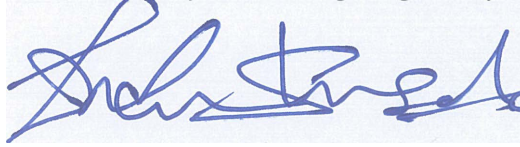
Mikro Kredi Alan Bireylerin Kredilere Yönelik Algıları ve İş Doyumları Arasındaki İlişkinin
İncelenmesi

Ahmet ERGÜL
Yüksek Lisans Tezi
4 Mart 2019

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Esra ÇALIK VAR

Jüri Üyeleri
Dr. Öğr. Üyesi Hüsamettin ÇETİN
Dr. Öğr. Üyesi Esra KILIÇ CEYHAN
Doç. Dr. Esra ÇALIK VAR

Okuduğumuz ve Savunmasını dinlediğimiz bu tezin bir Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm kapsam ve k ite şartlarını sağladığını beyan ederiz.

Doç. Dr. Ender ŞİMŞEK
Enstitü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm şartları sağladığını tasdik ederim.

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

04/03/2019

Ahmet ERGÜL

TEŞEKKÜR

Bu araştırmada Ankara'daki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının uyguladığı gelir getirici iş kurma projelerinden faydalanan bireylerin mesleki doyumları incelenmiştir. Araştırma bulgularının gelir getirici iş kurma projelerine yönelik hizmet politikalarının geliştirilmesinde yardımcı olacağı ümit edilmektedir.

Araştırma sürecinin tamamlanması birçok değerli hocamın, meslektaşlarımla ve ailemin desteği ile mümkün olabilmiştir. Çalışma boyunca değerli fikirleriyle beni destekleyen, yol gösteren sevgili danışmanım Doç. Dr. Esra ÇALIK VAR ve Prof. Dr. Cengiz ÖZBESLER başta olmak üzere, araştırma verilerini elde etmek için benimle işbirliği içinde olan Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü'nün Daire Başkanları Esmâ TEKİNARSLAN ve Samet GÜNEŞ ile Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü Proje Değerlendirme ve İzleme Daire Başkanlığı çalışanlarına,

Araştırma verilerinin istatistiksel çözümlenmesinde ve araştırmam için öneri ve desteğini benden esirgemeyen T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Bilgi Koordinasyon Merkezi Başkanlığındaki arkadaşlarıma,

Bu süreçte desteğini benden esirgemeyen, her vazgeçişimde beni tekrardan yüreklendiren, ilgi ve anlayış gösteren eşim Gülsüm GÜNEŞ ERGÜL ve sevgili aileme sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	vii
ABSTRACT	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	ix
TABLolar DİZİNİ	x
1. GİRİŞ	1
2. GENEL BİLGİLER.....	4
2.1. Yoksulluk Tanımı ve Yoksullukla Mücadele Yaklaşımları.....	4
2.1.1. Yoksulluk Tanımı.....	4
2.1.1.1. Mutlak Yoksulluk	5
2.1.1.2. Göreli Yoksulluk.....	6
2.1.1.3. ÖzneY Yoksulluk	7
2.1.1.4. İnsani Yoksulluk	8
2.1.2. Yoksulluğun Nedenleri.....	8
2.1.2.1. Mikro-Mezzo-Makro Nedenler	9
2.1.2.2. Kişisel Nedenler	12
2.1.3. Yoksullukla Mücadele Yaklaşımları ve Stratejileri	13
2.1.3.1. Neo-Liberal Yaklaşım.....	13
2.1.3.2. Amartya Sen ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Yaklaşımı	15
2.1.3.3. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü Yoksullukla Mücadele Stratejileri	17
2.1.3.4. Dünya Bankası Yoksullukla Mücadele Stratejileri ...	17
2.2. Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele	19
2.2.1. Türkiye’de Yoksulluk.....	19
2.2.2. Türkiye’deki Sosyal Yardım Kurum-Kuruluşları	22
2.2.2.1. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.....	24

2.2.2.2. Kültür ve Turizm Bakanlığı Vakıflar Genel Müdürlüğü.....	24
2.2.2.3. Yerel Yönetimler.....	25
2.2.2.4. Sağlık Bakanlığı	25
2.2.2.5. Milli Savunma Bakanlığı	26
2.2.2.6. Gençlik ve Spor Bakanlığı Yüksek �ğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu	26
2.3. Yoksullukla Mücadelede Aile, �alışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü Proje Destekleri.....	29
2.3.1. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü Proje Desteklerinin Kanundaki Yeri, Tanımı, İşleyişi, Hedef Kitle ve �zellikleri.....	30
2.3.1.1. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü Proje Desteklerinin Kanundaki Yeri	30
2.3.1.2. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü Proje Desteklerinin Tanımı.....	32
2.3.1.3. Bir Mikro Kredi Uygulaması Olarak Gelir Getirici Projeler	32
2.3.1.4. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü Proje Desteklerinin İşleyişi ve Hedef Kitle	34
2.3.1.5. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü Proje Desteklerinin �zellikleri	35
2.4. Yoksullukla Mücadelede Mikro Kredi Uygulamaları.....	36
2.4.1. Mikro Kredinin Tanımı, Tarihçesi, İlkeleri ve �zellikleri	37
2.4.1.1. Mikro Kredi'nin Tanımı.....	37
2.4.1.2. Mikro Kredi'nin Tarihçesi	40
2.4.1.3. Mikro Kredi'nin İlkeleri.....	43
2.4.1.4. Mikro Kredi'nin �zellikleri	47
2.4.2. Mikro Kredinin Ulusal ve Uluslararası Belgelerde Yer Alış şekli.....	49
2.4.2.1. Mikro Kredi'nin Ulusal Belgelerde Yer Alış şekli ..	49
2.4.2.2. Mikro Kredi'nin Uluslararası Belgelerde Yer Alış şekli	52

2.5. İş Doyumu	54
2.5.1. İş Doyumunun Önemi	55
2.5.2. İş Doyumunun Özellikleri	56
2.5.3. İş Doyumunu Etkileyen Faktörler	57
2.5.3.1. Bireysel Faktörler	58
2.5.3.2. Kurumsal Faktörler.....	60
2.5.4. İş Doyumunu Açıklayan Kuramlar	63
2.5.4.1. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramı	64
2.5.4.2. Herzberg'in Çift Faktör Kuramı	65
2.5.4.3. Vroom'un Beklenti Teorisi Kuramı.....	66
2.5.4.4. Locke'un Amaç Kuramı	67
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	68
3.1. Araştırma Modeli	68
3.2. Evren ve Örneklem.....	68
3.3. Veri Toplama Araçları.....	68
3.3.1. Sosyo-Demografik Bilgi Formu	68
3.3.2. Mesleki Doyum Ölçeği.....	69
3.3.3. Araştırmanın Amaçları	69
3.3.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	70
3.3.5. Araştırmanın Sayıltıları	70
4. BULGULAR	72
4.1. Kredi Kullanan Bireylere İlişkin Bulgular.....	72
4.2. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyum Ölçeği Puanlarının, Yaşa Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular.....	73
4.3. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyum Ölçeği Puanlarının, Eğitim Durumuna Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular	74

4.4. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyum Ölçeği Puanlarının, Kredilerin Geri Ödeme Durumuna Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular	75
4.5. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyum Ölçeği Puanlarının, Açtığı İş Yerinin İş Tecrübesine Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular	76
4.6. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyum Ölçeği Puanlarının, Mikro Kredi Hizmetinin Nasıl Öğrenildiğine Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular.....	76
4.7. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyum Ölçeği Puanlarının, Açtıkları İşe Yönelik Eğitimli Olmalarına Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular.....	77
4.8. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyum Ölçeği Puanlarının, Açtıkları İşte Çalışma Sürelerine Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular	78
4.9. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyum Ölçeği Puanlarının, Kurdukları İşte Kendilerini Başarılı İfade Etmelerine Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular	78
4.10. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyum Ölçeği Puanlarının, Kredinin Yaşamlarına Olan Etkisine Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular	79
4.11. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyum Ölçeği Puanlarının, İş Yerinde Mutluluk Durumlarına Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular	80
4.12. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyum Ölçeği Puanlarının, Aylık Kazançlarına Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular	80
4.13. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyum Ölçeği Puanlarının, Açtıkları İşte Kendilerini Geliştirmeye Çabalamalarına Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular	81
4.14. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyum Ölçeği Puanlarının, Kredinin Nasıl Olması Gerektiğine Yönelik Görüşlerine Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular	82
4.15. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyum Ölçeği Puanlarının, Krediden Memnuniyet Durumuna Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular	83
5. TARTIŞMA	85
5.1. Kredi Kullanan Bireylerin Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Bulguların Tartışılması	85

5.2. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyumlarının Yaşa İlişkin Bulguların Tartışılması	86
5.3. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyumlarının Eğitim Durumuna İlişkin Bulguların Tartışılması	87
5.4. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyumlarının Kredilerin Geri Ödeme Durumuna İlişkin Bulguların Tartışılması.....	88
5.5. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyumlarının, Açtığı İş Yerinin İş Tecrübesine Uygunluğuna İlişkin Bulguların Tartışılması.....	88
5.6. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyumlarının Mikro Kredi Hizmetinin Nasıl Öğrenildiğine İlişkin Bulguların Tartışılması.....	89
5.7. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyumlarının Açtıkları İşe Yönelik Eğitimli Olup Olmamlarına İlişkin Bulguların Tartışılması.....	90
5.8. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyumlarının Açtıkları İşte Çalışma Sürelerine İlişkin Bulguların Tartışılması	90
5.9. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyumları, Kendilerini Kurdukları İşte Başarılı İfade Etmelerine, Mikro Kredinin Yaşamlarına Nasıl Etki Ettiğine, İş Yerinde Mutluluk Durumlarına ve Açtıkları İşte Kendilerini Geliştirmeye Çabalamalarına İlişkin Bulguların Tartışılması.....	91
5.10. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyumlarının Aylık Kazançlarına İlişkin Bulguların Tartışılması	93
5.11. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyumları İle Kredinin Nasıl Olması Gerektiğine Yönelik Görüşlere İlişkin Bulguların Tartışılması.....	94
5.12. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyumlarının, Krediden Memnuniyet Durumlarına İlişkin Bulguların Tartışılması.....	95
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	97
6.1. Sonuç.....	97
6.2. Öneriler.....	99
7. KAYNAKLAR	104
8. EKLER.....	118
EK-1. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Etik Kurul Onayı	118
EK-2. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Araştırma İzni	119

EK-3. Bilgilendirilmiş Onam Formu	120
EK-4. Sosyo-Demografik Bilgi Formu	121
EK-5: Mesleki Doyum Ölçeği.....	124
EK-6. Özgeçmiş	126

ÖZET

Mikro Kredi Alan Bireylerin Kredilere Yönelik Algıları ve İş Doyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Bu çalışma, Ankara'daki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının uyguladığı gelir getirici iş kurma projelerinden faydalanan bireylerin iş doyumlarını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu nedenle, çalışmanın amaçlarına uygun olan nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Ankara'da gelir getirici iş kurma projelerinden yararlanan 233 kişi bulunmaktadır. Bunlardan basit seçkisiz örneklem yöntemiyle 87'sine ulaşılarak sosyo-demografik anket ve mesleki doyum ölçeği uygulanmıştır. Araştırmada kullanılan anket araştırmacı tarafından uyarlanmış, gelir getirici projelerden faydalananların mesleki doyumlarını değerlendirmek için Kuzgun, Sevim ve Hamamcı (2005) tarafından geliştirilen Mesleki Doyum Ölçeği uygulanmıştır. Toplanan verilerin analizinde SPSS 20 programı yardımıyla istatistik yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre kredi kullanan bireylerde yaş ve eğitim durumu, mesleki doyumunu etkilemezken; açtıkları iş alanı hakkında iş tecrübesine ve eğitime sahip olanların mesleki doyumlarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Mesleklerinde kendilerini başarılı bulanlar ile o mesleği yapmaktan mutlu olduklarını belirtenlerin mesleki doyumlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Kredi kullanan bireylerden krediye yönelik olumsuz değerlendirmede bulunanların mesleki doyumlarının düşük olduğu, krediye yönelik olumlu değerlendirmede bulunanların ise mesleki doyumlarının yükseldiği görülmüştür. Açtıkları iş alanında kendini geliştirmeye çabalayan bireylerin, çabalamayanlara göre mesleki doyumlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, kredi kullanan bireylerden kredi ödemeleri devam eden, ödeme yapmadığı için yasal takipte olan ve ödeme yapmayan bireylerin mesleki doyumlarının düşük; ödemelerini tamamlayanların ise yüksek olduğu görülmüştür. Bu çalışmadan elde edilen araştırma bulgularının, mikro kredi kullanan bireylerin mesleki doyumlarını etkileyen değişkenlerin neler olabileceğinin belirlenmesinde yardımcı olacağı ve daha sonra uygulanacak gelir getirici projelerdeki kredi kullananlara işlerinde daha verimli ve başarılı olmalarında katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gelir getirici proje, güçlendirme, iş doyumunu, mikro finans, mikro kredi, sygm proje destekleri, yapabilirlik (yeterlilik), yoksulluk

ABSTRACT

Investigation of The Relationship Between Micro Credit Beneficiarys' Perceptions on Credits and Job Satisfaction

In this study, fundamentally it is aimed to determine the job satisfaction levels of individuals who benefit from the income generating projects implemented by Social Assistance and Solidarity Foundations in Ankara. For this purpose, a mixed method, which includes a combination of both quantitative and qualitative research methods, was used which is one of the most appropriate research designs for the purposes of this study. There are 233 people in Ankara benefiting from the income generating projects. A socio-demographic questionnaire and job satisfaction scale were applied by reaching 87 of them randomly. The questionnaire used in the study was adapted by the researcher, Job Satisfaction Scale which was developed by Kuzgun, Sevim and Hamamcı (2005) was applied to evaluate the job satisfaction of the beneficiaries of income generating projects. For the analysis of the collected data, statistical methods were used with the help of SPSS 20 program. According to the findings of the study, age and educational status do not affect the levels of job satisfaction in individuals using credit; It is determined that the job satisfaction levels of the people who have work experience and education are high. Those who found themselves successful in their job and those who stated that they were happy to do that job were found to have higher levels of job satisfaction. It was observed that the level of job satisfaction of the negative evaluators for credit is low but the job satisfaction levels increased as the stated evaluations turned to positive. Individuals who tried to improve themselves in their work were found to have higher levels of job satisfaction than those who did not. In addition, individuals whose credit payments are ongoing, who are in legal follow-up because they do not pay and do not pay, have low levels of job satisfaction; It is seen that the ones who complete their payments are high. It is thought that the research findings obtained from this study will help determine the variables that affect the job satisfaction levels of the individuals using micro-credits and will contribute to the more efficient and successful work of the credit-earners in the income generating projects to be applied later.

Keywords: Income generating project, empowerment, job satisfaction, micro finance, micro credit, gdsa project supports, capability, poverty

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

CGAP	: Certified Government Auditing Professional
ÇBYE	: Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IMF	: International Monetary Fund
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme
OECD	: Organization for Economic Cooperation and Development
ÖSYM	: Ölçme Seçme ve Yerleştirme Merkezi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
SYGM	: Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü
TCEE	: Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	: United Nations Development Programme

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 2.1. Yoksulluk sınırı yöntemleri bağlamında fert yoksulluk oranları, 2002- 2015.....	20
Tablo 2.2. Eşdeğer hane halkı kullanılabilir gelirlere göre sıralı yüzde 20'lik gruplar, 2006-2017	21
Tablo 2.3. Sosyal yardımlar genel müdürlüğü proje destekleri, 2007-2017.....	33
Tablo 4.1. Kredi kullanan bireylerin sosyo-demografik özelliklerine göre istatistik sonuçları.	72
Tablo 4.2. Mesleki doyum ölçeği puanlarının yaşa ilişkin betimsel istatistik sonuçları.....	73
Tablo 4.3. Mesleki doyum ölçeği puanlarının yaşa göre ANOVA sonuçları.....	73
Tablo 4.4. Mesleki doyum ölçeği puanlarının eğitim durumuna ilişkin betimsel istatistik sonuçları.	74
Tablo 4.5. Mesleki doyum ölçeği puanlarının eğitim durumuna göre ANOVA sonuçları.	74
Tablo 4.6. Mesleki doyum ölçeği puanlarının kredinin geri ödeme sürecine ilişkin betimsel istatistik sonuçları.	75
Tablo 4.7. Mesleki doyum ölçeği puanlarının kredinin geri ödeme sürecine göre ANOVA sonuçları.	75
Tablo 4.8. Mesleki doyum ölçeği puanlarının iş tecrübesine göre t-Testi sonuçları.....	76
Tablo 4.9. Mesleki doyum ölçeği puanlarının mikro kredi hizmetinin nasıl öğrenildiğine ilişkin betimsel istatistik sonuçları.	76
Tablo 4.10. Mesleki doyum ölçeği puanlarının mikro kredi hizmetinin nasıl öğrenildiğine göre ANOVA sonuçları.....	77
Tablo 4.11. Mesleki doyum ölçeği puanlarının işe yönelik eğitim alınıp alınmadığına göre t-Testi sonuçları.	77
Tablo 4.12. Mesleki doyum ölçeği puanlarının mikro krediden faydalandıktan sonra geçen süreye göre t-Testi sonuçları.....	78
Tablo 4.13. Mesleki doyum ölçeği puanlarının açılan işteki başarı durumuna göre t-Testi sonuçları.	78

Tablo 4.14. Mesleki doyum ölçeği puanlarının mikro kredi hizmetinden yararlananların yaşamlarına etkisine ilişkin betimsel istatistik sonuçları.....	79
Tablo 4.15. Mesleki doyum ölçeği puanlarının mikro kredi hizmetinden yararlananların yaşamlarına etkisine göre ANOVA sonuçları	79
Tablo 4.16. Mesleki doyum ölçeği puanlarının açılan işte mutluluk durumuna göre t-Testi sonuçları.	80
Tablo 4.17. Mesleki doyum ölçeği puanlarının açılan iş yerinin aylık kazancına ilişkin betimsel istatistik sonuçları.	80
Tablo 4.18. Mesleki doyum ölçeği puanlarının açılan iş yerinin aylık kazancına göre ANOVA sonuçları.	81
Tablo 4.19. Mesleki doyum ölçeği puanlarının açılan işte kendini geliştirmeye çabalama durumuna göre t-Testi sonuçları.....	81
Tablo 4.20. Mesleki doyum ölçeği puanlarının kredinin nasıl olması gerektiğini belirtenlere ilişkin betimsel istatistik sonuçları.....	82
Tablo 4.21. Mesleki doyum ölçeği puanlarının kredinin nasıl olması gerektiğini belirtenlere göre ANOVA sonuçları.	82
Tablo 4.22. Mesleki doyum ölçeği puanlarının krediye yönelik memnuniyet durumlarına ilişkin betimsel istatistik sonuçları.....	83
Tablo 4.23. Mesleki doyum ölçeği puanlarının krediye yönelik memnuniyet durumlarına göre ANOVA sonuçları	83

1. GİRİŞ

Yoksulluk, geçmişten günümüze toplumların mücadele ettiği ve toplumlarda meydana gelen sosyo-ekonomik değişimlere istinaden insan ihtiyaçlarının farklılaşması nedeniyle farklı mücadele yöntemlerinin uygulandığı kapsamlı bir olgudur. Yoksulluk olgusunun yapısında var olan olumsuzluk, insan ve insanın yaşamını sürdürdüğü toplum açısından risk oluşturmaktadır. Bu bakımdan hem tarihi süreçte hem de günümüzde de gerek devletler gerekse uluslararası örgütler ve sivil toplum kuruluşları çeşitli argümanlarla yoksullukla mücadele etmektedir.

Ancak son yıllarda, ülkeler arası mesafelerin kısalması, bilim ve teknolojiadaki gelişmeler ile birlikte bilinen sosyal politika uygulamalarının da değişmesi ile refah devleti kavramı daha fazla gündeme gelmiştir. Refah devleti, bireylerin becerilerinin arttırılarak toplum içinde kendi ayakları üzerinde durmalarının sağlanmaya çalışıldığı bir sistemi benimsemektedir. Bu sistem içerisindeki toplumlarda en temel amaç, tüm vatandaşlarının asgari bir yaşam standardında yaşayabilmesidir, bu da toplumlar için en önemli sorunlardan olan yoksulluk ve yoksulluğun azaltılmasında farklı mücadele yöntemlerinin benimsenmesini ortaya çıkartmaktadır.

Düşük gelirli kesimler için gelir desteği, sosyal güvenlik uygulaması, sağlık ve eğitim hizmetleri ve işsizlik sigortası gibi var olan yoksullukla mücadele yöntemlerinin yanında “Mikro Kredi Uygulamaları” da yoksullukla mücadelede önemli roller üstlenmektedir. Bireylerin kendi işlerini açarak gelir elde etmelerini isteyen mikro kredi, yoksulluğun vermiş olduğu olumsuz durumlar nedeniyle klasik bankacılık sistemlerinin istediği kefil veya teminat gösterme durumlarını aramayan ve hedef kitlesini bu yönde belirleyen bir uygulamadır. 2003 yılında dünya gündeminde kendine yer bulan mikro kredi uygulaması ülkemizde de hızlı bir ilerleme göstererek yayılmıştır.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü de, 1986 yılında uygulamaya koyulan 3294 sayılı yasa ile oluşturulan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu kaynaklarıyla, refah devleti

kavramının ortaya koyduğu yeni yoksullukla mücadele yol haritası ile birlikte öncelikle yoksulluğu en aza indirmek ve sonrasında yoksulluğu ortadan kaldırmak amacına yönelik olarak bireylerin kendi ayakları üzerinde durabilmeleri, toplumla bütünleşmeleri ve devamlı gelir ederek verimli duruma geçebilmeleri için 21. yüzyılın başlarından itibaren “geri ödemeli proje destekleri” sağlamaya başlamıştır.

Bu doğrultuda çalışmanın genelinde mikro kredi uygulamaları ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü gelir getirici proje destekleri tüm yönleriyle anlatılarak; söz konusu uygulamaların yoksullukla mücadelede ülkemize kattıklarını görebilmek için Ankara’daki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından uygulanan gelir getirici proje desteklerinden yararlanan bireylerin kredi ile açtıkları işlerinden aldıkları mesleki doyumları incelenecektir. Ancak çalışma Ankara’daki kent yaşamına uygun iş kurma projeleri ile tarımsal alana yönelik olmakla birlikte küçük miktarda gelir getirici projeler ile sınırlandırılacak olup Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi kapsamında sağlanan kooperatifleşmeye yönelik proje destekleri çalışmamızda yer almayacaktır. Söz konusu mikro kredi ile tarımsal alana yönelik meyvecilik, sebzecilik ve tarımsal ürün işleme, el emeğine dayalı süs eşyası üretimi, kuaförlük, dikiş-nakış işleri, terzilik, elektronik eşya tamiri, marangozluğa yönelik üretim, konfeksiyon, çiçekçilik, lokantacılık, elektrik işçiliği, tornacılık, araba tamiri ve yıkama, halı yıkama, gümüş işlemeciliği, kombi tamirati ve her türlü tesisatçılık gibi konularda projelere destek verilerek yoksul bireylerin üretime katılarak kendi geçimlerini sağlayacakları iş alanlarına yönelmeleri ve iş hayatına girerek toplumda verimli olmaları amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda yoksul bireylerin çalışması, iş yapması sağlanmaya çalışılmıştır. Çünkü yoksulluk döngüsü içerisindeki bireylerin bu döngüyü kırmalarındaki en önemli unsur çalışmadır. Yoksulluk ve çalışma arasında ters orantılı kuvvetli bir bağ vardır.

İnsan doğasında önemli bir yere sahip olan ve toplumda var olmasını sağlayan çalışma işlevi, özellikle sanayi devriminden sonra hem makineleşmeyi hem de makinenin kullanılmadığı iş sahalarını ve bu bağlamda da insan gücünü ve insanın nasıl verimli hale getirilebileceği hususlarının daha fazla incelenmesi gerekliliğini tetiklemiştir. Bu da iş doyumunu kavramını gündeme getirmiştir. İş doyumunu ile birlikte, çalışan bireylerin işteki rollerine karşı gösterdikleri duygusal tepkilerin (1) neler

olduğu ve bu tepkilerin düzeyinin çalışanı ve çalıştığı işi nasıl etkilediği gibi konularda inceleme yapılmasının faydalı olacağı düşünölmeye başlanmıştır. Bu düşünce ile çalışma işlevi artık işletmelerin çalışanlarından ne kadar verim aldıkları ve kazançlarının yanında, çalışan bireylerin psikolojik ve fiziksel olarak ne kadar tatmin olduklarıyla da ilgili hale gelmiştir.

Bu bakımdandır ki çalışma sektörleri kendi alanlarında meydana gelen gelişmeleri takip ederek rekabet koşullarına ayak uydurabilmek için, çalışma işlevinin iyileştirmesine yönelik bir takım araştırmalara gitmiştir. Ancak bu araştırmalar tabii ki çalışanlardan maksimum verim elde etme ve bunun sonucu olarak da daha fazla kar elde etme amacına yöneliktir. Günümüzde de var olan rekabet koşullarına ayak uydurabilmek için çalışanın verimini artırmak isteyen her işletme çalışanların iş doyumunu gözetmek durumundadır. İşletme çalışanlarının yanı sıra kendi işini kurarak iş yapan bireylerin işlerinden daha fazla verim elde edebilmelerinde de iş doyumunun önemli bir etkiye sahip olduğu yapılan çalışmalarda gözlemlenmiştir. Bir işte başarılı olmak iş doyumunu önemli ölçüde arttırmakta ve iş yeri sahibinin özgüvenini tetikleyerek iş yerinde mutlu olmasına sebebiyet vermektedir.

Bu çalışmada da temel olarak, Ankara'daki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının uyguladığı gelir getirici iş kurma projelerinden faydalanarak iş kuran bireylerin mesleki doyumlarını belirlemek amaçlanmaktadır.

2. GENEL BİLGİLER

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmamızın temelini oluşturan yoksulluk kavramı, yoksulluğun nedenleri ve yoksullukla mücadele yaklaşımlarına ilişkin bilgilere yer verilecektir.

2.1. Yoksulluk Tanımı ve Yoksullukla Mücadele Yaklaşımları

2.1.1. Yoksulluk Tanımı

Yoksulluk karmaşık bir olgu olması sebebiyle herkes tarafından kabul gören kesin bir tanımlamaya sahip değildir. Kesin bir tanımlama yapamamanın en önemli nedeni ise yoksulluğun sadece bir beslenme sorunu mu; yoksa hem sosyal hem siyasal hatta büyük bir insanlık sorunu olması nedeniyle toplumların yönetim stratejilerini belirleyen bir alan olarak görülüp görülmediğine dair kesin bir kararın verilememesidir. Ancak basit ve genel itibarıyla yoksulluğun insanların yaşamlarını sürdürecekleri temel geçim kaynaklarına ulaşamama durumu olarak tanımlı yapılabilir.

Yoksulluğu terim olarak ilk tanımlayan 1901 yılında Seeböhm Roventree'dır. Bu tanımda kişinin eline geçen maddi gelirin, temel ihtiyaçlar olan barınma, yiyecek, giyecek gibi ihtiyaçları karşılama noktasında yetersiz kalması olarak anlaşılmaktadır. İnsanın ihtiyacının sadece yemek olmaması, yoksulluğu da bu bakımdan sadece yeterli besini alamama veya aç kalma olarak algılamak doğru değildir. Beslenme ilk sırada olmak üzere insanın, yerleşme, sağlık, eğitim, sosyal ortam gibi ihtiyaçları da bulunmaktadır. Yüzyılın son çeyreğinde diğer sorunların yanında özellikle ekonomik ve sosyal sorunlar insanlığı oldukça zorlamış ve bu bağlamda yoksulluk da daha önemli bir sorun haline gelmiştir (2).

Son yıllarda yapılan çalışmalar ve eğilimler ışığında yoksulluğun sadece yeterli besini alamama olarak tanımlamanın yanlış olduğu kanısına varılmıştır. Bu bakımdan yoksulluk, sağlık, eğitim, barınma ve sosyal yaşama istenilen düzeyde katılımın da ekonomik gelir ve bu gelirin tüketimi gibi somut nedenlerin yanında yer alması gerektiği ifade edilmiştir (3). İnsan onuruna yakışır bir yaşam düzeyinin altında bulunma ve yetersiz ekonomik gelirden olma durumu olarak da ifade edilen yoksulluk

(4), insan ihtiyaçlarının giderilip giderilmediği konusunda kişisel bakıştan da uzak olamayacaktır. Bu yüzden yoksulluğun toplumda bir grubun ihtiyaçlarının giderilmesinin var olduğu ancak diğer bir grubun ihtiyaçlarının giderilip giderilmediği ile karşılaştırıldığında anlam ifade edeceği belirtilmektedir (5).

Bütün bu tanımları da göz önüne alarak yoksulluğu kapsadığı alan ve içinde barındırdığı nitelikler ışığında mutlak yoksulluk, görelili yoksulluk, öznel yoksulluk ve insani yoksulluk gibi belirli kategoriler çerçevesinde ele almak yerinde olacaktır.

2.1.1.1. Mutlak Yoksulluk

Yoksulluk birçok tanıma sahip karmaşık bir olgudur. Bu nedenle yapılan tanımlamalar farklı kategorilere ayrılmıştır. Bu kategorilerden genel anlamıyla en fazla başvurulan tanımlama mutlak yoksulluktur. Toplumlarda yoksulluk farklı olarak görüldüğünden ölçümünün global anlamda yapılabilmesi mutlak yoksulluk ile sağlanabilmektedir. Kişilerin tüketmiş oldukları kalori düzeyleri nesnel göstergeler ile mutlak yoksulluk ile ölçülebilmektedir. Elde edilen veriler nesnel ve tek açıdan kabul gördüğünden mutlak yoksulluk son derece önem arz etmektedir (6). Yoksulluğun sınırlarını sadece gelire bağlayan ve kişilerin yaşamlarını idame ettirmelerini en alt seviyeden hesap eden yaklaşım mutlak yoksulluğun en basit tanımıdır (7).

Mutlak yoksullukta kişilerin yaşamlarını biyolojik olarak sürdürebilmeleri için elde ettikleri gelirler ve yaptıkları harcamalar en alt düzeyden hesap edilmekte ve bu yapılan hesaplamada kişilerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için aldıkları gelir, tanımlamaya mutlaklık kazandırmaktadır. Sonuç olarak kişisel koşulların varlığı düşünülmeksizin uluslararası kabul görmüş bir yoksulluk sınırı oluşmaktadır (8). İşte bu sınırın altında kalan birey ve aileler yoksul olarak nitelenmektedir.

Ekonomik gelir ve bu gelir çerçevesinde yapılan harcamalar basit ölçülebilmeleri nedeniyle genel olarak kullanılan yoksulluk ltlerindendir. Söz konusu harcamalar, insanın hayatını sürdürebilmesi için gerekli temel gıdaların oluşturduğu bir sepetin maliyeti veya insanın alması gereken asgari kalori miktarına ulaşması için yaptığı harcamalar ile hesaplanmaktadır. İnsanın yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli olan ve en alt seviyeden yapılan beslenme harcamaları

ekonomik bir değer almaktadır ve bu değer yoksulluk çizgisini oluşturmakla birlikte bu değerin altında kalanlar yoksul olarak ifade edilmektedir (9).

1990 yılında Dünya Bankası yetişkin bir bireyin yaşamını sürdürebilmesi için günlük alması gereken kalori miktarını 2400 olarak ifade etmiş ve bu düzeyin altında kalori alanları mutlak yoksul olarak tanımlamıştır. Söz konusu çalışmada az gelişmiş ülkeler için mutlak yoksulluk sınırı kişi başına günlük 1 dolar, Türkiye ve Doğu Avrupa ülkeleri için 4 dolar ve gelişmiş olan ülkelerde ise 14.4 dolar olarak belirlenmiştir. Dünya Bankası'nın yapmış olduğu bu çalışmada insanın sosyal ihtiyaçları koyulan kriterlerin dışında bırakılarak yalnızca ekonomik gelir seviyesi en alt düzeyden düşünülerek belirlenmiştir (4). Mutlak yoksulluk hesaplanırken sadece beslenme harcamaları değil; hesaplama ölçütlerine barınma ve giyinme gibi kıstasları da dâhil eden yaklaşımlar da olabilmektedir.

Yoksulluğu önlemeye yönelik herhangi bir zamanda herhangi bir toplumda bir çalışma veya strateji geliştiriliyorsa, bu çalışma veya stratejilerin etkilerinin ne olacağı hususunda mutlak yoksulluk en temel taşlardan birisi olacaktır (10). Bu bakımdan yoksulluk ve yoksullukla mücadele noktasında yapılacak çalışmalarda gelinen noktanın değerlendirilmesinde mutlak yoksulluğun önemi büyüktür.

2.1.1.2. Görelî Yoksulluk

Adam Smith'e göre, kişisel kaynakların yetersizliği yüzünden ancak temel ihtiyaçlarını karşılayabilen ve bu bakımdan toplumun refah seviyesinin altında kalan kimseler görelî yoksullardır. Adam Smith'in tanımlamasından da anlaşılaçağı üzere temel ihtiyaçlarını sınırlı seviyede karşılamakla birlikte toplumun kabul edeceği ölçüde eğitim, sağlık ve kısaca sosyal ihtiyaçların karşılanmayarak toplumun kabulünün altında kalan kimseler görelî yoksullardır (11).

İnsel'e göre görelî yoksulluk, *“ülkeden ülkeye değişen toplumun günlük yaşamına katılma maliyeti miktarı”* iken (12), Dumanlı (2), görelî yoksulluğu *“fakir hane halkı veya birey ile o toplumda yaşayan ve mevcut şartlara göre ortalama bir gelire sahip olan hane halkı veya birey arasındaki gelir kaynaklarına sahip olma gücü arasındaki açıklık”* şeklinde tanımlamaktadır.

Bu çerçevede görelî yoksulluk, kişi veya ailenin, ortalama gelir seviyesinin altında kalmasına rağmen; ortalama gelir seviyesinin altında kalan kişi veya aileler arasında yapılan sıralamada daha iyi durumda olması ancak sosyal ihtiyaçların yeterli seviyede karşılanamaması sebebiyle kişi veya ailelerin toplumda kabul görmemesi olarak ifade edilebilir.

Mutlak yoksulluğun değişmez bir çizgiye sahip olması görelî yoksulluk ile arasındaki en önemli farkı oluşturmaktadır. Söz konusu çizgi bulunulan ülke içerisindeki ortalama gelir ve bu gelirin harcamaya yansımaya göre değişmektedir. Buradan da anlaşılağı üzere ortalama gelir seviyesi ülkede ne kadar yüksekse, görelî yoksulluk oranı da o kadar yüksek olacaktır (13).

2.1.1.3. Öznel Yoksulluk

Yoksulluk türlerinden olan öznel yoksulluk diğer yoksulluk türlerinden oldukça farklıdır ve toplumda kabul edilen yoksul birey ve bu bireylerden kaynaklı yoksulluk algısının tanımlanmasında, kişilerce yapılan tercihlerin kullanılarak oluşturulan türdür.

Aktan’a göre “*bu yoksulluk türünde bireylerin faydaları ön plandadır ve yapılan tercihler kişilerin ve hanenin yoksulluğunu tanımlamaktadır*”. Bu yaklaşımda kişilerin tercihlerinin belirlenebilmesi için çeşitli anketler yapılarak bireylere sorular yöneltilmektedir. Yöneltilen bu sorularda bireylerin iyi bir geçim sağlamak ve refah içinde yaşamak için gerek duydukları gelirin ne olduğu; ayrıca şuan için elde ettikleri gelir ve kendilerini geçim noktasında nerede gördükleri konularında sorular sorulmaktadır. Elde edilen cevaplar kişilerin yaşamdan beklentilerinin ne olduğu hakkında bilgi vermekle birlikte öznel yoksulluğun çerçevesini de çizmektedir (3). Yani öznel yoksulluk kişilerin faydalarını ön plana almaktadır.

Ancak iktisatçılar öznel yaklaşımda belirlenen yoksulluk çizgisinin yapılan ölçümler ve kavramsal açıklamalarda sorun oluşturmamasından dolayı yoksulluğu neyin meydana getirdiği ve kişileri yoksulluktan kurtarmak için nelerin gerektiği konusunda önceden belirlenen (normatif) değerlendirmeleri içeren objektif yaklaşımlardan faydalanmaktadırlar (9).

2.1.1.4. İnsani Yoksulluk

İnsani gelişme ve yoksulluk kavramı üzerinde yapılan çalışmalar ile insani yoksulluk yaklaşımı tanımlanmıştır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı bu çalışmaları yürüten en önemli kurumlardan biridir. Yapmış olduğu çalışma ile gelişmekte olan ülkelerde insani yoksulluğun “yaşam süresi, eğitim, ekonomik ve sosyal imkânlar” olarak üç kriter aracılığı ile hesaplamasını yapmaktadır. Yapılan bu hesaplama sonradan söz konusu üç kriterin ortalaması alınarak “indeks değeri” e ulaşılmaktadır (14). Aynı şekilde Şenses’te yoksulluğun tek başına gelir ve bu gelire bağlı yapılan harcamalar olarak görülmesinin doğru olmadığı, bununla birlikte sağlık, eğitim ve bazı sosyoekonomik ihtiyaçlarında yoksulluk hesaplamalarında kullanılması gereken kıstaslar olduğunu ifade etmektedir (9).

Yoksulluk üzerinde yeniden çalışmalar yapılmasının ve insani yoksulluk kavramının ortaya çıkmasının en önemli nedeni gelirin refah seviyesi hesaplamalarında yetersiz olarak görülmesi olmuştur. Ve sonucunda da mutlak yoksulluğun çerçevesi esnetilerek insani yoksulluk tanımlanmıştır. İnsani yoksulluk, iyi bir yaşama sahip olabilmek için uzun, sağlıklı ve verimli bir hayata sahip olamama durumu olarak karşımıza çıkmaktadır (13).

Bireylerin en temel eğitim olan okuma yazma eğitimini alamaması, normal yaşam süresinin altında yaşaması, anne ve çocuk sağlığında yetersiz hizmet alınması, yeterli düzeyde besinin alınamaması ve temel sağlık hizmetlerini alamayarak basit düzey hastalıklara yakalanılması gibi temel insani yeteneklere sahip olamamak, insani yoksulluğun en kısa tanımıdır. Bu bağlamda kişinin, temel insani ihtiyaçlarını gidereceği kaynak, hizmet ve altyapı gereksinimlerine erişiminin kısıtlanması veya hiç olmaması, yoksulluğun “insani” boyutu olarak tanımlanmaktadır (15).

2.1.2. Yoksulluğun Nedenleri

Yoksulluk basit bir şekilde tanımlanamayan ve karmaşık süreçlere sahip bir kavramdır. Bu bakımdan yoksulluğun nedenlerinin de farklı türleri, bu türlerin de kendine ait nedenleri bulunmaktadır. Bu yüzden burada bahsedilen olan yoksulluk nedenleri, yoksulluğun sadece bazı türleri ve bu türlerin nedenleri olacaktır.

Yoksulluğun nedenlerini çevresel faktörler, sosyoekonomik ve sosyokültürel durumlar ve altyapı yetersizliği gibi diğer değişkenlerden bağımsız olarak sadece ekonomik nedenlere bağlamak doğru bir yaklaşım olarak kabul edilmemektedir. Yoksulluk en genel tabirle üretime yeteri ölçüde katılamamak veya yaşanan toplumda üretilen mal, hizmet ve yaşamı idame ettirecek diğer faydalara ulaşamamak şeklinde ifade edilmektedir. Ancak yoksul bireyleri veya aileleri bu noktaya getiren nedenlerin ne veya neler olabileceği konusunda çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Yoksulluğun karmaşık bir yapıya sahip olmasının sonucu olarak, nedenleri ve sonuçları da iç içe geçerek karışık bir hal almaktadır.

Bu bakımdandır ki yoksulluğun nedenleri de bölgeden bölgeye ülkeden ülkeye farklılıklar göstermekte ve yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, haneye giren gelir ve gelir düzeyi gibi faktörlerin yanında yaşanan yer ve yaşanan bölgenin gelişmişlik düzeyi ile de değişkenlik göstermektedir (9). Bu nedenlerden dolayı yoksulluğun nedenleri mikro-mezzo-makro nedenler, kişisel nedenler, gelir dağılımı bozukluğu, göç ve işsizlik, yapısal nedenler ve çalışma alanlarından kaynaklanan nedenler olarak kategorize edilebilmektedir.

2.1.2.1. Mikro-Mezzo-Makro Nedenler

Yoksulluk üzerine yapılan çalışmalarda genel olarak yoksulluğun nedenleri kişilerin sahip oldukları özelliklerinden kaynaklı ise mikro; yani kişileri yoksulluğa iten nedenlerin dışsal nedenlerden çok, kişilerin sahip oldukları ya da olamadıkları özelliklerinden kaynaklı nedenlerdir. Örneğin, bedensel engeli bulunan yoksul bir bireyin iş kurarak yoksulluk döngüsünden çıkması bedensel engeli bulunmayan bir bireye göre daha zordur. Çünkü iş alanları, yapılacak işler ve bu işe ulaşma olanakları bedensel engeli bulunmayanlarda daha geniş bir yelpazeye sahiptir. Veya cinsiyet babında düşünüldüğünde, geleneksel kuralların sert kalıplara sahip olduğu toplumlarda, toplumun kadınlara cinsiyetlerinden dolayı yüklediği sorumluluklar iş hayatına erkeklere oranla katılımlarını güçleştirmektedir. Mikro nedenler dışında yapılan sınıflamada ise; yoksulluk, bireylerin yaşadıkları bölge ve kendi sınırlı çevrelerinden kaynaklı ise mezzo; yaşanan ülke ve dünyadaki küreselleşmeye bağımlı, kişiden bağımsız nedenlerden dolayı ise makro olarak kategorize edilmektedir. Bu kategoride yoksulluğun mezzo ve makro nedenleri arasında ayırımın

iyi yapılması gerekmektedir. Örneğin, bir ülkede yaşanan ekonomik kriz makro boyutta ele alınırken, ekonomik krizin aynı bölgede bulunan insanları farklı şekilde etkilemesi mezzo boyutta ele alınmaktadır. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü tarafından “*Ekonomik Gelişme ve İstihdamın Arttırılmasına Yönelik Desteklenen Projeler*” adı altında hazırlanan bilgi notunda, yoksulluğun nedenleri mikro, mezzo ve makro olarak şu şekilde sınıflandırılmaktadır. Mikro nedenler;

- Bireylerin olumsuz fiziki ve fizyolojik seyirleri sonucunda oluşan bedensel engellilik,
- Bireylerin sosyal hayatını olumsuz yönde etkilemesinin yanında iş hayatına da girmelerine engel teşkil eden psikolojik sağlık sorunları,
- Alkol bağımlılığı, uyuşturucu madde kullanımı, kumar düşkünlüğü gibi kötü alışkanlıklar,
- Üretime katılım için sektörlerin ve çalışma hayatının gerekli bulduğu yeteneklere sahip olamama,
- Çalışmaya engel teşkil edecek etik değerlere ve dini inanışlara sahip olma,
- Bireylerin yaşları ve toplumda kadın ve erkek (cinsiyet) olmalarından kaynaklı edindikleri roller ve bu rollerin vermiş olduğu sorumluluklar gibi özelliklerden kaynaklanmaktadır.

Mezzo nedenler;

- Yeteneğe sahip olunmasına rağmen çalışmak istenilen alanda yeterli düzeyde eğitimin alınamaması,
- Boşanma, dışlanma ve ölüm gibi nedenlerden dolayı aile birliğinin dağılması ve bireyin yalnızlaşması,
- Bireylerin bilgi birikimi, yetenek ve eğitimlerine uygun, çevresinde istenilen çalışma ortamının bulunamaması,
- Suça sürüklenmek ve suç kurbanı olmak,

- Yaşanılan bölgede refah düzeyini sağlayacak ücretlerin bulunamaması ve sektörel dağılımın belirli düzeyleri aşamaması gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır.

Makro nedenler;

- Yaşanılan ülkenin tarım, hayvancılık, orman işleri gibi çalışma sektörlerine uygun iklim çeşitliliğine sahip olamamasının yanında, diğer sektörler için de iklimin elverişsizliği ve suyun yetersizliği gibi coğrafi yönden olumsuzluklar taşıması,
- Ülkede uygulanan istihdam politikalarının yanlış ya da eksik olmasından kaynaklı olarak yaşanan işsizlik,
- Ülkede var olan dengesiz gelir dağılımı ve bu gelir dağılımındaki eşitsizlikler sonucu sosyal standardın altında kalma,
- Siyasi olarak ülkede istikrarın sağlanamaması ve sonucunda oluşan güvensizlik ve boşluğun neden olduğu ekonomik iktidarsızlık ve krizler,
- Ülkede uygulanan yetersiz ekonomi politikaları,
- Afet, deprem, kuraklık gibi doğa olayları ve sonrasındaki müdahalelerde yaşanan aksaklıklar,
- Ülke ekonomisinin istenilen düzeye ulaşabilmesi için devlet sorumluluğunda olan istihdama yönelik eğitim sisteminin devlet tarafından uygulanamaması,
- Savaşlar,
- Bilim ve teknolojiye paralel olarak insan gücüne duyulan ihtiyaçtaki azalma,
- Ülkedeki hızlı nüfus artışı,

- Daha iyi bir yaşama ulaşmak arzusuyla yapılan göç ve bu göçün demografik yapıda oluşturduğu çarpıklık, gibi nedenlerde makro düzeyde olan yoksulluk nedenlerindendir (16).

2.1.2.2. Kişisel Nedenler

Yoksulluğa mikro-mezzo-makro nedenler dışında neden olan bir diğer faktör ise kişisel nedenlerdir. Kişisel nedenler en basit tanımıyla kişiden kaynaklanan yetersizlikler, işlere yönelik tavır ve tutumlar olarak ifade edilmektedir. Kişilerin ilgi ve yeteneklerine yönelik işlerde çalışmamaları, işe yönelik algılarını olumsuz etkilemekte ve bu süreç uzadığında bireyin iş memnuniyetsizliği artmaktadır. Bu da zaman içerisinde kişinin işten ayrılmasına ve yoksullaşmasına neden olmaktadır. Bazı bireyler için ise yaptığı iş, kendisine koymuş olduğu hedef işe ulaşmak için basamak niteliğindedir ve bu bakımdan da o hedefe ulaşana kadar doyumsuzluk yaşamaktadır. Kişisel özellikler bireylerin ilgi ve yetenekleri ile şekillenmektedir. Yapılan işler ise bulunulan çevre, sosyal statü gibi durumlara bakılmaksızın kişiler tarafından kendi özelliklerine göre aranır. Bu bakımdan da kişisel özelliklerin iş bulma veya işi istemeyerek yoksullaşma ile doğrudan ilişkisi bulunmaktadır (4).

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yapılan iş, kişilerin ilgi ve yeteneklerine göre olmaktan çok, yaşamı idame ettirmeye yarayan ekonomik bir süreç olarak görülmektedir. Kişiler yaptıkları işte mutsuzdurlar ancak geçimlerini sağlayabilmektedirler. Bu süreğenlik ise işe yönelik ilgi ve o işte kendini geliştirmeyi negatif yönde etkilemektedir. Sonucunda işten ayrılma ve tüm işlere yönelik olumsuz bir tavır takınma davranışı ile de yoksulluğu ve ekonomik süreçlere katılmamayı pekiştirmektedir. Bununla birlikte işe yönelik tutumlarda kişilerin yoksulluğunu etkileyen kişisel nedenlerdendir. Kişilerin yapılarında var olan iş yapmama isteği ve buna bağlı olarak çalışmamaları yoksulluğu derinleştirmektedir. Bu davranışın sergilenmesinde kişide bulunan ahlaki değerler, dini inanışları, değer kavramları gibi durumlarda etkili olabilmektedir (4).

Kişisel nedenler birçok çalışmada yapısal nedenler ile birlikte verilmektedir. Çünkü yapısal nedenlerin dünyada meydana gelen siyasi ve ekonomik gelişmelere bağımlı olarak bireyleri ve bireylerin işe yönelik tavırlarını da doğrudan etkilediği düşüncesi hâkimdir. Bu çalışmada ise kişisel nedenler yapısal nedenlerden ayrı olarak

incelenmektedir; çünkü bireyde var olan kişilik özelliklerinin bu çalışmanın temelini oluşturan iş kurma ve iş doyumunda daha etkili olduğu düşünülmektedir.

2.1.3. Yoksullukla Mücadele Yaklaşımları ve Stratejileri

Yoksulluk tarihsel süreçte her zaman kendini gösteren ve dünyada meydana gelen gelişmeler çerçevesinde kendini yenileyerek değişen bir olgu olmuştur. Tarihin her döneminde yoksulluk üzerine çalışmalar yapılarak onunla mücadele konusunda yaklaşımlar ve stratejiler üretilmiştir.

Özellikle yüzyılın son çeyreğinde küreselleşme ile birlikte gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerin yanında gelişmiş ülkeler de yoksulluktan önemli ölçüde etkilenmiştir. Ayrıca yoksulluğun kendine ait nedenlerinin olmasının yanında birçok sorunun da nedeni olması hem bir neden hem de bir sonuç olarak karşımıza çıkmasına sebep olmaktadır. Bu bağlamda yoksulluk ile mücadelede izlenecek yol ve uygulanacak stratejiler bu yönde belirlenmektedir (17). Bu nedenler çerçevesinde bakıldığında yoksullukla mücadelede aynı bakış açısına sahip yaklaşımlar olarak Neo-liberal Yaklaşım, UNDP, Amartya Sen ve Dünya Bankası'nın uygulamalarının aynı sınırlar içinde ve ortak görüşlere sahip oldukları izlenmektedir (18).

2.1.3.1. Neo-Liberal Yaklaşım

Liberalizm, devletin belirli kurallarının olduğu ve bunun yanında kişilerin seçimleri ve haklarının ön planda bulunduğu siyasi anlayış olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlayış doğrultusunda devlet bireyin karşısındaki kısıtları en alt düzeyde tutarak temel hakların korunması amacına hizmet etmektedir (19).

Politika ve ekonomide klasik anlayış olarak bilinen liberalizm 1980'li yılların sonlarında araştırmacılar tarafından yeniden gündeme getirilerek sosyal politika üretmede etkili hale gelmiştir. Öncelikle ABD ve İngiltere'de ortaya çıkan bu akım ile birlikte devletler sosyal politika çalışmalarında birey merkezli çalışmalara hız vermiştir. Sonucunda da neo-liberal yaklaşım çerçevesinde politika çalışmaları ivme kazanmıştır (18). Türkiye'de ise neo-liberalizm yaklaşımı 80'li yıllara gelinirken uygulanmaya başlanmış, 80'lerin sonlarına doğru ise söz konusu uygulamalar hız kazanmıştır (20).

Yoksulluğa neo-liberal yaklaşımda, doğrudan bireyleri merkeze alan ve yoksulluğun sebebi olarak bireylerden kaynaklanan yetersizlik, bozukluk, zayıflık gibi olumsuz özelliklerden kaynaklandığını belirten bakış hâkimdir. Bu anlayışta bireylerin çalışmaya yönelik olan isteksizlikleri, sadece günü kurtarmaya yönelik çabaları ve genetik yönden var olan eksiklikleri yoksulluğa neden olan en önemli etkidir (21).

Neo-liberal yaklaşım yoksulluğu, bireylerin bulundukları toplumların ekonomik gelişmelerine yetişememe, kendi becerilerini söz konusu seviyelere çıkaramama ve bu nedenle de var olan piyasanın gerisinde kalma olarak görmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere yoksulluk direkt olarak piyasa temeline dayanmaktadır (15). Bu yaklaşım ışığında sosyal politikalarını oluşturan ülkelerde yoksul bireyler sosyal güvenlik ve sosyal yardım alabilir ya da alamaz şeklinde sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflama, verilen yardımların ulaşması gereken yoksul kesime tam anlamıyla ulaşmamasına ve yardımların düşük seviyede kalmasına neden olmaktadır. Çünkü belirlenen sosyal yardımı hak edebilirlik seviyesi yüksekte bulunmaktadır (21). Söz konusu uygulamalar ile birlikte geçmişten günümüze kadar var olan sosyal yardım anlayışı, hak temelli ilkesinden çıkarak belirli şartlarda verilen yardımlara dönmektedir.

Neo-liberal yaklaşımın hâkim olduğu ülkelerde bireylerin düzgün hayat koşullarında yaşayabilmeleri için devlet yönetiminin almış olduğu sorumluluk açık pazara verilmekte, açık pazarda var olan ekonomik süreçlerin ihtiyaç duyduğu insan sermayesinin yeteneklerini arttırmak için çalışmalar yürütmektedir (15). Aksi halde yoksul bireyler yoksulluklarını kabul ederek devlete bağımlı hale geleceklerdir. Bu da hem devletin yoksullukla mücadele noktasında pasif hale gelmesini hem de bireylerin yeteneklerinin geliştirilerek daha uygun hayat koşullarında yaşamlarını sürdürmelerini güçleştirecektir. Bu bakımdan istihdam piyasasının esnek, devletin de aktif rollerde olabilmesi için çalışmalar yürütülmektedir (22).

Kısacası, neo-liberal yaklaşımda, bireyleri toplumda aktif hale getirebilmek, bireylerin yeteneklerini doğru şekilde ekonomik süreçlere katabilmek amacı ile devletin bazı sorumluluklarını açık pazara devretmesi ve bir bakıma dolaylı olarak yoksullukla mücadele ettiği bir sistem vardır.

2.1.3.2. Amartya Sen ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Yaklaşımı

Yoksulluğun 90'lı yılların son çeyreğinde uluslararası olarak bir sorun teşkil etmesi ile birlikte yoksullukla ilgili yapılan çalışmalar da büyük önem kazanmıştır. Özellikle Birleşmiş Milletler konuyla alakalı olarak önemli roller almıştır. İlk basamakta yoksulluğun önlenmesi diğer bir basamakta ise ortaya çıkan yoksulluğun en aza indirilebilmesi açısından konu ile ilgisi olan uluslararası kuruluşlarla belirli çalışmalar ve ortaklıklar yapan Birleşmiş Milletler kuruluşunun en etkili programı ise Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'dır (23).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın oluşturduğu yoksullukla mücadele yaklaşımının çerçevesini ise Amartya Sen Türkçe'de "yeterlilikler" (yapabilirlik, kapasite, güç) olarak karşımıza çıkan kavram oluşturmaktadır. UNDP'nin yoksullukla mücadele konusunda işbirliği yaptığı kurum ve kuruluşlarda yoksulluk yaklaşımları her ne kadar farklı ifadeler almış olsa da işlevsel anlamda Sen'in "yeterlilikler" yaklaşımı çalışmaların temelini oluşturmaktadır (18).

Bu bakımdan Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın yoksullukla ilgili yapmış olduğu çalışmaları incelemeden önce Amartya Sen'in ne olduğunun incelenmesi gerekmektedir.

Genel olarak Dünya üzerinde yoksulluk, ele geçen gelir ve bu gelir ile insanların oluşturabildikleri düzey olarak ifade edilmektedir. Amartya Sen yaklaşımı ise geliri yoksulluğa neden olan faktörlerden biri olarak ifade ederek konuya başka bir açıdan bakılması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu yaklaşımda gelir düzeyi yoksulluk merkezinden alınarak merkeze "uygun bir hayat seviyesinde hayatını idame ettirebilmek için gerek görülen yapabilirliklerin olmaması" koyulmaktadır. Bir başka ifadeyle, insanların yapmak istedikleri şeylerin ve olmak istedikleri konumların ne olduğu ve sonucunda da geldikleri noktaların ne olduğuna bakılmasının uygun olduğu savunulmaktadır. Kısacası bu yaklaşımın temelinde kişilerin gelir düzeylerinin ne olduğu değil yapmış oldukları aktiviteler, eylemler ve yapabildikleri yatmaktadır (24).

Amartya Sen yaklaşımını yapabilirlikler ve işlevler olmak üzere iki temel öge oluşturmaktadır. Zaten bu yaklaşım "yapabilirlikten yoksunluk" olarak daha açık ifade edilebilir. Bu noktada kişilerin yapmak istedikleri şeyler yani kendi tercihleri/işlevleri bulunmaktadır. Bu işlevler beslenme, barınma gibi basit işlevlerden toplumda kabul

görme, saygınlık kazanma gibi daha karmaşık işlevler şeklinde kişiden kişiye değişiklik göstermektedir. Ancak burada önemli olan kişilerin o işlevleri yapabilmesindeki mümkünlüktür. Bir bakıma yapabilirlik aslında kişilerin özgürlüğüdür. Anlaşılacağı üzere yoksulluk bu yaklaşımda yapabilirlikler alanında değerlendirilmektedir (24).

Sen'in ifade ettiği temel özgürlükler, açlıktan korunma, önlenebilir hastalıktan ve erken ölümden kaçınma, hesap edebilme ve okuryazar olma, siyasi etkinliklere katılarak kendini özgür bir şekilde ifade edebilmedir. Bu özgürlüklerden yoksun olmak yoksulluk olarak ifade edilmektedir (25).

Yapılan bu tanımlama ve Amartya Sen'in merkeze almış olduğu "uygun bir hayat seviyesinde hayatını idame ettirebilmek için gerek görülen yapabilirliklerin olmaması" yaklaşımı UNDP'nin yoksulluğa bakışının çerçevesini çizmektedir. Bu yaklaşıma getirilen eleştiriler ve farklı bakış açıları ile de insani yoksulluk kavramı gündeme gelmiştir. İyi bir yaşamı, sağlığı yerinde, uzun ve verimli geçirebilmek için gerekli olan fırsatlara, seçimlere sahip olamama durumuna insani yoksulluk denmektedir (13).

İnsani yoksulluk kavramı ile birlikte UNDP de İnsani Gelişme Endeksi'ni kullanmaya başlamıştır. Söz konusu endeks ile iyi ve uzun bir yaşam, istenilen bilgilere erişme, yüksek refah seviyesi gibi kavramlar temel alınmış, eğitim, gelir ve benzeri göstergeler ile endeks oluşturulmuştur. Bu endeksin kullanılması ile birlikte ülkelerdeki ekonomik gelir ve bu gelire göre sosyal yaşamın nasıl olduğu gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde karşılaştırılabilmektedir (9).

İnsani Gelişme Endeksi, sosyal refahı sadece ekonomik gelir ve bu gelir ışığında oluşan ekonomik gelişmişlik olarak görmemekte; konuya farklı veriler ışığında daha kapsamlı bakmaktadır. UNDP de bu bağlamda ekonomik gelişmeyi ve yoksulluğu bu çerçevede değerlendirmektedir. Yani UNDP ekonomik olarak gelişmeyi, ülkelerin vatandaşlarına kendi potansiyellerini geliştirebilmeleri için farklı fırsatlar sunmak ve vatandaşlarının bu fırsatlardan yararlanarak daha iyi bir yaşam standardına ulaştırmayı hedeflemek olarak görmektedir (13).

2.1.3.3. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü Yoksullukla Mücadele Stratejileri

Yoksulluğu sadece ekonomik gelirin düşüklüğüne dayalı olarak görmeyip; farklı nedenler ve bu nedenlerin etkileşiminden kaynaklı olarak gören bir diğer uluslararası kuruluş Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'dür. OECD'ye göre yoksulluk sadece ekonomik gelirin düşük olduğu ülkelerde yaşanmamaktadır. Kuruluş, ülkelerin birbirinden farklı olduğunu, bu bakımdan da uygulanan yoksullukla mücadele stratejilerinin bu çerçevede oluşturulması gerektiğini ifade etmektedir. Bugüne kadar uygulanan stratejilerde genel olarak bu gerçeğin gözden kaçmasından dolayı yetersiz kalındığının altı çizilmektedir (26).

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün yayınladığı raporlardan yoksulluğun ölçülmesi noktasında yeni göstergelerin oluşturulması, ayrıca ülkelerin yoksullukla mücadele noktasında oluşturdukları stratejilerin birleştirilmesinin iyi sonuçlar doğuracağını düşünüldüğü anlaşılmaktadır. Bununla birlikte ülkelerin hazırlayacağı yoksullukla mücadele programlarında vatandaşların büyük bir bölümünü temsil edecek kurum ve kuruluşların olması gerektiği ve söz konusu programın uluslararası örgütlerce de paylaşılarak fikir alışverişinde bulunulmasının yararlı olacağı ifade edilmektedir. Bu kuruluş ayrıca, ülkelerin sosyal politikalarında iş garantisi, iş sonrası yaşam ve maaş, çocuk ve engelli yardımı, kırsal alanlarda ekonomik faaliyetlerin teşvik edilmesi gibi konularda da çalışmalar yürütmektedir (27).

2.1.3.4. Dünya Bankası Yoksullukla Mücadele Stratejileri

Yoksullukla mücadele konusunda ülkelerin kendi belirledikleri stratejilerin yanında uluslararası kurum ve kuruluşlar da yoksullukla mücadelede önemli roller üstlenmişlerdir. Bu kuruluşlardan bir tanesi de Dünya Bankası'dır.

II. Dünya Savaşı'nın bitmesi ile birlikte Dünya Bankası 1945 yılında Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası adıyla kurulmuş, 1947 yılında Birleşmiş Milletler bünyesinde bağımsız kuruluşlardan birisi olmuştur (23). 1970'li yıllardan itibaren Dünyada meydana gelen ekonomik değişimler ve teknolojik gelişmeler ile birlikte bireylere dağılan gelirlerde de aranının açıldığı ve ekonomik

eşitsizliklerin daha da arttığı görülmüştür. Bu etki ile Dünya Bankası da yoksullukla tanışmıştır.

Özellikle 80’li yıllardan itibaren uygulanan yapısal uyum programları ile dünyada işsizlik oranları artmış, Dünya Bankası da 1990 yılında Dünya Kalkınma Raporunu yayınlamıştır. Raporda öncelik yoksullukla mücadele olmuş, 80’lerde başlayan yapısal uyum programlarının ekonomiye verdiği kötü havanın giderilmesi gerektiği vurgulanmıştır (3). Bir bakıma 1990’dan sonra Dünya Bankası, IMF ile birlikte, özellikle gelişmekte olan ülkelerde yoksullukla mücadele ve yoksulluğun azaltılması konularında çalışan önemli uluslararası kuruluşlardan olmuştur (28).

Dünya Bankasının yoksullukla mücadele konusunda yayınladığı raporlarda on yıllık süreçlerde dünyada meydana gelen ekonomik gelişmelere paralel olarak belirli değişiklikler meydana gelmiştir. Örneğin 1990 yılında yayınlanan raporda ekonomik büyüme, insana yatırım yapmak, ekonomik denge, katılım ve çevre ve dünya bankası borçları yer alırken (27); 2000 yılında yayınlanan rapora fırsat, yetki verme, güvenlik gibi konuların da eklendiği görülmüştür (28). Raporlar incelendiğinde kendinden önceki raporlarda var olan konuların yeniden irdelendiği, bununla birlikte yeni unsurların göz önünde bulundurularak yoksulluk olgusunun daha da genişletildiği görülmektedir.

2000’li yıllardan günümüze gelene kadar ise yoksullukla mücadele olgusuna Dünya Bankası, kırılganlık, savunmasızlık, güç ve söz sahibi olamama, riske açık olma, güvenlik, yoksullar için sosyal kurumlar, gibi konuları da ekleyerek bir bakıma ekonomik büyümede beşeri sermayenin rolü ve bu rolü daha verimli ve korunaklı hale getirmeyi amaçlamıştır.

Bu yapılanma ile birlikte eğitim almış ve refah içinde yaşayan sağlıklı bireyler ile devamlı bir büyüme hedeflenmektedir. Çünkü günümüzde insan gücü ile ekonomik büyüme arasında paralellik vardır ve bu da yoksullukla mücadele konusunu daha hassas bir çalışma alanı haline getirmektedir (28).

2.2. Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele

2.2.1. Türkiye’de Yoksulluk

Türkiye’de yoksulluk ile ilgili olarak birçok çalışma gerçekleştirilmesine rağmen konunun çok kapsamlı olmasından ve konuya ilişkin sağlam verilerin elde edilememesinden dolayı yapılan ölçümlerin de artı bir sorun teşkil ettiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte yoksullukla mücadele konusunda da 2000’li yıllara kadar planlı bir şekilde mücadele edilememesinden dolayı ülkemizde net veri göstergeleri çıkarılamamıştır.

2010 yılında şuan ki ismi ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü ve Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu’nun ortaklaşa yürüttüğü “Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Projesi” ile Türkiye’de yoksulluk envanteri konusunda önemli bir yol alınmıştır. Proje ile birlikte Türkiye’nin bütün il ve ilçelerinde bulunan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına yardım başvurusunda bulunan vatandaşların hem yoksulluk düzeylerinin hem de yardıma ihtiyaç duydukları alanın ne olduğunun anlaşılması sağlanmıştır. Bir anlamda elektronik ortamda tutulan veri tabanı ile Türkiye’deki yoksulların sayıları ve yoksulluğun ne ölçüde olduğunun bilgisi alınabilmektedir. Türkiye’deki yoksulluğun ne düzeyde olduğunu gösteren bir diğer önemli kurum ise Türkiye İstatistik Kurumu’dur. 2002 yılından bu yana hanelere yapılan gelir anketleri aracılığıyla yoksulluk verileri hesaplanmaktadır. Bununla birlikte 2006 yılından bu yana yine gelir ve ayrıca yaşam koşulları çalışmaları ile gelire bağlı yoksulluk hesaplamaları da yapılmaktadır.

Bu bağlamda TÜİK her yıl haneye giren gelir ve bu gelire dayalı harcama tutarlarına bakarak ülkedeki yoksul nüfus oranlarını hesaplamaktadır. Yapılan bu hesaplamada 1\$, 2.15\$ ve 4.3\$ mutlak ve görelî yoksulluk sınırlarının hesaplanabilmesinde belirlenen tutarlar olarak; bu sınırın altına kalan nüfus ise yoksul nüfusu gösteren oranlar olarak hesaplanmaktadır. Örneğin, 2015 yılında yoksulluk sınırı yöntemlerine göre yapılan fert yoksulluk çalışmasında; 2009 yılında Türkiye’de bireylerin yaklaşık % 0,5’i besin giderlerini içeren açlık sınırının, yaklaşık %18’i besin ve besin dışı giderleri içeren yoksulluk sınırının altında yaşamını sürdürmektedir. Günümüze en yakın tarih olan 2015 yılı kişi başı günlük harcaması, satın alma gücü

farkına göre 1\$'ın altında kalan birey bulunmamakla birlikte, kişi başı günlük 2.15\$ olarak tanımlanan yoksulluk sınırı altında bulunan birey oranı %0.06'dır. Yoksulluk sınırı 4,3\$ olduğunda ise yoksul birey oranı 2015 yılı için % 1.58 olarak gözlemlenmektedir. Konu ile ilgili olarak 2002-2015 yılı Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre fert yoksulluk oranları Tablo 2.1'de görülmektedir.

Tablo 2.1. Yoksulluk sınırı yöntemleri bağlamında fert yoksulluk oranları, 2002- 2015 (29).

Yöntemler	Fert yoksulluk oranı (%)													
	2002	2003	2004	2005	2006	2007 ⁽³⁾	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014 ⁽⁵⁾	2015 ⁽⁵⁾
Türkiye														
Gıda yoksulluğu (açlık)	1,35	1,29	1,29	0,87	0,74	0,48	0,54	0,48	.	.	.	.	.	.
Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	26,96	28,12	25,60	20,50	17,81	17,79	17,11	18,08	.	.	.	.	.	.
Kişi başı günlük 1 \$'ın altı	0,20	0,01	0,02	0,01	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altı	3,04	2,39	2,49	1,55	1,41	0,52	0,47	0,22	0,21	0,14	0,06	0,06	0,03	0,06
Kişi başı günlük 4.3 \$'ın altı	30,30	23,75	20,89	16,36	13,33	8,41	6,83	4,35	3,66	2,79	2,27	2,06	1,62	1,58
Harcama esaslı göreceli yoksulluk	14,74	15,51	14,18	16,16	14,50	14,70	15,06	15,12	.	.	.	.	.	.
(1) 1 \$'ın SGP üzerinden TL karşılığı olarak ilgili yılın cari değerleri kullanılmıştır.														
(2) Eşdeğer fert başına tüketim harcaması medyan değerinin %50'si esas alınmıştır.														
(3) 2007 yılından itibaren yeni nüfus projeksiyonları kullanılmaktadır.														
(4) 2010 yılından itibaren metodolojik revizyon çalışmaları nedeniyle hesaplanmamaktadır.														
(5) 2014 yılından itibaren örneklem tasarımında yeni idari bölünüş temel alınmıştır; bu nedenle kırsal ve kent düzeyinde tahmin üretilmemiştir.														

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yoksulluk alanında yapılan bir diğer çalışma ise 2017 yılı gelir ve yaşam koşulları araştırmasıdır. Söz konusu araştırmaya göre en yüksek eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert gelirine sahip yüzde 20'lik grubun toplam gelirden aldığı pay bir önceki yıla göre 0,2 puan artarak yüzde 47,4'e, en düşük gelire sahip yüzde 20'lik grubun aldığı pay 0,1 puan artarak yüzde 6,3'e yükselmiştir. Ayrıca Türkiye'de ortalama yıllık eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert geliri bir önceki yıla göre yüzde 12,7 artarak 19 bin 139 TL'den 21 bin 577 TL'ye yükselmiştir şeklinde yapılan yorumlamalar Tablo-2.2'de görülmektedir (30).

Tablo 2.2. Eşdeğer hane halkı kullanılabilir gelirlere göre sıralı yüzde 20'lik gruplar, 2006-2017 (30).

Yüzde 20'lik Gruplar						
	Toplam	İlk %20	İkinci %20	Üçüncü %20	Dördüncü %20	Son %20
2006						
Yüzde (%)	100,0	5,1	9,9	14,8	21,9	48,4
Ortalama (TL)	6 395	1 615	3 157	4 727	6 989	15 487
Medyan (TL)	4 702	1 666	3 146	4 702	6 899	12 264
2007						
Yüzde (%)	100,0	5,8	10,6	15,2	21,5	46,9
Ortalama (TL)	8 050	2 340	4 251	6 121	8 675	18 870
Medyan (TL)	6 082	2 440	4 242	6 084	8 604	14 544
2008						
Yüzde (%)	100,0	5,8	10,4	15,2	21,9	46,7
Ortalama (TL)	8 372	2 427	4 342	6 347	9 185	19 560
Medyan (TL)	6 328	2 523	4 354	6 329	9 059	15 637
2009						
Yüzde (%)	100,0	5,6	10,3	15,1	21,5	47,6
Ortalama (TL)	9 396	2 617	4 832	7 083	10 085	22 368
Medyan (TL)	7 044	2 730	4 815	7 044	9 939	17 690
2010						
Yüzde (%)	100,0	5,8	10,6	15,3	21,9	46,4
Ortalama (TL)	9 735	2 841	5 151	7 457	10 658	22 573
Medyan (TL)	7 429	2 924	5 131	7 429	10 511	17 927
2011						
Yüzde (%)	100,0	5,8	10,6	15,2	21,7	46,7
Ortalama (TL)	10 774	3 129	5 698	8 178	11 693	25 172
Medyan (TL)	8 139	3 247	5 692	8 139	11 533	20 039
2012						
Yüzde (%)	100,0	5,9	10,6	15,3	21,7	46,6
Ortalama (TL)	11 859	3 468	6 301	9 055	12 850	27 624
Medyan (TL)	9 030	3 619	6 294	9 030	12 772	22 042
2013						
Yüzde (%)	100,0	6,1	10,7	15,2	21,4	46,6
Ortalama (TL)	13 250	4 016	7 076	10 080	14 193	30 889
Medyan (TL)	10 024	4 188	7 080	10 024	14 000	24 726
2014						
Yüzde (%)	100,0	6,2	10,9	15,3	21,7	45,9
Ortalama (TL)	14 553	4 515	7 894	11 157	15 792	33 417
Medyan (TL)	11 108	4 661	7 863	11 108	15 576	27 388
2015						
Yüzde (%)	100,0	6,1	10,7	15,2	21,5	46,5
Ortalama (TL)	16 515	5 065	8 850	12 520	17 785	38 368
Medyan (TL)	12 492	5 306	8 812	12 492	17 558	30 993
2016						
Yüzde (%)	100,0	6,2	10,6	15,0	21,1	47,2
Ortalama (TL)	19 139	5 880	10 174	14 288	20 194	45 173
Medyan (TL)	14 232	6 127	10 211	14 232	19 943	35 503
2017						
Yüzde (%)	100,0	6,3	10,7	14,8	20,9	47,4
Ortalama (TL)	21 577	6 779	11 528	15 962	22 496	51 127
Medyan (TL)	15 887	7 047	11 519	15 888	22 277	38 533

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından her yıl periyodik olarak açıklanan ve uluslararası özelliklerde olan İnsani Gelişme Raporları da Türkiye’de yoksulluğun ne durumda olduğunu gösteren çalışmalardandır. Söz konusu rapor, yoksulluk başlığı altında İnsani Gelişme Endeksi, Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi ve Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi olmak üzere üç endeksten oluşmaktadır (31).

2017 yılı İnsani Gelişme Raporuna göre; Türkiye, insani gelişme endeksi sıralamasında 0.791 endeks değeri ile 189 ülke arasında 64. sırada yer almaktadır. Bu değer ile yüksek insani gelişme sınıfında bulunan Türkiye’de beklenen yaşam süresi 76 yıl, beklenen öğrenim süresi 15,2 yıl, ortalama öğrenim süresi 8 yıl ve kişi başına düşen gayri safi milli hâsıla ise 24.804’tür (31).

İnsani Gelişme Raporlarının yoksulluk başlığı altında yer alan ve ilk kez 2010 yılında kullanılan Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksinde ise Türkiye, 2017 endeksinde 160 ülke arasında 69. sırada bulunmaktadır. Bu sıralamada Türkiye’de mecliste bulunan kadın milletvekillerinin oranı (%14,6), 18 yaşından büyük kadınlar arasında en az orta öğrenime gitmiş olanların oranı (%44,05), ülkede gerçekleşen her 100.000 canlı doğumda 16 kadının hayatını kaybetmesi istatistiği, 15-19 yaş arasında doğum yapmış genç kadınların oranı (1000 kadından yaklaşık olarak 30’u) ve kadınların çalışma hayatına katılım oranı (%32,4) gibi bilgiler değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme sonucunda Türkiye’nin 2017 yılı için TCEE değeri 0,317’dir (32).

Kullanılan bir diğer endeks Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi ise 2018 yılı için Oxford Yoksulluk ve İnsani Gelişme İnisiyatifi ile İnsani Gelişme Raporu Ofisi tarafından ortaklaşa revize edilen metodoloji kullanılarak hesaplandığından daha yayınlanmamıştır. Türkiye için ÇBYE bağlamında yapılan en yakın tarihli çalışma 2003’tedir. Bu çalışmaya göre, Türkiye nüfusunun yaklaşık olarak %6,5’i çoklu yoksunluklar içindedir. Çoklu yoksunluklar çerçevesinde hassas konumda bulunanların oranı ise Türkiye nüfusunun %7,3’lük bir kesiminden oluşmaktadır (33).

2.2.2. Türkiye’deki Sosyal Yardım Kurum-Kuruluşları

Yoksulluğun boyutlarının farklı olmakla birlikte dünya üzerindeki tüm devletler tarafından hissedilen önemli bir sorun olmasından dolayı devletlerin

yoksullukla mücadele konusunda hem ülke içinde hem de uluslararası anlamda mücadele yöntemleri benimsemeleri gerekmektedir. Türkiye'nin de o ülkelerden bir tanesi olmasına rağmen 1970'li yıllara kadar ülkede uygulanan devletçi politika ile yoksulluğun orta ve uzun vadede gerçekleştirilecek olan ekonomik gelişmeler sayesinde giderileceği öngörülmüş ve yoksullukla mücadele konusunda direkt müdahalelerde bulunulmamıştır. Ancak dünyada meydana gelen ekonomik gelişmeler, sosyal refah anlayışının ülkelerde gelişmesi ve bu kapsamda yapılan sosyal güvenlik konusundaki ilerlemeler ile birlikte Türkiye'de de ilk kez doğrudan müdahaleyi benimseyen “*Altmış Beş Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkındaki Kanun*” olan 2022 sayılı Kanun 1976 senesinde yürürlüğe girmiştir. Sonrasında 1982 yılında Milli Eğitim Bakanlığı aracılığıyla barınma ve burs ihtiyacı duyan yoksul öğrencilere yönelik görev, 1983 yılında da o anki ismi ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna muhtaç durumda oldukları inceleme ile belirlenmiş yoksul vatandaşlara ayni ve nakdi yardımlar verilmesine yönelik görevler verilmiştir. Bir sonraki yılda Vakıflar Genel Müdürlüğüne yürütülmek üzere yoksul vatandaşlara sosyal yardım dağıtma yetkisi verilmiştir (34).

Dağıntık şekilde belirli kurumlara verilen yardım yapma yetkilerinin ardından 1986 yılında bütün yoksul ve muhtaç vatandaşları içine alacak şekilde ve kapsam ve içerik açısından geliştirilen 3294 sayılı “*Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu*” yürürlüğe girmiştir. Doğrudan yoksullukla mücadele kapsamında uygulanan bu politikalara sağlık imkânlarından ücretsiz yararlanmaya yönelik olan “*Yeşil Kart*” uygulaması da eklenmiştir (35). Sonrasında Genel Sağlık Sigortası Kapsamında Gelir Tespiti, Tescil ve İzleme Sürecine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığınca çıkarılan yönetmelik ile kapsamı genişletilmiştir.

1982 Anayasasının ikinci maddesinde ifade edilen hüküm ile Türkiye Cumhuriyeti sosyal devlet olma anlayışını benimsemiş ve yine 1982 anayasasının başlangıç bölümünde yer alan ve Türk vatandaşlarının sahip olduğu temel hak ve hürriyetler ve bu çerçevede vatandaşlarının elde ettiği yetkilerden bahseden hüküm ile de sosyal devlet olma anlayışı çerçevesinde vatandaşlarının haklarının gözetilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Bu bağlamda çeşitli kurum ve kuruluşlara bu hakların gözetilmesi hususunda belirli yetkiler ve görevler verilmiştir.

Türkiye’de yoksullukla mücadele konusunda söz konusu görev ve yetkiler başta Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olmak üzere, Kültür ve Turizm Bakanlığı Vakıflar Genel Müdürlüğü, Yerel Yönetimler, Sağlık Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu, Milli Savunma Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Bu bölümde bu kurumların yaptığı yardımlar incelenecektir.

2.2.2.1. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

2011 yılına kadar Türkiye’de risk altında bulunan gruplara sunulan hizmetler ve verilen sosyal yardımlar farklı kurumlar aracılığı ile yürütülmekte iken, 633 sayılı KHK ile T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurulmuş ve söz konusu yardım ve hizmetler bu Bakanlık bünyesinde yürütülmeye başlanmıştır. 04.08.2018 tarih ve 15 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı birleştirilerek Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı adı altında yoksul vatandaşlara yardım ve hizmet sunmaya devam etmektedir. 10.07.2018 tarih ve 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 65. ve 73. maddelerinde, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına yoksullukla mücadele ve sosyal yardım alanlarında ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesi, bunların takibi ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak gibi önemli görevler tevdi edilmiştir (36). Tek bakanlık çatısı altında toplanılmasına rağmen yoksullukla mücadele konusunda eski adıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde bulunan Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ve özellikle Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü yeni Bakanlıkta daha aktif rol almaya devam etmektedir.

2.2.2.2. Kültür ve Turizm Bakanlığı Vakıflar Genel Müdürlüğü

Yoksullukla mücadele noktasında 2018 tarihine kadar T.C. Başbakanlık bünyesinde yoksul ve yardıma muhtaç vatandaşlara hizmet veren Vakıflar Genel Müdürlüğü 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan seçimlerin ardından Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlanmıştır. İhtiyaç sahiplerine her gün sıcak yemek veren tek kuruluş olan Vakıflar Genel Müdürlüğünün ayrıca eğitim, öğretim ve sağlık konularında

hizmetlerinin yanında, sosyal yardım alanlarına yönelik de hizmetleri bulunmaktadır. Bununla birlikte kurumun muhtaç ve engellilere yönelik muhtaç aylığı ve vakıf imaret yönetmeliği hükümlerine göre aylık bağlamak gibi yoksullukla mücadeleyle yönelik yardımları da vardır (37).

2.2.2.3. Yerel Yönetimler

Yoksulluk alanlarından olan insani yoksulluk yaklaşımının günümüzde hâkim yaklaşımlardan olması ve Avrupa Birliğine aday ülkelerden biri olmamız münasebetiyle yerel yönetimler, kamu hizmetlerinin halka ulaştırılmasında önemli noktalardan bir tanesi olmuştur. Halka yardımların en kolay yoldan ulaştırılması da yerel yönetimler aracılığı ile olmaktadır.

Yerel yönetimler, 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu, 4109 Sayılı Asker Ailelerinden Muhtaç Olanlara Yardım Hakkında Kanun, 7269 Sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun, 02.07.2018 tarih ve 703 Sayılı KHK'nın 88. maddesinde belirtilen Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu ve 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunları gibi mevzuat çerçevesinde sosyal yardım ve sosyal hizmet alanlarında faaliyetlerde bulunmaktadır (38).

Bununla birlikte belediyelerin görev ve sorumluluklarını ifade eden 5393 sayılı Belediyeler Kanunu'nda belediyelerin yoksullukla mücadele alanında, yönetimleri altındaki bölgelerde bulunan muhtaç bireylere gıda, yakacak yardımı ve yoksul öğrencilere burs vermek gibi yardımları bulunmaktadır (39).

2.2.2.4. Sağlık Bakanlığı

Türkiye'de yoksulluğun önemli göstergelerinden biride sosyal güvencedir. Bireylerin, iş kazası, meslek hastalığı, hastalık, malullük, yaşlılık, ölüm, işsizlik gibi olumsuz olaylara maruz kalmaları durumunda, söz konusu kişilerin ekonomik durumlarına bakılmaksızın sağlanan ekonomik destek ve sağlık güvencesi olarak bilinen sosyal güvenlik, devletlerin vatandaşlarına sağladığı hizmetlerdendir (40).

Sağlık Bakanlığı da yukarıda sayılan ve kendi görev alanına giren konularda sosyal güvencesi bulunmayan ve ödeme gücü olmayan bireylere yönelik çeşitli yardımlarda bulunmaktadır. Engelli bireylerin ihtiyaç duyduğu tıbbi cihazlar ve araç gereçlerin temini de Sağlık Bakanlığının muhtaç vatandaşlara sunduğu bu yardımlar kapsamındadır (41).

Ayrıca 2011 yılında yürürlüğe giren Genel Sağlık Sigortası ile yeşil kart uygulamasına son verilmiş, yeşil kartlı bireylerin primleri de devlet tarafından karşılanmaya başlanmıştır (42).

2.2.2.5. Milli Savunma Bakanlığı

Milli Savunma Bakanlığının da çocuğu askerde bulunan ailelere yönelik olarak 4109 Sayılı Asker Ailelerinden Muhtaç Olanlara Yardım Hakkında Kanunun kapsadığı ve 4341 Sayılı Muhtaç Er-Erbaş Ailesi Tedavi Yardımları yönetmelikleri çerçevesinde yardımları bulunmaktadır (43).

2.2.2.6. Gençlik ve Spor Bakanlığı Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu

Hizmet vermeye başladığı ilk yıllarda Milli Eğitim Bakanlığına, sonrasında ise Başbakanlığa bağlı olarak hizmet sunan Kurum, 2011 yılında yayımlanan Cumhurbaşkanlığı Tezkeresi ile Gençlik ve Spor Bakanlığı'na bağlı yedi genel müdürlükten biri olmuştur. Kurumun yoksullukla mücadele konusunda en önemli işlevi, öğrenim gören yardıma muhtaç gençlere yönelik sunduğu destektir.

5102 sayılı “*Yüksek Öğrenim Öğrencilerine Burs Kredi Verilmesine İlişkin Kanun*” hükmü gereğince diğer tüm kamu ve kuruluşlarının yükseköğrenim gören öğrencilere vermiş olduğu burs, kredi ve yardımlar kaldırılarak tek elde toplanmıştır. Örneğin, dar gelirli ailelerin yükseköğrenime devam eden ve başarılı olan çocuklarına 1989 yılından itibaren Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünce öğrenim bursu verilmekte iken bu yetki de 2003-2004 yılından itibaren Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumuna devredilmiştir. Söz konusu Kanun ile faaliyetlerini sürdüren Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu, gerek yurt içinde gerekte yurt dışında

olmak üzere, yükseköğrenim gören öğrencilere burs, kredi ve nakdi yardım vermektedir (44).

5102 sayılı “Yüksek Öğrenim Öğrencilerine Burs, Kredi Verilmesine İlişkin Kanun” hükümlerine göre verilen burstan:

- Ön lisans öğrencileri,
- Lisans öğrencileri,
- İki yıllık okullardan mezun olup, dört yıllık okulların üçüncü sınıfına dikey geçiş sınavı ile ara vermeden kayıt yapan öğrenciler (intibak veya hazırlık sınıfında burs verilmez),
- Yüksek Lisans (Master ve Doktora) öğrencileri, (hazırlık sınıfında burs verilmez),
- ÖSYM sınav sonucunda ham puan bazında herhangi bir puan türünde ilk 100'e giren öğrenciler,
- Kurum Kuruluş Kanunu gereği, Yönetim Kurulu tarafından belirlenen, kıstaslara göre Amatör milli sporcu olan öğrenciler,

yararlanabilmektedir (45).

Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Burs Kredi Yönetmeliği'ne göre bursu hak kazanacak öğrencinin kendisi ve ailesinde belirli şartlar aranmaktadır. Öncelikli olarak öğrencinin burs başvurusu yapması gerekmektedir. Sonrasında Yönetim Kurulunca her sene belirli kıstaslar üzerinde değerlendirilme yapılmaktadır. Bu kıstaslardan ilki burs verilecek öğrencinin kendisi ve ailesinin sosyoekonomik durumudur. Bu kıstas ile beraber öğrencinin yükseköğretime girişte almış olduğu puan ve ilk başladığı yılda değerlendirme kapsamında değilse o yılın sonundaki başarı seviyesi göz önünde bulundurulmaktadır. Burs aldığı süre öğrencinin öğrenim süresi ile değerlendirilmektedir ve öğrencinin burs almasını engelleyici bir hususun olmaması gerekmektedir. Öyle bir durum olduğunda öğrencinin bursuna kurumca son verilmektedir. Ayrıca söz konusu burslar ilgili kurum tarafından sadece, başarılı olan ve kendisi ve ailesinin sosyoekonomik durumu iyi olmayan öğrencilere verilmektedir.

İkinci öğretim ve vakıf üniversiteleri hariç olmak üzere başvuruda bulunan bütün öğrencilere geri ödemeli olarak öğrenim kredisi, sadece ön lisans ve lisans eğitimi alan öğrencilere ise yalnızca katkı payı desteği sağlanmaktadır (45).

2.2.2.7. Milli Eğitim Bakanlığı

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu tarafından ilk ve orta öğretimde okuyan muhtaç ailelerin çocuklarına verilen yardımların bu öğrencilere ulaştırılmasında baş aktörlerden olan Milli Eğitim Bakanlığının ayrıca 2684 sayılı *“İlköğretim ve Ortaöğretimde Parasız Yatılı veya Burslu Öğrenci Okutma ve Bunlara Yapılacak Sosyal Yardımlara İlişkin Kanun”* hükümleri çerçevesinde kendi bünyesinde bulunan kurumlarındaki öğrencilerin parasız yatılı veya burslu okumalarına ve söz konusu öğrencilere verilecek sosyal yardımlara ilişkin bazı görevleri de bulunmaktadır. İlgili Kanundan yararlanabilmek için öğrencinin yatılı okuması ve başarı sağlaması aranan esaslardandır. Bu esasların tespitini de il bazlı olarak Bakanlık kendisi yapmaktadır. (46).

Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki ilköğretim ve ortaöğretim okullarında burslu, ayrıca ortaöğretim okullarında parasız yatılı eğitim hizmetinden yararlanabilmek için Bakanlık tarafından mülga 26932 sayılı yönetmelik çerçevesinde sınav gerçekleştirilmektedir. Söz konusu sınava girebilmek için ise; Türk vatandaşı olmak, parasız yatılı okuyabilmek için ilgili mevzuatta belirli kısıtlara sahip olmanın yanında eğitim alınan kurumda öğrenci olmak, sağlık mazeretinin belgelendirilmesi dışında en az bir yıl eğitim alınan sınıfta bulunmak, mevzuatın belirlemiş olduğu maddi imkânlardan yoksun olmak gibi belirli şartlar getirilmiştir (47).

Söz konusu yönetmelikte bahsedilen kontenjanlara, 2828 ve 5395 sayılı Kanunlar kapsamına giren öğrenciler için %10'luk yer tahsis etme şeklinde bir düzenleme de getirilmiştir. Aynı yönetmelikte ikamet ettiği adreste ortaokul veya imam-hatip ortaokulu bulunmayan öğrenciler için de %5'lik kontenjan ve hayatta ya da vefat etmiş öğretmen çocuklarına da %15'lik kontenjan ayrılmıştır.

Bununla birlikte Bakanlığın bütçesine göre parasız yatılı kalan öğrencilere eğitim araç ve gereçleri, yiyecek, giyecek, harçlık ve diğer ihtiyaçlarına yönelik olmak üzere çeşitli sosyal yardımlar yapılmakla birlikte, parasız yatılı kalan ve burslu öğrencilerin sağlık giderleri de Bakanlık tarafından karşılanmaktadır. Ayrıca devlet

tarafından belirlenen tutarlar ölçütünde yaz aylarını da kapsayacak şekilde Türk ve yabancı uyruklu soydaş öğrencilerin diğer giderlerini karşılama amaçlı nakdi yardımlar da Bakanlık tarafından verilmektedir (47).

2.3. Yoksullukla Mücadelede Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü Proje Destekleri

Yoksullukla mücadelede önemli araçlardan olan sosyal güvenlik sistemi Türkiye’de üçayaktan oluşmaktadır. Primli ödeme sisteminden oluşan sosyal sigorta sistemi ile primsiz ödeme hizmetinden oluşan sosyal hizmet ve sosyal yardımlar söz konusu ayaklardır. Sosyal güvenlik için oluşturulan stratejilerin yapılarından dolayı sosyal yardım sistemi sosyal güvenliğı desteklemektedir (43).

Ekonomik olarak kendi ellerinde olmayan nedenlerden dolayı yoksul duruma düşmüş, sosyal yönden toplumdan uzak kalarak yalnızlaşmış birey ve gruplara, öncelikli olarak insan olmalarından kaynaklı değer kapsamında, asgari bir yaşam sağlamaları amacıyla karşılıksız olarak kamu ayağı ya da gönüllü kişiler veya kuruluşlar tarafından verilen aynı ve nakdi yardımlar sosyal yardımlardır (48). Sosyal yardımlarda önemli olan nokta karşılıksız olarak vermedir. Kamu ayağı tarafından verilen yardımda yardımı alan birey ya da gruplar ekonomik çarkın içinde değildir ve yardımın temelini vergiler oluşturmaktadır. Gönüllü kişilerce veya kuruluşlarca verilen yardımlarda ise yardımın kaynağı yapılan bağışlardır. Her iki yardım ayağında da amaçlanan bireyleri sürekli yoksulluk döngüsünden en kısa zamanda çıkararak kendi ayakları üzerinde durabilmelerini sağlamaktır.

Türkiye’de yetki kapsamında yardım ve hizmet sunan ve dağınık bir halde olan sosyal hizmet ve sosyal yardım kuruluşları 2011 yılında yürürlüğe giren 633 sayılı KHK ile T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı çatısı altında toplanmıştır. 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan seçimlerin ardında da T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde yardım faaliyetlerine devam edilmektedir. 2011 yılı itibari ile Türkiye’de yürütülen söz konusu faaliyetler Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğüne yapılmaktadır. Yürütülen bu yardım faaliyetleri il merkezlerinde Valilikler bünyesinde; ilçelerde ise Kaymakamlıklar bünyesinde hizmet veren Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarınca sağlanmaktadır.

Yapılan yardımlardaki asıl amaç yoksulluk içinde olan birey ve grupları en kısa sürede yoksulluk döngüsünden çıkarıp kendi ayakları üzerinde durabilmeleri için destek olmaktır. Bu amaç doğrultusunda ilk olarak bireylerin kendi bildikleri işlere yoğunlaşmaları hedeflenmiş ve iş kurmaları desteklenmiştir. Böylelikle bireyler devamlı gelire sahip olabileceklerdir. Çünkü yoksullukla mücadele noktasında yoksul bireylere ve gruplara verilen sosyal yardımlar söz konusu kişileri bu yardımlara bağımlı duruma getirebilir ve yoksullukla mücadele zıt bir tavır alarak yoksulluğu derinleştiren bir yapı haline gelebilecektir. Bu kapsamda Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünce desteklenen iş kurma projesinin özelliğine göre geri ödeme planı oluşturularak gelir getirici proje destekleri verilmeye başlanmıştır.

2.3.1. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü Proje Desteklerinin Kanundaki Yeri, Tanımı, İşleyişi, Hedef Kitlesi ve Özellikleri

Araştırmanın bu başlığı altında Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünce desteklenen gelir getirici iş kurma projelerinin yoksullukla mücadelede üstlendiği rolün daha iyi anlaşılabilmesi için proje desteklerinin kanundaki yerinden, tanımlamasından, işleyişinin nasıl olduğundan ve hedef kitlesi ve özelliklerinden bahsedilerek, söz konusu projelerde pratikte göze çarpan bazı hususlar anlatılacaktır.

2.3.1.1. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü Proje Desteklerinin Kanundaki Yeri

Daha önceki başlıklarda da anlatıldığı üzere sosyal yardım kişinin kendi özellerinin yanı sıra kendi elinde olmayan durumların etkisiyle geçimini sağlayamayan duruma düşmüş bireylerin, ilk olarak yaşamış oldukları bu durumun hafifletilmesi daha ilerleyen zamanlarda ise söz konusu yoksulluk durumundan çıkabilmeleri için kamu kurum/kuruluşları veya gönüllü kişi veya kuruluşlar aracılığıyla verilen ayni ve nakdi yardımlardır. Yani sosyal yardım bir sosyal hizmet türüdür (49).

Bir sosyal hizmet alanı olan sosyal yardım tanımlarından da anlaşılacağı üzere, kişilerin yoksulluğu kısa veya sürekli olabilmektedir. Sosyal yardım da amaçlanan ise bu yoksulluktan kişileri en uygun yöntem ile çıkarmaktır. Çeşitli nedenlerden ötürü çalışamayacak durumda olan kişilerin yoksulluklarını en aza indirmek amacıyla sunulan hizmetlerin yanında; çalışabilecek durumda olanları kendi kendilerine

yetebilecek işlerde çalışmaları konusunda desteklemek de sosyal yardım olarak görülmektedir. Bu noktada karşımıza çalışma hayatı konusunda kişilere verilen danışma hizmetleri veya kendi yeteneklerine göre iş kurmaları için belirli şartlar altında sunulan sermaye desteği gibi yardımlar çıkmaktadır. Böylelikle kişilerin yaşadıkları olumsuz durumları hafifletmeleri, yoksulluktan kendi çabaları ile çıkmaları ve bir anlamda da ülkede çalışan çarklardan biri olmaları hedeflenmektedir (50).

Yoksulluğu en aza indirmeye yönelik olarak yapılan bu çalışmalarda kanuni bir dayanak olması gerekmektedir. Bu dayanakta 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu'nun kapsamını düzenleyen ikinci maddesinde yer alan hükümdür. Bu hükümde kısaca belirli süre zarfında sağlanacak yardım veya eğitim öğretim desteği ile topluma fayda sağlayarak kendi ayakları üzerinde durabilecek, verimli olabilecek bireylerin söz konusu kanun kapsamına gireceği belirtilmektedir. Bu kanun çerçevesinde ekonomik olarak geçimini sağlayamayan ancak çalıştığı takdirde kendi ayakları üzerinde durmayı başarabilecek olan kişilere, yapabilirliklerine ve el becerilerine göre gelir getirici proje desteği sağlanmaktadır (16).

Bununla birlikte Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünün teşkilat ve görevlerini belirleyen yönergenin beşinci maddesinde de yoksullukla mücadelede yetki dâhilinde belirli araştırmalar yapılarak proje hazırlanmasından ve hazırlanan projenin uygulanmasından bahsedilmektedir. Ayrıca hazırlanacak projeler için hem kamu kurum ve kuruluşlarından hem de üniversite ve sivil toplum örgütleri gibi kuruluşlardan destek alınmasının ve gerektiğinde ortak çalışma yürütülmesinin önemi vurgulanmaktadır. Kısaca bu yönergede belirtilen hususlar gelir getirici proje desteklerinin önemine vurgu yapmakta ve söz konusu projeleri kanuni bir temele dayandırmaktadır.

Yine aynı yönergenin on ikinci maddesinde Proje Değerlendirme Daire Başkanlığı'nın görevleri sıralanmaktadır. Genel itibariyle yoksul vatandaşların ilgi alanları ve el becerilerine göre gelir getirici projelerin desteklenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Kuşkusuz bu madde de gelir getirici proje desteklerinin önemini belirten kanuni dayanaklardandır (51).

Ayrıca 5263 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunun üçüncü maddesi de her ne kadar ilk bakışta

genel itibariyle Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünün faaliyet alanıyla ilgili projelere yönelik görünse de yoksullukla mücadelede yoksulluğun doğurduğu olumsuz sonuçları en aza indirme veya gidermede desteklenecek olan gelir getirici projeler için dayanak oluşturmaktadır. Çünkü bu Kanunda da belirli araştırmalar ışığında kamu kurum ve kuruluşlarından üniversitelere, yerli ve yabancı gerçek ve tüzel kişilerden sivil toplum kuruluşlarına kadar birlikte projelerin hazırlanması ve uygulanmasının önemi vurgulanmaktadır (52).

2.3.1.2. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü Proje Desteklerinin Tanımı

Çalışmada daha öncede vurgulandığı üzere, sosyal yardım, yoksulluk içinde olmasının yanında kişisel, yapısal veya çevresel olumsuzluklar nedeniyle iş hayatından uzak kalmış ancak çalışabilecek durumda olan vatandaşlara da belirli esaslar altında verilebilmektedir.

Bu anlamda Genel Müdürlük tarafından zihinsel ve fiziksel olarak çalışmaya uygun olup da; işe başlamaya yönelik ekonomik destek bulamayan ve bu yüzden kendi işini açamayan ya da maddi açıdan kendisini olumlu yönde etkileyecek bir etkinliğe başlayamayan bireylere yönelik, zaman içinde bir kazanç sağladıktan sonra ödemelerin geri yapılması şartıyla desteklenen ve kefil aranmaksızın faiz yükünün SYGM tarafından karşılandığı desteklere “gelir getirici projeler” adı verilmektedir. Bu projeler sosyal açıdan dışlanmış, ekonomik olarak da yoksul durumda olan bireylerin yeniden topluma kazandırılması için ülkenin her tarafında istenilmesi durumunda uygulanmaktadır.

2.3.1.3. Bir Mikro Kredi Uygulaması Olarak Gelir Getirici Projeler

Hem sosyal hem de ekonomik anlamda yoksunluk içinde bulunan bireylerin yaşamsal ihtiyaçlarının karşılanarak dışlanmışlık duygularından kurtulmaları, kendilerini yeniden topluma ait hissetmeleri ve ekonomik olarak da sürekli yardım alan, pasif durumda bulunan konumlarından, üretken ve verimli duruma gelmeleri amacıyla, yaşadıkları bölge şartlarına, kendi el becerilerine ve yapabilirliklerine uygun olan gelir getirici proje desteklerine özel önem atfedilmektedir.

Gelir getirici projelerin öncelikli amacı yoksulluğu en aza indirmektir. Bu çerçevede bireyleri ve grupları olumsuz yaşam şartlarından kurtararak, bireylerin ve grupların sürdürülebilir ve sürekli gelir elde etmelerini sağlamak amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda bireylerin bulundukları bölgeye uygun, yapabilecekleri işleri kurmaları, bununla birlikte pazarlama olanaklarının dikkatle incelenmesi gerekmektedir. Bu durumlar göz önüne alınarak SYGM tarafından bitki yetiştiriciliği ve hayvansal üretim, tarımsal faaliyetler, hediyelik ve turistik eşya işlemeciliği, kuaförlük, terzilik, elektronik eşya tamiri ve bakımı, el işçiliği sanatı, marangozluk ve üretilen mobilyanın satışı, hazır giyim, çiçekçilik, lokantacılık, elektrikçilik, tornacılık, takı tasarım üretimi, kombi tamiri ve sıhhi tesisatçılık vb. konularda kişilerin el becerisi, belge sahibi olmaları gibi durumlara dikkat edilerek, zanaat ve ustalık gerektiren emek temelli projelere destek verilmektedir (18).

Gelir getirici proje desteklerinde bölge ve iş ayrımı gözetilmeksizin kişi başı maksimum 15.000-TL destek verilmektedir. Proje faydalanıcıları ödemelerini faizsiz olarak ilk iki yıl ödemesiz sonraki altı yılda da eşit taksitlerle yapmaktadırlar. İlk beş taksitini geciktirmeden ödeyen kadın faydalanıcıların son taksitleri SYGM tarafından karşılanmaktadır. Meyvecilik projelerinde ise ürünün meyve vermesi diğer projelere göre daha uzun sürdüğünden geri dönüşler ilk beş yıl ödemesiz sonraki altı yıl altı eşit taksit şeklinde on bir yıl faizsiz olarak uygulanmaktadır.

Tablo 2.3. Sosyal yardımlar genel müdürlüğü proje destekleri, 2007-2017 (53).

2007-2017 Eylül	Desteklenen Proje Sayısı	Desteklenen Kişi/Aile Sayısı	Aktarılan Kaynak (Milyon TL)
Gelir Getirici Projeler	14.309	40.355	300,66
İstihdam Eğitimi Projeleri	187	6.442	5,59
Koyun Yetiştiriciliği Projeleri	449	1.227	16,88
Süt Sığırcılığı Projeleri	576	2.957	38,95
TOPLAM	15.521	50.981	362,02

Tablo 2.3’de de görüldüğü üzere 2007-2017 yılları arasında gelir getirici 14.309 projeye, 40.355 kişi/aile için toplam 300.600-TL kaynak aktarılmıştır. Ayrıca tablo incelendiğinde gelir getirici proje desteklerinin tüm projeler içinde %92’lik bir kısmı kapsadığı görülmektedir (53).

Gelir getirici projelerde emek yoğun iş kurmalarda konu sınırlaması bulunmamasına rağmen SYGM tarafından belirli dönemlerde ülkemizde yaşanan durumlara paralel olarak Bakan başkanlığında toplanan kurul kararları doğrultusunda bazı konularda proje desteklerine ara verilebilmektedir (50).

2.3.1.4. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü Proje Desteklerinin İşleyişi ve Hedef Kitlesi

Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü tarafından desteklenen gelir getirici projelerdeki asıl amaç geçimini kendi imkânlarıyla sağlayamayan birey veya grupları üretken hale getirerek sürdürülebilir ve sürekli bir gelir elde etmelerini sağlamaktır. Bu bakımdan proje uygulayıcılarında iş konusunda tecrübe ve yapabilirlik özellikleri aranmaktadır. Gelir getirici projeler kişi bazlı uygulanmalarının yanında grup bazlı olarak da desteklenmektedir. Bu noktada işin mahiyeti ve uygulayıcıların işe yönelik algıları proje destekleyicileri tarafından incelenmektedir. Bir önceki başlıkta söylenen kişi başı en fazla 15.000-TL tutarındaki destek de, uygulayıcıların sayıları ve oransal olarak kişi başı verilenin üzerine çıkmayacak şekilde isteklerine göre artabilmektedir.

Söz konusu projelerden faydalanmak isteyen bireyler ikametlerinin bulunduğu yerdeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına başvurularını yaparlar. Bu başvuru sırasında bireylerce bir form doldurulur ve bu form ışığında hane ziyaretleri gerçekleştirilerek verilerin sağlanması yapılır. Bunun dışında kalan diğer tüm evrak işleri Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünce oluşturulan ve ilgili diğer kurumlar ile evrak paylaşımına açık olan Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi aracılığıyla ilerlemektedir. Yapılan hane ziyareti ile alınan bilgiler başvuru alan yerin (il veya ilçe) durumuna göre Vali veya Kaymakam başkanlığında oluşturulan Mütevelli Heyeti tarafından değerlendirilir. Projenin yerelde kabul edilmesi durumunda, proje Vakıflar tarafından sisteme girilir ve kaynak isteğinde bulunulur. SYGM ilgili talepleri şekil olarak inceler ve eksiği olmaması durumunda kaynak aktarımı gerçekleştirilir.

Aktarılan kaynak Kamu İhale Kanunu hükümleri çerçevesinde, proje fayda sahiplerinin talebi doğrultusunda Vakfın kontrolünde kullanılır (18).

Gelir getirici projelerin hedef kitlesi ise 3294 sayılı kanunun ikinci maddesinde *“Fakrû zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan kanunla kurulu sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olmayan ve bu kuruluşlardan aylık ve gelir almayan vatandaşlar ile geçici olarak küçük bir yardım veya eğitim ve öğretim imkânı sağlanması halinde topluma faydalı hale getirilecek, üretken duruma geçirilebilecek kişiler”* şeklinde tanımlanmaktadır. Bununla birlikte başvuru yapabilmek için, açılacak işin mahiyetine göre başvuranlarda aranan özellikler net şekilde SYGM proje destek esaslarında belirtilmiş olsa da temel koşullar bölgeden bölgeye farklılık gösterebilmektedir. Örneğin bazı yerlerde başvuranlardan yapacakları işe yönelik beceri ve deneyimi sergileyen diploma, sertifika gibi evrakları sunmaları istenirken, bazı yerlerde başvuranların daha önce iş tecrübesi yaşadığı yerlerden referans mektubu getirmeleri istenmektedir. Ancak her iki durumda da gelir getirici projelerin hedef kitlesini, 3294 sayılı Kanunun ikinci maddesinde belirtilen yoksul vatandaşlar oluşturmaktadır.

2.3.1.5. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü Proje Desteklerinin Özellikleri

Toplumu sadece ekonomik olarak değil her alanda etkileyen yoksulluğun, etkilerinin azaltılması ve giderilmesi noktasında, SYGM proje destekleri de bir takım roller üstlenmektedir. Bu rollerden en önemlisi yoksulluk içindeki bireylerin, yoksulluk döngüsünden çıkabilmeleri için sürdürülebilir ve sürekli bir gelire sahip olmalarının sağlanmasıdır. Bu noktada bireylere sunulan gelir getirici iş kurma projelerinin özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Gelir getirici iş kurma projeleri kent yaşamının olduğu bölgelerde iş açmaya yönelikken; kır yaşamının olduğu bölgelerde gelir etmeye yönelik faaliyetlere yöneliktir,
- Açılacak işlerde konu sınırlaması bulunmamaktadır ancak proje konusu faaliyet alanı el emeğine ve zanaata dayalı veya ürün işlemeye yönelik olmalıdır,

- Projelerde bölge fark etmeksizin kişi başı 15.000 TL destek verilmektedir,
- Projeler için verilen destek belirlenen kriterler çerçevesinde herhangi bir faiz uygulanmadan geri ödeme şartı altında verilmektedir,
- Projenin yararlanmak isteyen kişilerin sıfırdan iş kurması gerektiğinden, aktif olarak esnaflık yapmaması veya var olan işini büyültmeye yönelik talepte bulunmaması gerekmektedir,
- Projenin uygulayıcısı bizzat başvuran kişi olmalıdır,
- Projeler kapsamında devir işlemlerine izin verilmemektedir,
- Açılacak işin ürün verimliliğine ve pazarlama imkânlarına dikkat edilmektedir,
- Proje uygulayıcılarından sosyal güvenlik kayıtlarını ve vergi girişlerini yaptırmaları istenmektedir,
- Projelerde vücuda zarar verecek maddelerin alımına izin verilmemektedir,
- Projenin konusuna göre ilgili kamu kurumlarından projenin yürütülmesine yönelik teknik destek alınabilmektedir,
- Projelerde hiçbir şekilde araç alımı ve kullanılmış malzeme alımı desteklenmemektedir,
- Proje destekleri kapsamında alımlar Kamu İhale Kanunu hükümleri çerçevesinde, proje fayda sahiplerinin talebi doğrultusunda Vakfın kontrolünde yapılmaktadır,
- Gelir getirici projeler bir defaya mahsus desteklenmektedir (52).

2.4. Yoksullukla Mücadelede Mikro Kredi Uygulamaları

Dünya’da yaşanan sosyal ve siyasal değişimler ile birlikte ekonomik alanda da bu değişimler çerçevesinde birçok gelişme yaşanmıştır. Yoksulluk kavramı ve bu kavram ile mücadele noktasında da farklı çalışmalar yapılmış ve yapılmaya da devam

etmektedir. Özellikle küreselleşme ile birlikte birçok insan diğer ülkelerde yaşanan gelişmeleri takip edebilmekte ve ekonomik olarak ülkesinin ve kendisinin bulunduğu konumu daha rahat görebilmektedir. Ayrıca devletlerin amaçlarında yer alan sosyal refah anlayışındaki gelişmelerde yoksullukla mücadelede yapılacak olan plan ve programları doğrudan etkilemektedir. Yoksullukla mücadelede uluslararası roller üstelenerek ülkelere de bu yönde tavsiyelerde bulunan Dünya Bankası, UNDP gibi kuruluşlarda son zamanlarda insanların sosyal refah içerisinde yaşayabilmelerinin yine kendilerinden geçtiğini savunmaktadır. Bireyler kendi yapabilirliklerine uygun ve kendi ayakları üzerinde durabilecekleri şekilde işlere yönlendirilerek verimli duruma gelmelidirler, görüşü ülkelere tavsiye edilmektedir.

Bu noktada mikro kredi uygulaması yoksullukla mücadele konusunda anahtar uygulamalardan olmaktadır. Çünkü yoksul bireylerin kendi işlerini kurarak yoksulluk döngüsünden çıkmaları diğer insanlara göre daha zordur. İş kurabilmek için gerekli olan sermaye ve o sermayeye ulaşabilmek için istenen kefil, teminat vb. şartlara yoksul kesim ulaşamamaktadır. Mikro kredi ise bu şartları aramayan bir uygulamadır ve bireylere iş kurma noktasında başlangıç sermayesini daha rahat sunmaktadır.

Uluslararası kuruluşlarca ülkelere önerilen bu uygulama çok doğru örneklerle anlatılarak çeşitli medya kuruluşları ve bilim çevrelerince de desteklenmiştir.

Söz konusu uygulamanın daha iyi anlaşılabilmesi için çalışmanın bu bölümünde tanımından, tarihçesinden, ilke ve özelliklerinden bahsedilmekle birlikte mikro kredinin ulusal ve uluslararası belgelerde yer alış şekli de incelenecektir.

2.4.1. Mikro Kredinin Tanımı, Tarihçesi, İlkeleri ve Özellikleri

2.4.1.1. Mikro Kredi'nin Tanımı

Mikro kredinin tanımlamasını yapmadan önce kendisiyle oldukça sık karıştırılan ve zaman zaman birbirlerinin yerine kullanılan mikro finanstan bahsetmek gerekmektedir. Mikro finans aslında mikro kredinin de üstünde olan, içinde sigorta, tasarruf, havale gibi ekonomik sektörde sunulan hizmetleri içeren daha kapsamlı bir olgudur. Mikro finans sunduğu hizmetler ile mikro krediyle bütünleşmektedir ve iş kurmak isteyen bireyleri iş kurma noktasında güçlendirmektedir (54).

Ayrıca mikro krediyi tanımlayabilmek için kredinin ne olduğunun bilinmesi gerekmektedir. Tük Dil Kurumuna göre kredi “*ekonomik olarak borç ödemede güvenilir olma durumu, ödünç alınan veya verilen mal para*” şeklinde tanımlanmaktadır (55). En genel ve kısa tanımıyla ise mikro kredi, yoksulluk içinde olan ancak iş kurarak kendi geçimini sağlamak isteyen bireylere, finans kuruluşları olan bankaların uyguladığı zorunlulukları gerektirmeden verilen başlangıç sermayesidir (54).

Sadece güvene dayanan ve başka herhangi bir şart koşulmadan yoksul vatandaşlara iş kurmaları için verilen mikro kredi, açılacak iş yerinin ilk anda gerekli olan hammadde ve sermaye gibi giderlerinin karşılanması amacını gütmektedir. Bu uygulama ile yoksul vatandaşların yapabilirliklerinin var olduğu ve kendi kendilerine yetebilecekleri duruma gelebilmeleri için imkân verilmesi olarak da nitelendirilebilir (56). Yapılan bir diğer tanımlamada ise mikro kredi, yoksulluk sınırının büyük oranda altında kalan bireylerin, ellerine geçecek olan az bir tutar ile yoksulluktan bir nebze de olsa kendilerini çıkarabilecekleri işlerini kurmalarında sermaye sağlayan ve diğer kuruluşlarda bulunan şartların olmadığı, yoksul bireyler tarafından kolay ulaşılabilen geri ödemeli kredi olarak geçmektedir (18).

Mikro kredi ile fiziksel veya sosyal özellikleri nedeniyle risk altında bulunmakla birlikte yoksulluk içinde olan kadın, engelli gibi dezavantajlı gruplar için de girişimci olma imkânı sağlanmaktadır (57). Söz konusu kredi yukarıda yapılan tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere yoksul bireylere ve ayrıca dezavantajlı gruplara yöneliktir. Bunun nedeni de birçok finans kuruluşunun kendilerini güvene alabilmek için uyguladıkları şartlardır. Bu finans kuruluşları yoksul bireyleri ödeme yapamayacak konumda gördüklerinden kredi vermezler. Bu durum aşağıdaki nedenlerden kaynaklanmaktadır:

- Kredi kullanan yoksul bireyler sıfırdan iş kuracakları için gelir durumları bilinmezdir ve geri ödeme durumları da finans kuruluşları için risk teşkil etmektedir,
- Yoksul bireylerin yapabilecekleri işler sınırlı olduğundan müşterileri de küçük bir kesimden oluşturmaktadır,

- Yoksul bireylerin açacakları işler küçük olacağından doğal afet gibi dışsal durumlarda daha kırılgan olmaktadır,
- Kredi kullanan yoksul bireylerden istenilen şartlar elde edilmemektedir,
- Finans kuruluşlarının kredi vereceği kişilerin kredi ödeme durumlarını ve diğer riskleri değerlendirmeleri gerekmektedir, bu da kredi maliyetinin fazla olmasından dolayı küçük tutarlı iş kurmalarda maliyeti yükseltmektedir (58).

Mikro kredinin yoksul bireyleri iş kurmaları yönünde sermaye sağlamasının yanında ekonomik kriz gibi yaşanan olumsuz durumlar karşısında yoksul bireylerin üretime devam edebilmeleri ve gelirlerinde sürdürülebilirliği devam ettirmeleri için kullanıldığı da görülmektedir. Bir bakıma mikro kredi ekonomik olarak yaşanan maddi sıkıntının giderilmesinde yoksul bireyler için önemli bir rol de üstlenebilmektedir. Sosyal yönden ise kullandıkları kredinin miktarı ölçütünde harcama yaparak bir plan ve programa uymaları, elde ettikleri gelirleri ise bu plan ve program dâhilinde harcamaları sağlanmaktadır. Bu yönüyle de sorumluluk ve aidiyetlik bilinci arttırılmaktadır (59).

Yapılan tanımlamalar ışığında mikro krediye genel bir tanımlama getirirsek, bankalar gibi bilinen finans kuruluşlarından iş kurmaya yönelik kredi alamayan yoksul bireylere yönelik verilen; “başlangıç sermayesi” sağlayarak onları üretici hale ya da kendi ayakları üzerinde durabilen bireyler haline getirmeyi hedef edinen; fırsat eşitliği sağlamanın yanı sıra toplumda dezavantajlı konumda olan risk altındaki bireylerin yararlanmasını sağlayarak onların ekonomik olarak kalkınmasına ve ülke ekonomisine katılımlarına destek verme amacına hizmet eden; geri ödeme koşulu olan ve bu geri ödemelerin çok kısa periyotlarla alındığı; kolay alınabilen (şartsız); toplumda yoksulluk sınırının çok altında bulunan bireylere yönelik; bağdaşık bir kesim için olduğundan işlem tutarlarının normalden az ancak faiz oranlarının normale göre çok yüksek olduğu ve çok az tutarlarda destek sağlayan bir finans modelidir.

Yukarıda da söylendiği üzere mikro kredi değişen ekonomik şartlar ve iş kurmadaki zorluklar nedeniyle uluslararası örgütler tarafından da önerilmektedir. Çünkü sistemin uygulanması ile yoksul bireylerin tekrar tekrar kredi kullanmalarına imkân tanınmakta, bu da yoksulluk döngüsünden çıkmak adına bireylere sürdürülebilir

ve kalıcı gelir elde etmelerine yardımcı olmaktadır. Ayrıca finans kuruluşlarından kredi alamayan yoksul bireylerin mikro krediden yararlanarak kayıt dışı ekonomiye ve dolayısıyla kayıt dışı kredi kuruluşlarına verecekleri destek de azalmaktadır. Bu yönüyle mikro kredi sadece ekonomik alanı değil sosyal alanları da desteklenmektedir (59).

2.4.1.2. Mikro Kredi'nin Tarihçesi

Çalışmanın bu bölümünde konunun aslını oluşturan mikro kredinin nasıl ortaya çıktığı anlatılacaktır. Ancak mikro kredinin günümüzde anlaşılan şekliyle ortaya çıkması da aynı diğer kavramların ortaya çıkışında olduğu gibi belirli aşamalar ve deneyimler ile gerçekleşmiştir. Mikro krediden önce de yoksul kesimlere yönelik belirli borç verme yöntemleri uygulanmıştır. Tefecilik, tontinler, sübvans edilmiş fonlarla çalışan resmi veya yarı resmi finans kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve resmi finans kurumlarının uygulamış olduğu yöntemler bu şekilde düşünülebilir.

Bilindiği üzere yoksulluk sınırının oldukça altında bulunan insanların da belirli ve acil ihtiyaçları olmaktadır. Ancak bu insanların bu ihtiyaçları karşılayabilmeleri diğer insanlara göre daha zordur çünkü kaynaklara ulaşmada normal insanlara göre daha fazla engelle karşılaşmaktadırlar ve bu yüzden de gayri resmi finans sektörlerine yönelerek borç almaktadırlar. O yöntemlerden en bilineni de tefeciliktir. Tefecilerden alınan borç kısa vadeli, kolay alınabilen, prosedürünün az olduğu bir borç verme yöntemidir. Yoksul kesimin resmi finans yöntemlerinden alamadığı borcu tefeciler söz konusu kesime verebilmektedir çünkü aslında onlara yönelik oluşturulmuştur. Ancak tefecilerin gayri resmi olmasından ve resmi finans uygulayıcıları tarafından reddedilmiş bir kesime hitap etmesinden dolayı (krediye muhtaç) istedikleri şekilde kural koymaktadırlar. En önemli özellikleri ise yüksek faizde borç uygulamalarıdır (60). Yoksul kesime yönelik borç verme yöntemlerinin en bilineni olan bu yöntem, kanuni olarak denetimlerin artması ve yoksul kesimin borç almada daha fazla bilinçlenmesi ile zamanla işlevsizleşmiştir.

Tefecilik yönteminin işlevsiz hale gelmesi ile birlikte öncelikle Almanya'da olmak üzere birçok Avrupa ülkesinde kiliseler aracılığı ile çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. İlk olarak düşük meblağlı kredileri organize etmek için oluşturulan bu sistem, geçen zamanda paranın çok fazla birikmesi ve farklı ekonomik faaliyetlerde

bulunmak için borç verir bir sisteme dönüşmüştür. Fransa’da bu yönteme tontin adı verilmiştir. Tontinlerde de ilk amaç tasarruftur. Ama aslında bilinen kredi yöntemi halini almıştır. Oluşturulan küçük gruplarda biriken para, kendi kurallarına göre aynı alandaki birey ya da gruplara borç verilebilmekte ve yine bu gruplar da kendi içlerinde birbirlerine paralarını ödünç verebilmektedirler (18).

Bir diğer uygulama ise devlet eliyle yapılan kredi verme uygulamasıdır. Ekonomik olarak yoksunluk içinde olmakla birlikte kaynaklara ulaşmada zorluk çeken vatandaşlarına yönelik olarak birçok ülke sübvans edilmiş fonlarla yürütülen mikro finansman programlarını yürütmeye başlamışlardır. Özellikle geçimini tarım ve hayvancılık ile sürdüren kırsal kesime yönelik olarak Tarım Bakanlıkları aracılığıyla söz konusu bireyler desteklenmeye çalışılmıştır. Tarım Bakanlıklarının yanı sıra Sosyal Hizmet Kurumları, Kamu Bankaları ve diğer ilgili kamu kuruluşları aracılığıyla da hükümetler yoksulluk içindeki bireylere yönelik programları uygulamaya koymuşlardır. Çünkü bu durumdaki bireylerin birçoğu klasik kredi yöntemlerine başvuramaz durumdadır. Veya böyle bir kredi kullandı iseler de aldıkları krediyi karşılayacak güçlerinin olmadığı ülkelerce tespit edilmiştir. 1960’ların ilk yıllarında ise uygulanan büyük ölçekli kredi sistemlerinin yoksul durumda olan bireylere ve ailelerine ulaşmadığı ve genellikle yerelde bulunan orta ve zengin kesimin fayda sağladığı; krediden faydalanan yoksul kesimin ise geri ödemelerde zorluk yaşadığı görülmüştür. Bununla birlikte kredi sisteminin işlem maliyetlerinin çok yüksek olduğu ve faydalandıktan sonra geri dönüşün olmadığı; kredi kullanıcılarının elde ettikleri ürünlerin onların ihtiyaçlarına yönelik olmadığı ve uygulanan kredi sistemlerinin var olan finans sistemlerinin gelişmesini engellediğinin fark edilmesinden dolayı söz konusu uygulamalardan vazgeçilmiştir.

Yoksul bireylerin iş yapabilirliğine, yaptığı iş çerçevesinde ulaştığı kazanca ve bu noktada güçlendirilmesi gerektiğine vurgu yapan sivil toplum kuruluşları ise yoksul bireylerin krediye ulaşmasında aracı rol üstlenmişlerdir. 70’li yıllara kadar yoksul bireylere bankaların sunduğu prosedürleri aşması yönünde yardımcı olan STK’lar, zamanla bu prosedürlerin zorlaşması ve yoksul bireylerin verimli hale gelebilmek için ihtiyaç duydukları kredileri alamaması ile birlikte kredi sunan kuruluşlar halini almışlardır. Aslında yoksul bireylerin de verimli ve üretici konuma geldiklerinde borçlarını ödeyebileceklerini bankalara göstermek isteyen STK’lar, bankalardan yüklü

miktarda kredi olarak yoksul bireylere dağıtmaya başlamışlardır. Böylelikle aracılıkları bir bakıma danışmanlıktan kredi sunan aracılığa evrilmiştir (18).

Daha sonraki yıllarda ekonomik olarak gelişen serbestleşme eğilimi ile birlikte bankalar da büyük kredilerin yanında mikro kredi sunmaya başlamışlardır. Günümüzde anlaşılan şekliyle ve sadece güven ilişkisinin ön planda olduğu, yoksul kesimdeki birey veya grupların birbirlerini desteklemesi ile ortaya çıkan mikro kredi ise Bangladeşli iktisatçı Muhammed Yunus’a dayanmaktadır.

Kendisi de Bangladeş’te ekonomi dersleri veren Yunus, bulunduğu ülkenin yoksulluk ve açlık konusunda çok geride kaldığını fark etmiştir. Bununla birlikte bu konularla mücadele hususunda da herhangi bir adım atılmadığını görmekteydi. Özellikle yoksul insanların insan olmalarından kaynaklı haklarının yanında diğer haklarından da mahrum olduğunu gözlemlemişti. En trajik olanda devletin bu büyük sorunlar karşısında müdahalelerindeki başarısızlığıydı. Bu noktada bir şeyler yapılması gerektiğine inanan Yunus, öğrencileri ile birlikte köyleri ziyaret etmeye başladı. Çünkü bir iktisatçı olarak yoksulluğun ilahi bir konu olmadığını, insanları yoksulluğa iten nedenlerin olduğunu düşünmekteydi (61). Öğrencileri ile birlikte kendi üniversitesi olan Chittagong Üniversitesi’ne yakın köyleri ziyareti sırasında, kendi el emekleri ile geçimlerine sağlamaya çalışan birçok kadın ile tanıştı. Bu kadınlar genellikle kocası ölmüş ya da kocası tarafından terk edilmişlerdi, evlerinin geçimlerini tek başlarına sağlamaya çalışmanın yanında çocuklarına da sağlık ve eğitim olanağı sağlayama çalışmaktaydı. Tabii yoksulluk içerisinde oldukları ve kendileri de okuryazar olmadıkları için bu en tabii haklardan da mahrum durumdaydılar. Bu kadınları yoksulluk içerisine atan nedenlerin yanında bu sarmalda tutan en büyük neden ise yukarda da gayri resmi finans sektörü içerisinde bahsettiğimiz tefecilerden aldıkları kredilerdi. Kırsal alanda yaşadıkları için çiftçilik, gıda işleme, küçük esnafılık, el sanatları gibi faaliyetler ile geçimlerini dahi zor sağlayan bu kadınlar, ürettikleri veya işledikleri malzemeleri krediyi aldıkları yerel tefecilere, onların belirledikleri fiyattan satmak zorunda kalmaktaydılar. Ayrıca tefeciler çok yüksek oranlarda faiz uygulamaktaydı. Bu sistemle de, yoksullukları aynı, hatta daha olumsuz şekilde devam etmekteydi. Ancak kadınların başkada bir çaresi yoktu; çünkü kendilerine hammadde sağlayacakları ya da üretim yapabilecekleri miktarda kredi sağlayacak başkaca bir kişi veya kuruluş bulunmamaktaydı. Yunus’un

da düşündüğü gibi yoksulluğun nedeni kişilerin verimsizliği değildi. Hatta uygun şartlar ve faiz oranları ile bir yerden temin edecekleri kredi ile geçimlerini daha iyi şartlarda sağlayabilir ve yoksulluk sarmalından da çıkabilirlerdi (62).

Muhammed Yunus'un öğrencileri ile birlikte köylere yaptığı ziyaretler devam etti ve bu ziyaretlerde iş yapmada başarılı olan kadınlar ve bu işi yapabilmek için gerek duydukları tutarların ne olduğu belirlendi. Yunus bu miktarları ilk önce kendisi karşıladı ve böylelikle de bir araştırma projesi olarak başlayan çalışma, 1976 yılında ilk mikro kredi projesi halini aldı. Bu çalışma ile birlikte, Yunus'tan aldıkları kredi desteği neticesinde yaptıkları iş için gerekli hammaddeyi satın alan kadınların ayrıca ürünlerini pazarlayarak Yunus'a olan borçlarını ödeyebildikleri, refah seviyelerini daha da yükselttikleri ve yoksulluk sarmalından kendi çabaları ile çıkabildikleri görülmüştür (61).

Bir başlangıç projesi olmasına ve ayrıca şartların ciddi anlamda olumsuz bir tablo çizmesine rağmen yoksul ancak üretmeye açık olan kesime yapılan ufak bir destek ile yoksulların işlerini nasıl yapabildikleri ve verimli hale gelerek yoksulluktan çıkabildikleri dünyaya bu çalışma ile gösterilmiş ve başarı sağlanmıştır. Bunun yanında yoksul kesimin gereksinim duyduğu zaman krediye ulaşabilecekleri kurumsal bir düzenleme ihtiyacı olduğu resmedilmiştir (61). Ancak yine de kurumsal bankalar söz konusu kesime kredi vermeyi uygun bulmamıştır. Yunus'ta 1978 senesinde Bangladeş Krishi (Tarım) Bankası'nın deneysel bir uygulaması olarak mikro krediyi uygulamıştır (18).

Yapılan çalışmalarda alınan sonuçlar ve elde edilen başarılarla rağmen bankaların yoksullara kredi vermeye yönelik olumsuz tavrı devam etmiş ve buna bankacılığın yapısal engellemeleri de katılınca Muhammed Yunus 1983 yılında yoksul kesime yönelik Grameen (Köylü) Bankası'nı kurmuştur. En son 2016 yılında yıllık rapor sunan bankanın, söz konusu yıl itibarıyla 8.90 milyon müşteriye 2568 şube ile hizmet verdiği görülmektedir (63).

2.4.1.3. Mikro Kredi'nin İlkeleri

Yoksul bireylerin yaşamlarını idame ettirebilmede kaynaklara ulaşımını sağlamak amacıyla 1995 yılında Dünya Bankası tarafından 28 adet kamu ve özel

kalkınma kurumunun oluşturduğu Fakirlere Destek Amaçlı Danışmanlık Grubu kurulmuştur. Bu kuruluş tarafından mikro kredinin prensipleri oluşturulmuş ve geliştirilmiştir. 2004 yılında ise bu prensipler G8 zirvesinde liderler tarafından da uygulanabilir olarak görülerek onaylanmıştır. Söz konusu prensipler aşağıdaki gibidir (64).

- Yoksul bireyler yalnızca kredilere ihtiyaç duymazlar, bunun yanında farklı finansal hizmetlerin bulunması gerekmektedir. Yoksul bireylerin de kendi maddi durumlarına göre, yapılabilir ve hareket özgürlüğü tanıyan finansal hizmetlere ihtiyaçları vardır. Bu bakımdan yoksul bireyler mikro kredilerin yanında tasarruf, sigorta, iş hayatı sonrası yaşama ilişkin planlama ve para transferi gibi hizmetlere de ihtiyaç duymaktadırlar.
- Mikro finans yoksullukla mücadelede önemli araçlardandır. Yoksul bireyler kendilerine uygun finansal hizmetlerden yararlanarak ekonomik olarak güçlenebilir ve bu bakımdan da dışardan gelecek etkilere karşı daha sağlam durabilirler. Barınma, iyi beslenme, sağlık ve eğitim gibi ihtiyaçlara da daha fazla para harcayarak gelecek planlamalarını daha iyi yapabilirler.
- Yoksul bireylere hizmet eden bir sistem kurmak için mikro finansı daha kapsamlı kullanmak gerekmektedir. Birçok ülkede yoksul kesimin oranı diğer kesimlere göre oldukça yüksektir. Ayrıca bu kesim normal finans sektöründen yeterli düzeyde hizmet alamamaktadır. Bu bakımdan mikro finansın daha geniş kitlelerce kullanılabilmesini sağlamak için mikro finansı finansal sistemlere tam olarak bütünleştirmek gerekmektedir.
- Mikro finansı geniş kitlelere ulaştırmak için sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekmektedir. Yoksul bireylere hizmet sunabilecek güçte kuruluşların olmayışından dolayı yoksul bireyler kendi ihtiyaçlarına yönelik hizmet alamamaktadır. Çünkü kuruluşların bu hizmetleri sağlayacak ve maliyetlerini karşılayacak şekilde ücret talebinde bulunması gerekmektedir. Bu da ancak masrafların karşılanması ile sağlanmaktadır. Ekonomik olarak devamlılık sağlayan kuruluş daha geniş vadede hizmetlerini sunabilir. Yoksul bireylere ulaşarak devamlılığı sağlamak da yeni uygulamalar ve planlamalar yapmaktan geçmektedir.

- Mikro finansın başarısı yerelde kalıcı kuruluşların kurulmasından geçmektedir. Yoksul bireyler için kalıcı ve sürekli mikro finans kuruluşlarının yerelde kurulması, söz konusu bölgede birikimlerin oraya kaymasına ve o birikimlerin de tekrar kullanılarak bir sürekliliğin sağlanmasına imkân sağlayacaktır. Bu kuruluşlar ile de kamu ve kalkınma bankalarının da dâhil olduğu donör ve hükümet finansmanına karşı daha az bağımlılık sağlanmış olacaktır.
- Mikro kredi her durumda tek çözüm yolu olmadığı gibi her sorunun da cevabı değildir. Yoksul bireyler için gıda, barınma gibi hayatlarını sürdürebilmeleri için gerekli hayati ihtiyaçlar mikro kredi desteği verilmeden önce çözülmesi gereken durumlardandır.
- Yoksul bireylerin kredi almasını zorlaştırarak onların daha da olumsuz bir durum yaşamasına neden olan etken tavandan uygulanan faiz oranlarıdır. Çok sayıda düşük bütçeli kredi sağlamak, sayıca daha az ancak daha büyük bütçeli kredi sağlamaktan daha maliyetli olmaktadır. Kredi uygulayıcıları mikro kredide normal kredi oranlarından daha yüksek faiz oranları uygulamadıkça masraf tutarlarını karşılayamazlar. Bu da o kuruluşların gelişmesinde sadece hükümetten aldıkları az bir desteğe bağımlı hale gelecekleri anlamına gelmektedir. Hükümetler faiz oranlarında düzenleme yaptıklarında söz konusu oranları çok düşük seviyelerde tutmaktadırlar, bu da mikro kredi uygulayanların masraflarını karşılayamamalarına neden olmaktadır. Bu bakımdan böyle düzenlemelerde dikkatli davranılması gerekmektedir. Böyle bir durum yaşandığında mikro kredi uygulayanların da bu tutarları kullanıcılarına masraf olarak yansıtmaması önemli noktalardandır.
- Hükümet finansal hizmetlere bireyleri doğrudan yönlendirmek yerine bu hizmetlere ulaşmada uygun şartların sağlanması ile yükümlüdür. Bir bakıma hükümetlerin yoksul bireyleri birikime yönlendirmenin yanında uygun şartlarda krediye teşvik etme yönünde sorumluluğu bulunmaktadır. Hükümetlerin bir diğer sorumluluğu da makro düzeyde ekonomik sürekliliği sağlamaktır. Ayrıca, faiz oranları için tavan değerleri belirlemekten uzak durmalı ve devamlılığı sağlamayacak sübvans

edilmiş ve yüksek temerrütle kredi programlarıyla piyasaları olumsuz etkilemekten kaçınmalıdır. Aynı zamanda, hükümetler herkese açık olmayan ya da özel durumlarda uygun olmayan normal fonların yerine mikro finans kuruluşlarını desteklemeli ve mikro finanslar için uygun ortamları oluşturarak güven sağlayabilmelidir.

- Bağış olarak sunulan fonlar özel sermaye ile rekabet yerine onları güçlendirici nitelikte olmalıdır. Zaten mikro finans sistemlerinde bağış, kredi ve sermaye türü destekler olabilir ancak bunlar geçicidir ve ancak finans kuruluşlarının kapasiteleri ve ayrıca kredi derecelendirme şirketleri, kredi büroları ve denetim şirketleri gibi mikro finans sektörünü destekleyici altyapıyı kurmada ve örnek uygulamaları desteklemek için kullanılmalıdır.
- Mikro finansın yoksullukla mücadelede önemli bir görevi vardır, ayrıca kendisi bir finans kuruluşudur. Bu bakımdan sosyal alan ile bankacılığı bütünleştirmektedir. Ancak güvenilir kuruluşların ve bu kuruluşları yönetenlerin eksiklikleri önemli bir sorundur. Bu nedenle kapasite oluşturma ve sistemlerin kurulumu büyük önem arz etmektedir.
- Mikro finansman performansının ölçüldüğü durumlarda ve ayrıca kamuya açıklandığı zamanlarda en iyi örnekleri sunmaktadır. Bu bakımdandır ki mikro finans kuruluşlarının kendilerine ait herkesin anlayabileceği ve değerlendirebileceği ekonomik ve sosyal göstergeleri bulunmalıdır. Bu göstergeler açık bir şekilde anlatılmalı ve bu anlatılanlar ışığında, yatırım yapan bireyler, finans sistemlerini denetleyenler ve bu sistemlerden faydalananlar giderlerini, risklerini ve elde ettikleri getirilerini değerlendirmelidirler.

Yukarıda sayılan maddelerde görülmektedir ki, mikro kredi için oluşturulan ilkelerin kurumsal bir hal alması hedefinin yanında, finansal piyasaların kökleşmesine yönelik bir amacı da bulunmaktadır. Çünkü CGAP, mikro finansın yoksullukla mücadelede güçlü bir araç olduğu söylemi ile birlikte, sistemin ne şekilde algılanması gerektiği, hükümetlerin söz konusu sistemi nasıl değerlendirmesinin faydalı olacağı ve sistemden daha fazla yarar sağlamak için nelerin yapılması gerektiği hususlarında tavsiyeler vermektedir.

2.4.1.4. Mikro Kredi'nin Özellikleri

Mikro kredi ile ilgili olarak şuna kadar anlatılanlar, konunun yoksullukla mücadele hususunda öneminin daha iyi anlaşılabilmesi için yardımcı olmuştur. Bu bölümde ise mikro kredinin özellikleri maddeler halinde sayılarak konuya daha fazla ışık tutmaya çalışılacaktır. Mikro kredinin özellikleri Yılmaz ve Koyuncu tarafından aşağıdaki gibi ifade edilmektedir:

- Mikro kredi iş yapmaya istekli olup da sosyal, fiziksel veya kişisel özellikler nedeniyle iş kuramayan yoksul bireylere destek olmayı amaçlamaktadır.
- Mikro kredinin hedef kitlesini yoksulluk sınırının çok altında olan yoksullar ve toplumun dezavantajlı grupları oluşturmaktadır. Ancak mikro kredinin asıl hedefinde kadınlar bulunmaktadır. Özellikle yalnız yaşayan, boşanmış, çocuğu olan ya da engelli çocuğu olan kadınlar asıl desteklenmesi gereken gruplar olarak görülmektedir.
- Mikro kredi diğer finans kurumlarında olduğu gibi ekonomik şartlardan çok bireyler arası güvene önem vermektedir ve kefil, teminat, icra takibi gibi yoksulları zorlayan durumların olmadığı kredi sistemidir. Bu bakımdan kolay verilen bir kredi türüdür.
- Mikro kredide asıl amaç bilinen finans kurumlarından kredi alamayan birey veya gruplara iş kurdurarak üretici duruma gelmelerinde destek olmaktır.
- Verilen desteklerin hepsi borç olarak verilir ve belirli aralıklara eşit taksitlerle geri alınır.
- Mikro kredi finansal sistemin genişlemesine yardımcı olan finans aracıdır.
- Yoksulluk sınırının çok altında olan bireyler hedeflendiği ve bir başlangıç sermayesi olarak verildiği için bireyleri zorlamayacak küçük meblağlardan oluşmaktadır.
- Mikro kredi genel olarak grup bazlı yürütülmesine rağmen aile veya akraba ilişkilerine zarar vermeme düşüncesi ile grup çerçevesini bu yönde oluşturmaktadır.

- Kredi verilen grubun sosyal, ekonomik ve kültürel olarak aynı özelliklere sahip insanlardan oluşmasına özen gösterilmektedir.
- Alınan ilk kredinin geri ödemesinde başarı sağlandığı takdirde isteğe bağlı olarak ikinci bir kredi desteği de sağlanmaktadır. Ve bu destek ilk krediden daha yüksekte olabilmektedir.
- Mikro kredinin faiz oranları geleneksel finans kurumlarının uyguladığı faiz oranlarından yüksektir.
- Yukarıda da belirtildiği üzere mikro kredi bireyleri zorlamamaktadır, bu bakımdan vergi yükümlülüğü noktasında esnektir ve sosyal güvenlik sistemleriyle bağdaştırılmasına yönelik herhangi bir yönelim söz konusu değildir.
- Mikro krediden gelen kaynak öncelikli olarak var olan sorunların giderilmesinde kullanıldığından asıl faaliyet için kullanılacak kaynak da azalmalar olmaktadır.
- Mikro kredinin hedef kitlesini oluşturan yoksul kesim genelde kırsal alanlarda yerleşmiştir ve bu bakımdan kullanılan krediler genel olarak kırsal alana yöneliktir. Bu bakımdan kredi kullananların hasat dönemi ile kredi uygulayıcılarının oluşturduğu geri ödeme planlarında sorunlar yaşanmaktadır.
- Mikro kredi genelde hızlı şekilde verim alınacak alanlara yönelmektedir.
- Mikro kredi güven ilişkisi ile kurulmuş bağdaşık gruplara yönelik uygulandığı için işlem maliyetleri bilinen finans kurumlarına oranla daha az maliyetlidir.
- Mikro kredi yararlanıcıları geleneksel üretim tarzlarını yansıtmaktadır ve el emeği yoğun işleri tercih etmektedirler.
- Mikro kredi yararlanıcıları yapacakları iş hususunda danışmanlık veya eğitim gibi konularda destek alamamaktadır.

- Mikro kredinin insanlar için bir hak olduğu düşünölmektedir.
- Mikro kredi iş açmanın yanında bireylerin öncelikli ihtiyaçlarının giderilmesi için de kullanılmaktadır, yani yoksul bireyler için ek bir gelir getirici faktördür (60).

2.4.2. Mikro Kredinin Ulusal ve Uluslararası Belgelerde Yer Alış Şekli

Gelir elde ederek kendi ayakları üzerinde durma isteğinin yanında toplumda da belirli bir saygınlık kazanmak ve bulunduğu dışlanmışlık ve verimsizlik durumundan kurtularak yoksulluk döngüsünden kendi çabaları ile çıkmak isteyen bireylere destek sağlamak amacıyla 2003 yılında dünya gündeminde kendine yer bulan mikro kredi uygulaması ölkemizde de hızlı bir ilerleme göstererek yayılmıştır. Bunun en önemli nedeni tüm dünyada olduğu gibi ölkemizde de yoksulluk sınırının çok altında bulunan ve kendilerine yoksulunda yoksulu gözüyle bakılan bireylerin geleneksel finans kurumlarından istedikleri kredi desteğine ulaşamamalarıdır. Dünya’da ve Türkiye’de görölen bu eksiklik mikro kredi uygulaması ile bir nebze de olsa giderilmeye çalışılmıştır. Ancak tabii ki mikro kredi uygulaması da dünyada ve ölkemizde meydana gelen ekonomik süreçlerden ve yaklaşımlardan etkilenmiş ve bu çerçevede kendine yer bulmuştur.

Çalışmanın bu başlığında da mikro kredi uygulamasının bahsedilen bu oluşum aşamasında ulusal plan ve programlar ile uluslararası belgelerde yer alış şekli üzerinde durulacaktır.

2.4.2.1. Mikro Kredi’nin Ulusal Belgelerde Yer Alış Şekli

Son yıllarda dünyada ve ölkemizde meydana gelen ekonomik gelişmeler ile birlikte mikro krediye yönelik uygulama yaklaşımları da ölkelerinde yer almaya başlamıştır. Bu durumun en büyük nedeni yoksulluğun küresel bir sorun olması ve ölkemizi de önemli ölçüde etkiliyor olmasıdır. Mikro kredi Türkiye’nin ekonomik büyüme ve kalkınmasına yön verme iddiasını taşıyan metinlerin başında yer alan Onuncu Kalkınma Planı’nın yanında Güneydoğu Anadolu Eylem Planı, İl Özel İdaresi Kanunu ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanması Eylem Planı gibi önemli metinlerde kendisine yer bulmuştur. Ayrıca mikro finans kuruluşları ve mikro krediye

yönelik Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından hazırlanan bir adet kanun teklifi de meclis gündemine gelmiştir (65).

Dokuzuncu Kalkınma Planının uygulandığı zaman diliminde Türkiye rekabet edebilme ve iş ortamının daha iyi olması konularında gelişme göstermiştir. Ancak rekabet edebilmenin arttırılması, yenilik ve yatırımcılığın ilerletilmesi ile istihdam sağlanması açısından hala büyüme ve kurumsallaşma ihtiyacı devam etmektedir. Bu bakımdan 2014-2018 yılları arasını kapsayan Onuncu Kalkınma Planında, Türkiye'nin uluslararası değer zinciri hiyerarşisinde üst basamaklara çıkmış, yüksek gelir grubu ülkeler arasına girmiş ve mutlak yoksulluk sorununu çözmüş bir ülke haline gelmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, 2018 yılında GSYH'nın 1,3 trilyon dolara, kişi başına gelirin 16 bin dolara yükseltilmesi; ihracatın 277 milyar dolara çıkarılması; işsizlik oranının yüzde 7,2'ye düşürülmesi hedeflenmektedir. Bu hedefler doğrultusunda ülkemizin büyüme performansının daha yüksek, istikrarlı ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması, rekabet gücünün ve toplumun refah seviyesinin artırılması öngörülmektedir. Bununla birlikte sosyal yardım-istihdam bağlantısı güçlendirilerek yoksul kesimin istihdam edilebilirliğinin artırılması ve üretken duruma geçirilmesine yönelik Dokuzuncu Kalkınma Planında yer alan istihdamın artırılması, beşeri gelişme ve sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi, bölgesel gelişmenin sağlanması ve kamu hizmetlerinde kalitenin ve etkinliğin arttırılmasına yönelik programlara devam edileceği vurgulanmıştır. Bölgelerde yatırım ortamlarının geliştirileceği ve yeni planlamalar yapılacağından bahsedilirken mikro kredi uygulamalarının faydalanılması gereken bir sistem olduğu ifade edilmektedir (66).

Ayrıca Onuncu Kalkınma Planında girişim sermayesi, bireysel katılım sermayesi, kredi garanti fonu, mikro kredi uygulamaları ve sermaye piyasası imkânları geliştirilerek, yeni girişim ve KOBİ'lerin finansmana erişimi kolaylaştırılacaktır şeklinde bir hedef belirlenmiş, bu hedefte de yine ayrıca mikro kredi uygulamasına yer verilmiştir (67).

Her iki kalkınma planında da görüldüğü üzere mikro kredi uygulaması Dünya'da olduğu gibi Türkiye'de de önemsenmekte ve konuya ilişkin uygulamalar devlet tarafından teşvik edilmektedir. Ayrıca devletin kalkınma stratejilerini hazırlayanlar tarafından mikro kredinin, özellikle kalkınmaya ihtiyaç duyan

potansiyelli bölgelerde, yatırım, üretim ve istihdamı özendirici bir araç olarak görüldüğü de kalkınma planlarından anlaşılmaktadır.

Güneydoğu Anadolu Projesi Eylem Planı kapsamında ise “*Bölge'deki işletmelerin ve girişimcilerin rekabet güçlerini geliştirmek amacıyla başta KOBİ'ler olmak üzere finansman imkânları artırılacak ve finansmana erişim kolaylaştırılacaktır*” şeklinde bir planlamaya yer verilmiştir (68). Mikro kredi uygulaması ayrıca İl Özel İdaresi Kanunun 6. maddesinin a bendinde “yoksullara mikro kredi verilmesi” ibaresiyle söz konusu kanunda kendisine yer bulmuştur (36).

Mikro kredi uygulamasının yer aldığı bir diğer ulusal belge ise Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ile Hollanda İstihdam ve Sosyal İşler Bakanlığı Dış İlişkiler Direktörlüğünün ortaklaşa yürüttüğü “Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi'dir”. Türkiye’de kadınların toplumsal fırsatlardan erkeklerle eşit biçimde yararlanmalarının sağlanması ve kadının insan haklarının korunmasına yönelik olarak hazırlanan projede, kadına karşı ayrımcılığı önlemek ve kadınların sosyal ve ekonomik konumlarını iyileştirmek hedeflenmektedir. Bu hedef doğrultusunda kadınların da istihdama katılımlarının sağlanması için çeşitli faaliyet alanları belirlenmiş, bu çerçevede kadın yoksulluğu ile mücadelede var olan kredi/mikro kredi uygulamalarının genişletilmesi, uygulanabilirliğinin basitleştirilmesi ve sürdürülebilirliğin sağlanması için çalışmalara önem verilmiştir (69). Söz konusu projenin amacında görüldüğü üzere mikro kredi uygulaması genelde yoksullukla mücadelede özelde ise kadın yoksulluğunun giderilmesi noktasında önemli bir araç olarak konuyla ilgili Genel Müdürlük tarafından da uygulanması teşvik edilmektedir.

Mikro kredinin yoksul bireyler tarafından daha etkin şekilde kullanılması, ayrıca kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla uygulanmaya başlaması amacıyla Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından “Mikro Finans Kuruluşları Hakkında Kanun Teklifi” hazırlanmıştır. İlgili Kanunda öncelikli olarak mikro kredinin ne olduğu, kimlere hitap ettiği tanımlanmış ve çerçevesi çizilmiştir. Bununla birlikte kanun teklifinin amaç ve kapsam başlıklı birinci maddesinde “*Bu Kanunun amacı; refahın yaygınlaştırılması ve işsizliğin azaltılması maksadıyla, ihtiyaç sahibi mikro girişimcilere finansman sağlamak üzere faaliyette bulunacak mikro finans kuruluşlarının kuruluş, yönetim, çalışma, tasfiye ve denetlenmelerine*

ilişkin esasları düzenlemektir. Türkiye’de kurulacak mevduat kabul eden ve etmeyen mikro finans kuruluşları, bu Kanun hükümlerine tabidir” denilerek mikro kredi ile ilgili tüm iş, işlem ve usullerin belirlenmesi düşünülmüştür (65).

Ancak söz konusu Kanun teklifi konuyla ilgilenen kişilerin getirdiği yorumlara göre, mikro krediler aracılığıyla açılan işlerin büyük kısmının küçük işletmeler olması ve yapılan üretimlerin kayıt dışı kalması nedeniyle çalışanların hak noktasında olumsuzluklar yaşadığı ve mikro kredinin şartlarındaki esneklik nedeniyle vergi kayıplarının olduğu düşüncesi ile geri çevrilerek teklif niteliğinin dışına çıkamamıştır.

Mikro kredilere yukarıda anlatılanlar ışığında bakıldığında mikro kredinin ülkemizde yoksullukla mücadelede önemli bir paydaş olarak görüldüğü ancak dezavantajlı gruplar tarafından tam olarak bilinmediği, bu bakımdan sivil toplum kuruluşları ve kamu aracılığıyla çeşitli çalışmalar yürütülerek bilinirliğinin arttırılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır.

2.4.2.2. Mikro Kredi’nin Uluslararası Belgelerde Yer Alış Şekli

Mikro kredi toplumlarda yaşanan demografik değişimler ve özellikle ekonomik alanda var olan yeni uygulamalar ve planlamalar ile önemli mücadele yöntemlerinden olmuştur. Özellikle yoksullukla mücadele noktasında ülkelerin almış olduğu roller daha da etkin hale gelmiştir çünkü yoksulluk az veya çok bütün ülkelerde önemli bir sorun alanıdır. Yukarıda da bahsedildiği üzere 1980 sonrasında dünyada neo-liberal yaklaşımların egemen hale gelmesi ve Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası gibi yoksullukla mücadelede uluslararası sorumluluklar üstlenen kuruluşların da mikro kredi uygulamasına olumlu şekilde bakması ile birlikte mikro kredi uluslararası belgelerde görünür duruma gelmiştir.

Bu kapsamda yoksullukla mücadele en önemli kuruluşlardan olan UNDP yıllık olarak sunduğu İnsani Kalkınma Raporlarında çokça mikro kredi uygulamalarına yer vermiştir. İnsani Kalkınma Raporlarının ana teması insanın insan olmasından kaynaklı sahip olduğu haklardır. Mikro kredi uygulaması da insanlara refah içinde bir hayat sunma eyleminde olan bir sisteme sahiptir ve bu özelliğiyle 2000’li yıllardan itibaren insan haklarının gelişmesine imkân sağlayan bir sistem olarak raporlarda kendine yer bulmuştur (70).

2015 yılında hazırlanan ve ana temasını insani gelişme için çalışma olarak belirlediği İnsani Kalkınma Raporu'nda da istihdamı artırmak için sermaye arayışında olan küçük ve orta ölçekli işletmelere destek verilmesi gerektiği, bununla birlikte yoksulların çalıştığı sektörlerde istihdam yaratmayı, yoksul hanelerin sağlık, eğitim, güvenilir su ve sıhhi koşullar gibi temel sosyal hizmetlere erişimlerini sağlamayı ve girdiler, kredi ve finans gibi üretken kaynaklara erişim sağlamayı, çalışanların yaşam döngüsü boyunca becerilerini geliştirmeyi, yoksul kişilerin çalıştıkları sektörlerde (tarım gibi) yatırımda bulunmaya odaklanmayı tavsiye etmektedir (71). Bu gibi durumların sağlanabilmesi ve yoksul bireylerin yoksulluk döngüsünden çıkabilmeleri için çalışarak üretken hale gelmelerinde kredi alabilmelerinin kolaylaştırılmasının önemli olacağı ifade edilmektedir.

2016 yılında hazırlanan raporda ise bir önceki yıl belirlenen hedeflerin öneminden bahsederek, bankaların mikro kredi ve mikro bankacılık hizmetlerine yer vermesi gerektiği belirtilmiştir. Özellikle kadın girişimcilerin bu noktada desteklenmesi gerektiği ve insani kalkınmanın toplumdaki dezavantajlı grupları da kapsayacak şekilde bütünüyle olması gereken bir konu olduğu vurgulanmıştır (72).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, İnsani Kalkınma Raporlarının yanı sıra yıllık faaliyet raporlarında da mikro kredinin yoksulların kendi işlerini kurarak kendi ayakları üzerinde durmalarında önemli argümanlardan olduğundan, bu bakımdan yoksullara kaynaklara (uygun kredi seçenekleri) ulaşmada kolaylık sağlanmasının olumlu olacağından bahsetmektedir.

Mikro kredinin yoksullukla mücadelede önemli araçlardan olduğunu belirterek, uluslararası olarak hazırladığı raporlarında mikro krediye yer veren diğer bir kuruluş da Dünya Bankası'dır. Söz konusu raporlarda, hem gelişmekte olan hem de az gelişmiş ülkelerin belirlediği yoksullukla mücadele stratejilerinde mikro kredi uygulamasının var olması gerektiği ifade edilmektedir. Bu çerçevede hazırlanan yıllık raporlarda dünyada uygulaması olan bir takım mikro kredi sistemlerinden bahsedilerek; mikro kredinin yoksulların güçlendirilmesi, kendi işlerini kurmaları ve insani ihtiyaçlarına erişimdeki rolüne değinilmektedir. Bununla birlikte kadınların da ekonomik aktivitelere katılmasında mikro kredinin uygun bir araç olduğu vurgulanarak cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında değerlendirilmesi gereken bir alan olduğu belirtilmektedir (73).

Dünya Bankası zaman zaman Dünya Kalkınma Raporlarında da yoksullukla mücadelede mikro kredi uygulamasının öneminden bahsetmiştir. Örneğin 2008 Dünya Kalkınma Raporu'nda mikro krediden çokça bahsedilerek çok fazla yoksul bireyin krediye kolay şekilde eriştiğinden söz edilmiştir (74).

Görüldüğü üzere UNDP, Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası gibi yoksullukla mücadelede uluslararası roller üstlenen kuruluşlar, sundukları yıllık veya faaliyet raporlarında mikro krediden önemli bir uygulama olarak bahsetmektedirler. Bu raporlarda mikro kredinin kır bölgelerine ulaşma noktasında sıkıntılar yaşadığı da vurgulanmaktadır. Bu bakımdan kredinin ulaşılabilirliğinin artırılması için belirli hususlarda yasal ve ekonomik engellerin kaldırılmasının uygun olacağı da ifade edilmektedir.

2.5. İş Doyumu

İş doyumu, kavram olarak ilk defa 1920'li yıllarda ele alınmakla beraber, 1930'lu yıllardan itibaren üzerinde çok çeşitli araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. Ancak iş doyumunun önemi 1940'lı yıllarda tam olarak kavranmaya başlanmıştır. Türkiye'de ise iş doyumu yeni bir kavram olarak ele alınmaktadır. Çalışma yaşamı, deneyim ve beceri kazandırmakla beraber, iş yerinde yaşananlar çalışanlarda çeşitli duygu birikimlerinin oluşmasına sebep olmaktadır.

İş doyumu kavramı ile ilgili olarak üretilmiş birçok tanım bulunmaktadır: Hoppock iş doyumunu, bireyin işinden doyum sağladığını doğru bir şekilde söylemesine neden olan psikolojik, fizyolojik ve çevresel koşulların oluşturduğu bir durum şeklinde açıklamaktadır (75). Vroom ise iş doyumunu bireyin çalıştığı yerdeki rolüne yönelik duygusal hisleri olarak tanımlamaktadır (76).

İş doyumu kişinin işiyle ilgili duygusal tepkilerinin genel bir ifadesidir. Kavram bireyin işinden ve işle ilgili faktörlerden aldığı hazzı ve hoşnutluğu ifade eder. Barutçugil iş doyumunu *“bir çalışanın yaptığı işin ve elde ettiklerinin ihtiyaçlarıyla ve kişisel değer yargılarıyla örtüştüğünü veya örtüşmesine olanak sağladığını fark etmesi sonucu yaşadığı bir duygu”* olarak açıklar (77). Locke (1976) ise iş doyumunu *“bireyin mesleği ile ilgili onu memnun eden olumlu duygusal bir durumu yerine getirmesi”* olarak tanımlamaktadır. Ayrıca Locke, iş doyumunun boyutlarını var olan asıl iş, elde

edilen gelir, işte yükselme, çalışma koşulları, işin ücret dışında kazandırdıkları, çalışan bireyde var olan değerler ve çalışan bireyin üstü ile olan ilişkileri olarak belirlemiştir. (78).

İş doyumu kavramlarının üç ortak noktası bulunmaktadır (79):

- İş doyumu çalışanın yaptığı işe ilişkin gözlenemeyen, ancak davranışlarından anlaşılabilen öznel ve içsel duygularının ifadesidir.
- İş doyumu, birbirleri ile ilgili olan birkaç tutum objesini içermektedir.
- İş doyumu, çalışanın hak ettiğini düşündüğü ve elde etmek istediği ödüllere ve beklentilere ulaşıldığında meydana gelmektedir.

Tanımlardan çıkarılacağı üzere iş doyumu, bireylerin işini yapmaktan dolayı yaşadıkları mutluluk, iş sırasında hissettikleri olumlu duygu durumu ve aldığı haz ve iş bittikten sonra aynı iş, işlevselliği yeniden yaşama isteğinden güdülenen uzun süreli duygusal ve davranışsal bir durumdur.

2.5.1. İş Doyumunun Önemi

İş doyumu kavramı 1940'lı yıllarda anlaşılmasına rağmen, önemi günümüzün küresel ve rekabetçi dünyasında oldukça artmıştır. İş doyumu ya da çalışan memnuniyeti, çalışanların yaptıkları işten memnuniyet düzeyleridir. Çalışanların memnuniyetleri, işin niteliği ve doğası, kazandırdıkları, bireysel faktörler ve bazen de işyerinin yönetim şekline göre değişmekle beraber, iş doyumu özünde çalışanların beklentileriyle işin kazandırdıklarının uyum içinde olması durumunda gerçekleşmektedir.

Ayrıca iş doyumu, moral, işi severek yapma, işi benimseme gibi kavramlar ile de yakından ilgilidir. Bireylerin iş doyumları yeterli ise işi severek yaptıkları çıkarımında bulunulabilir, bu da işten memnun oldukları anlamına gelmektedir. İşlerinden memnun olduklarını belirten bireylerin de iş doyumları yüksek olacağından çalıştıkları işe, sektöre daha fazla yarar sağlayacaklardır. Böylece yaptıkları iş daha iyi olacağından çalıştıkları iş yeri de daha fazla tercih edilecektir (80).

İş doyumunun önemli olmasının nedeni kişinin fiziki ve ruh halini de etkileyen yaşam doyumunu kavramı ile ilişkili olmasıdır. Bu da bireyin üretkenliğini önemli ölçüde etkilemektedir. İş doyumunu ile üretkenlik arasında doğrudan bir korelasyon keşfedilmemekle beraber, iş doyumsuzluğunun yarattığı stres, grup uyumu gibi etkilerin üretkenlik üzerindeki etkisi gözlenmektedir.

Bununla birlikte iş doyumunu yaşayan çalışan birey kendisi ile beraber yakın çevresini de olumlu anlamda etkilemektedir. Bu bakımdan iş doyumunu ile ilgili yapılan çalışmalar, çalışan bireylerin sorunlarına odaklanmak ve bir sorun varsa ortaya çıkarmak, iş hakkında genel eğilimi göz önüne sermek, çalışma alanında iletişimi düzenlemek, değişimi planlamak ve yönetmek ve iş hakkında eğitime ihtiyaç duyulup duyulmadığını tespit etmede faydalı olmaktadır (81).

2.5.2. İş Doyumunun Özellikleri

Çalışma hayatı ve modern sistemler, bireyi yapılacak işleri daha düşük beceri gerektiren işi başarmaktan başka bir doyum duygusu vermeyen, fakat çalışanı çok sıkı bir makine denetimi altında tutan gittikçe daha küçük parçalara bölmüştür. Bu koşullar altında, çalışanları motive ederek iş doyumunun gerçekleşmesi ve üretimi ile verimliliği arttırmak yöneticilerin en temel görevidir (82).

Şimşek'e göre iş doyumunun üç önemli boyutu vardır:

- İş doyumunu çalışanın iş durumuna duygusal yanıtıdır, görülemez ama ifade edilir.
- İş doyumunu beklentilerin ve kazançların ne kadar karşılandığının belirlenmesidir.
- İş doyumunu birbirleriyle ilişkili birden fazla tutumu temsil eder; işin kendisi, ücret, terfi, yönetim tarzı vb. (83).

İş doyumunun süreklilik içermesi gerekmektedir. Yöneticiler iş doyumunu sağladıktan sonra bir köşeye çekilemezler, iş doyumunu sağladıktan sonra bunu devam ettirmeli ve verimliliği arttırmalıdır. İş doyumunu hızlıca gerçekleştirebildiği gibi çabucak

da kaybolabilir, bu yüzden iş doyumunun belirli periyotlarla sürekli izlenmesi ve korunması gerekmektedir.

2.5.3. İş Doyumunu Etkileyen Faktörler

İş doyumı kavramı, çalışanların çalıştıkları işe yönelik geliştirdikleri pozitif tutumu ya da hoşnutluğu ifade etmek için kullanılmaktadır. Yüksek iş doyumunu, kişinin iş ortamını, arkadaşlarını ve yaptığı işi sevmesi ile beraber yaptığı işe yönelik hoşnutluğunu ifade etmesi ve pozitif tutum geliştirmesi şeklinde açıklanmaktadır. Kısaca, çalışan bireyin işyerinde giderilmesini istediği ihtiyaçlarının karşılanması sonucunda kendini gösteren olumlu duygu durumu olarak da tanımlanabilir. Bununla beraber iş doyumsuzluğu da bireyin yaptığı işle ilgili koşullara karşı negatif bir tutum içinde olma durumudur (84).

Çalışma yaşamının bir gereği olarak, çalışanlar ve işverenler arasında, birey çalışmaya başladığı andan itibaren hem sözel hem de yazılı sözleşmeler düzenlenmektedir. Bunun yanında, çalışanların işyerlerinden beklentilerini ifade eden psikolojik tutumları da bu anlaşmalardan birisidir. Bireyler bu psikolojik anlaşmalarına göre, işyerlerine karşı negatif veya pozitif bir tutum içerisinde olabilmektedirler (85). Çalışanların iş doyumunun oluşmasında, beklentileri ile elde ettiklerinin ne kadar örtüştüğü önemli rol oynamaktadır.

İşyerinin kendi çalışanlarına sunduğu örgütsel imkânlar, iş doyumunun oluşmasında ve gelişmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu imkânlar genellikle iş ortamı ve gerekliliklerle ilintilidir. Bu imkânların çalışanlara sağlanması, iş doyumunun gerçekleşmesi için bir gereklilik iken, ortaya çıkmasını garanti etmez. Çalışanların sahip olduğu kişisel özellikler farklı olduğu için, örgütsel koşullardan nasıl etkileneceği ve nasıl bir tutum geliştireceği de yine bu kişisel özelliklere göre farklılık gösterecektir. Bireyin sosyal çevresi, iş deneyimi ve eğitimi, işyeri ve koşulları hakkında yapacağı değerlendirmeleri etkilemektedir. Yani, çalışan bireyin işi konusunda düşünceleri belirli değişkenlerin varlığı ile farklılık gösterebilmektedir. Örneğin, alınan maaş, çalışma arkadaşları, çalışma koşulları, iletişim, yapılan işin niteliği gibi. Farklılık gösteren bu faktörleri bireysel faktörler ve kurumsal faktörler olarak iki ayrı başlıkta ele alabiliriz (84).

2.5.3.1. Bireysel Faktörler

İş doyumunun oluşmasında çok önemli bir etkiye sahip olan bireysel faktörler, yaş, cinsiyet, eğitim gibi kişinin hem doğuştan hem de yaşamı süresince elde ettiği deneyimler temelinde belirlenmekte ve bu faktörler kişinin iş doyumunu tanımlamasını doğrudan etkilemektedir (86).

Bireyin işine ilişkin değerlendirme, tutum ve davranışlarında doğrudan etkisi bulunan faktörlerden ilki, içinde bulunduğu yaş ve yaşam dönemidir. Bireyler zaman içerisinde, işlerine ilişkin farklı tutum ve düşünceler geliştirebilmektedirler. Yaşın yüksekliği ile iş doyumunu arasında doğru orantı vardır. Yani yaş ilerledikçe bireylerin işlerinden aldıkları haz artmaktadır (87).

Bu konuda yapılan araştırmalar, yaş ile iş doyumunu arasında U şeklinde bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur (88). Bu ilişki daha çok kişinin ihtiyaçları ve bilgi düzeyi ile ilgilidir (89). Çalışanların yaşının artması ile bilgi ve deneyimleri artmakta, buna bağlı olarak da iş doyumları yükselmektedir. Glenn ve arkadaşları, iş doyumunu ve yaş arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında, yaşı büyük çalışanların genç çalışanlara oranla iş doyumlarının daha fazla olduğunu bulmuşlardır. Bunun nedeni olarak da, eğitim düzeyi daha yüksek olan genç çalışanların işten daha fazla beklenti içinde olmaları ve bu nedenle de iş doyumlarının azaldığını göstermektedirler (90).

Herzberg ise bu durumu, işe yeni başlayan bireylerde iş doyumlarının yüksek olarak başladığı, aynı işte çalışma süresi uzadıkça iş doyumunda azalmalar görüldüğü; ancak yaş ilerledikçe iş doyumunun bireylerde tekrar arttığı şeklinde gözlemlemiştir. Bu durum, çalışan bireylerin süreç içerisinde işlerinde yakaladıkları başarı ya da var olunan pozisyonu kabullenme ile açıklanmaktadır. Ayrıca bu durumun tersi olarak emeklilik zamanı gelmiş bireylerde iş doyumunun azaldığının da gözlemlendiği ifade edilmektedir (91).

Çalışanların cinsiyetleri de iş doyumunu etkileyen önemli faktörlerden birisidir. Kadın ve erkeklerin yaşamdan ve iş hayatından beklentileri ve sosyal yönden toplumda üstlendikleri rollerdeki farklılıklar iş doyumlarını da etkilemektedir. Yapılan çalışmalar göstermektedir ki, erkeklerin iş hayatında kadınlara oranla daha fazla bulunmaları iş doyumlarının yüksek olmasında önemli etkenlerdendir (92). Clark 1997 yılında iş doyumunu ve cinsiyet üzerine yaptığı bir araştırmasında ise, yukarıda

bahsedilenin aksine, kadınların erkeklere oranla daha yüksek iş doyumuna sahip olduklarını gözlemlemiştir. Bu durum Clark tarafından kadınların işleri hakkında daha az beklentiye sahip olmaları ile açıklanmıştır (93).

Bununla birlikte cinsiyet, işyeri ortamının değerlendirilmesinde ve işe karşı takınılan tutumlarda farklılıklara sebep olabilmektedir. İş doyumunu ve cinsiyet arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırma sonuçları, hem bu görüşü destekleyen hem de kadın ve erkeklerin eşit koşullarda işyerine karşı aynı tutumları gösterdiği verileri ortaya koymuştur. Kadın ve erkeklerin iş doyumunu arasındaki farklılıkları ortaya koyduğu çalışmada Clark (1993), kadınların iş doyumunun erkeklere oranla daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Centres ve Bugental 1966 yılında yaptıkları bir çalışmada, kadınların iş doyumunun erkeklerden daha yüksek olmasının sebebini, işyeri ile ilgili sosyal faktörlere kadınların erkeklerden daha fazla önem vermeleri ile ilgili olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca, yine aynı çalışmada erkek çalışanlara işyerlerinde sunulan fırsatların fazlalığı ve erkek çalışanların kendilerini iyi ifade etmeleri, erkek çalışanların iş doyumunun artmasını sağladığını da belirtilmiştir (88).

Kadınların kariyer planlamasında önlerine çıkarılan engeller, iş doyumlarının etkilenmesine ve işyerine karşı negatif bir tutum sergilemelerinde önemli rol oynamaktadır. Ayrıca kadınların toplum yaşamları ve toplumun beklentileriyle ilintili olarak, ev ve aile sorumluluklarının fazla olması, iş yaşamındaki çatışma ortamı için zemin hazırlamaktadır. İş doyumunu ve cinsiyet arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmasında Garcia-Bernal ve arkadaşları, kadın ve erkeklerin verdikleri yanıtlara göre, işteki kişisel gelişim, kişilerarası ilişkiler, ekonomik kazanç ve iş koşulları olmak üzere dört farklı kategori üzerinde değerlendirme yapmışlardır (94). Araştırmaya göre, bireylerarası ilişkiler iş doyumunda erkek çalışanlar için oldukça önemli iken, kadın çalışanlar için önemsiz görünmektedir. Kadın çalışanlar, iş koşullarının iş doyumunun ortaya çıkmasında önemli bir faktör olarak değerlendirirken, erkek çalışanların önem vermediği görülmüştür. Araştırma, iş doyumunun gerçekleşmesinde cinsiyet farklılıklarının nasıl bir etkisinin olabileceğini göstermesi bakımından önemli katkılar yapmıştır.

İş doyumunu ile ilişkilendirilen bir diğer faktör de eğitimidir. Araştırma sonuçlarına göre, çalışanların eğitim düzeyi yükseldikçe, genel iş doyumlarının da

arttığı görülmüştür. Bilgiç'e göre, eğitim düzeyi yüksek olan kişiler, işleri konusunda daha az şikâyet etmekle birlikte yaptıkları işin kalitesine daha çok önem vermektedirler (95). Ancak eğitim düzeyi yüksek çalışanların bilgi ve becerilerine uygun olmayan pozisyonlarda çalıştırılması, iş doyumunun düşmesine neden olmaktadır. Yani, alınan eğitime yönelik iş yapılması iş doyumunu olumlu yönde etkilemektedir (91). Ayrıca işyerinin çalışanı bilgi ve becerilerinin yeterli olmadığı yüksek beklentili görevlerde çalıştırması da endişe ve strese sebep olması nedeniyle iş doyumunu azaltan bir unsur haline gelebilmektedir. Oshagbemi, öğretim üyeleri üzerinde yaptığı araştırmada, iş doyumunu ile bireysel özellikleri inceleyerek, çalışanların iş doyumunun eğitim düzeyi ve hizmet süresi ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur (96).

Çalışanların kişilik yapılarının yapılan işe uygunluğu ve kişisel özellikleri de iş doyumunu etkileyen önemli faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. İşe karşı oluşturdukları tutum ve davranış özellikleri iş doyumunu önemli derecede etkilemektedir. Kişilerin ilgi ve yeteneklerine göre işlerde çalışmaları, hem kendilerini geliştirmelerine ve doyum sağlamalarına hem de çalıştıkları iş yerine maksimum fayda vermelerine imkân tanımaktadır. Bununla birlikte kişilerin sahip olduğu ahlaki değerler, dini inanışlar vb. özellikleri kişilik yapılarını ve doğal olarak iş doyumlarını doğrudan etkilemektedir. Örneğin, kadınların çalışmamasının uygunluğunu düşünen bir kişinin kadın çalışanlar ile aynı iş yerinde bulunması iş doyumunu olumsuz yönde etkileyecektir.

İşin gerektirdiği beceriler zaman içerisinde edinilebilir, fakat duygusal olgunluğu yeterince gelişmemiş bireyler, eğitim düzeyi ne olursa olsun, çalıştıkları kuruma yarardan ziyade zarar getirir (97). Bunun yanında duygusal olgunluğa erişmiş bireylerin ise iş doyumunu yüksektir. Bu sayılan bireysel faktörlerin yanında iş doyumunu, statü, bireysel ihtiyaçlar, iletişim becerisi, yetenek, öz güven gibi değişkenlerde etkilemektedir.

2.5.3.2. Kurumsal Faktörler

İş, çalışanın belirli bir zaman diliminde ve kurumsal ortamda, işyerine sağladığı katkı ya da değer olarak tanımlanmaktadır. İş doyumunu, iş ve işin yapıldığı ortama yönelik geliştirilen tutumlardır. Bu tutumlar, çalışana sağlanan sosyo-

ekonomik çıkarlar ve işle ilgili bilgi ve beceri düzeyleri gibi pek çok değişkenin etkisiyle gelişmektedir.

İş doyumunu etkileyen faktörlerin başında ücret gelmektedir. Ücret, çalışanlar için ekonomik bir kazanç olmakla beraber, çalışanların işe yapmış oldukları katkının ve emeğin de bir ifadesi, yansıması olarak değerlendirilmektedir. Çalışan bireyin yapmış olduğu işin karşılığı olarak aldığı ücretin, çalışanın gereksinimlerini karşılamada yeterli düzeyde olması iş doyumunu arttırmaktadır (91). Çalışanların ücret beklentilerinin gerçekleşmemesi ise iş doyumunu düşürmektedir.

İş doyumunu ve iş gören verimliliği hakkında Tütüncü'nün 2000 yılında yaptığı bir araştırmada, düşük ücretin iş doyumunu üzerinde bir etkisinin olmadığı; ancak düşük ücretli işlerde çalışanların hayat standartlarını yükseltebilmek için işlerini değiştirebileceklerini ifade ettikleri görülmüştür. Bu da dolaylı da olsa ücret ve iş doyumunu arasında önemli bir ilişkinin olduğunu göstermektedir (98).

Verilen ücret ile yapılan iş arasında doğru orantı, yani çalışan bireyin yaptığı işin karşılığında beklentisini karşılayan bir ücret varsa ve bu ücret adil bir şekilde belirlenmişse, ücretin iş doyumunu arttırmada etkili olduğu söylenebilir (99).

Clark ve Oswald iş doyumunu ve ücret arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında, ücretin azaldığı durumlarda, çalışanların hak ettiği ücreti alamaması nedeniyle işyerine karşı negatif bir tutum geliştirerek, iş doyumlarının azaldığını ifade etmektedirler (100). İşyerinde ödül sisteminin bulunması ve adil şekilde işlemesi durumunda da, çalışanların başarılarının ödüllendirileceği düşüncesiyle motivasyonlarının ve iş doyumunun arttığı düşünülmektedir. Ayrıca mesleğin toplum içerisindeki saygınlığı da iş doyumuna etki etmektedir. Toplumsal açıdan saygın olarak nitelenen meslek sahiplerinin daha yüksek iş doyumuna sahip oldukları gözlemlenmiştir (101).

İşyerindeki fazla işgücü devri genellikle çalışanların iş doyumsuzluğu yaşadığına bir işaret olarak değerlendirilebilir. Çalışanların mevcut işyerinden beklentilerinin karşılanmaması durumunda yeni iş arayışına girmeleri ve işyerine aidiyet hissetmemeleri ve bu nedenlerle mevcut işyerinde çalışmaktan hoşnut olmamalarına neden olmaktadır. İş doyumları ve çalışanların işgücü devir oranları incelenirse işgücü devir oranlarının düşük olduğu işletmelerde iş doyumunun yüksek,

Çalışanların işe gelmeme ve işten ayrılma oranlarının yüksek olduğu işletmelerde ise iş doyumunun daha düşük olduğu gözlemlenmektedir (102).

Çalışılan yerdeki çalışma arkadaşları ile iş doyumunu arasında da bir ilişki bulunmaktadır. Çetinkanat 2002 yılında yaptığı bir araştırmada, iş doyumunu ile iş arkadaşları arasındaki ilişkilerin yüksek düzeyde ilişkili olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca yine aynı araştırmada iş doyumunu ile yönetim biçimi, çalışma olanakları, iş arkadaşları, fiziksel ortam arasında da yüksek düzeyde ilişki olduğu belirlenmiştir (103). Bununla birlikte, çalışan bireylerin işyerlerinde uyumlu çalışma arkadaşlarına sahip olmaları ve bunun sonucunda oluşan uyumlu çalışma ortamının iş doyumunu yükselttiği ifade edilmektedir (80).

Benzer olarak işyerindeki çalışma süresi, çalışanların iş doyumunu yükseltmektedir. İşyerinde uzun yıllar çalışanların iş doyumları yükselmektedir. Bu olgu, çalışanların aidiyet duygusu geliştirerek işyerine bağlanmaları, işyerinde uzun yıllar çalıştığı için işyerini tanınması ve beklentilerinin yaptığı işle ortaya çıkan uyumu ile açıklanmaktadır. Çalışma hayatına yeni başlamış çalışanların iş doyumunu da benzer nedenlerle uzun yıllardır işyerinde çalışanlara göre daha düşük olmaktadır. Bu durum yeni işe başlayan çalışanların beklentilerinin yüksek olması, hatta gerçekçi olmayan beklentilere sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak aynı işyerinde uzun yıllar çalışmış ve ödül sisteminden faydalanamamış çalışanların iş doyumunda bir durağanlık, hatta düşüş görülmektedir (104).

Çalışanın iş verimliliği ve performansını doğrudan etkileyen iş ortamı, iş doyumunun ortaya çıkmasında etkili olmaktadır. Bunun yanında işin niteliği ve sahip olduğu özellikler de (tehlikeli ve dikkat gerektiren işler, fiziksel ve mental yorgunluğa sebep olan işler) alışanların motivasyonunu doğrudan etkilemektedir. Çalışılan bir iş yerinin, ısıtma, ses, ışık, havalandırma gibi yapısal olanakları çalışma koşullarını; çalışmaya elverişli şekilde tehlikesiz olması da iş yerinin güvenliliğini ifade etmektedir. Bu iki durumun uygun olması da iş doyumunu olumlu yönde etkileyen faktörlerdendir. Çünkü iş ortamının çalışmaya uygun ve güvenli olması çalışan bireyler için tercih edilir olmasına, tercih edilmesi de iş doyumunun yükselmesine etki edecektir. Fiziksel alışma koşullarının kötü ve tehlikeli olmasının çalışanların iş doyumunu azalttığı belirlenmiştir. Aşırı soğuk, aşırı sıcak veya aşırı gürültülü işlerde çalışanların hissettiği fiziksel baskı ve gerilimlerin iş doyumuna da olumsuz yansadığı

gözlemlenmiştir. 2003 yılında Şahin tarafından yapılan bir araştırmada, yöneticilerin çalıştıkları kurumların fiziksel şartlarının iyi olmasının iş doyumunu arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Bir bakıma iş ortamı, çalışan bireyin iş verimliliğini ve etkinliğini doğrudan etkilemektedir (105).

Yönetim biçimi de iş doyumunu etkileyen önemli değişkenlerdendir. Çalışan bireylerin kendilerini daha rahat ifade etmelerine izin veren, takım çalışmasını destekleyen yönetim biçimleri çalışanların iş doyumuna olumlu yönde etki etmektedir. Yönetim biçiminin olumlu yönde seyretmesi, yöneticinin çalışanlarına olan iyi yaklaşımları, ücretin çalışanları için yetersiz olmasında dahi çalışanların işlerine devam etmelerine neden olmaktadır. Bu noktada en önemli etken yöneticilerin çalışanlarının fikirlerine verdiği önemdir, bu çalışanların iş doyumunu arttırmaktadır.

Büyük işletmelerde çalışanların iş doyumunun küçük ve orta ölçekli işlerde çalışanlara göre daha az olduğu görülmektedir. Bu durum büyük işletmelerde çalışanların istek ve beklentilerinin yönetim tarafından fark edilememesi ile açıklanabilir. Büyük örgütlenmelerde çalışanlar arasında ilişkilerin zayıf olması ve arkadaşlığın gelişmemesi de iş doyumunun düşük olmasına bir sebep olarak gösterilmektedir (79).

İş doyumunu etkileyen önemli kurumsal faktörlerden sonuncusu ise çalışanlara tanınan yükselme olanağıdır. İşyerlerinde yükselme olanağı bulunan çalışanlarda çalışma arzusunun daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Bununla birlikte, işyerinde yükselme olanağının olması demek alınan ücrette de artış anlamına gelmektedir. Bu da çalışan bireyler arasında yükselme arzusunu tetiklemektedir. Çalışan bireyler için yükselme, hem kişisel olarak statü ve saygınlık kazanma hem de ekonomik olarak daha iyi duruma gelebilme anlamına gelmektedir. Bu bakımdan iş yerinde yükselme iş doyumunu olumlu yönde etkileyecektir (87).

2.5.4. İş Doyumunu Açıklayan Kuramlar

İş doyumunu açıklamaya yönelik geliştirilen kuramların birçoğu güdülenme kavramını ortaya atmıştır. Maslow “İhtiyaçlar Hiyerarşisi” ismini verdiği kuramında, insan ihtiyaçlarını hiyerarşik yapıda açıklayarak, her bir ihtiyacın karşılanması gerektiğini ve karşılandığında da doyumun gerçekleştiğini ifade etmektedir. Vroom, iş

doyumunun gerçekleşmesi için bireylerin sosyal ihtiyaçlarının farklılığına dikkat çekmiş ve bu ihtiyaçlar karşılandığında iş doyumunun gerçekleştiğini söylemiştir (91).

Herzberg ise iş doyumunu açıkladığı kuramında iş doyumunu ve doyumsuzluğu kavramlarının karşıt anlamlı olmadığını açıklamaktadır. Herzberg'e göre iş doyumunu belirleyen iki faktör vardır; bunlardan başarı ve takdir gibi unsurlar iş doyumuna katkı sağlarken, bu faktörlerin olmaması iş doyumsuzluğuna yol açmamaktadır. Çift Etmen Kuramı ismini verdiği bu kuram da benzer şekilde, ücretin düşük ve çalışma koşullarının kötü olması iş doyumsuzluğuna sebep olurken, bu koşullardaki iyileşmeler iş doyumunun ortaya çıkması için yeterli değildir (91).

2.5.4.1. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramı

Maslow, yaptığı araştırmaların sonucunda insanların biyolojik, sosyal ve psikolojik bir varlık olarak çeşitli ihtiyaçlara gereksinim duyduğunu ve bu ihtiyaçların giderilmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır (87).

İnsan doyumunun temelini ve insan davranışlarını inceleyen Maslow'un "ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramı" iş doyumunu kavramını da inceleyen ve katkı yapan ilk teorilerden birisidir. Bu kurama göre, insan ihtiyaçları beş temel öge ile açıklanabilir; 1. Fizyolojik ihtiyaçlar (yemek, içmek, hava solumak) 2. Güvenlik İhtiyacı (tehlikeden korunma) 3. Sosyalleşme İhtiyacı (bağlanma, sevmek, sevilme) 4. Saygınlık İhtiyacı (saygı, tanınma, itibar) 5. Başarma İhtiyacı. Hiyerarşi incelendiğinde bu kuramın en temel özelliği de ortaya çıkmaktadır. İlk düzeydeki ihtiyaçlar karşılanmadan diğer düzeylerdeki ihtiyaçlar ortaya çıkmamaktadır.

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi genel olarak insan güdülerinin nedenlerini açıklamak için geliştirilmiştir, ancak çalışma hayatına da uygulanabilmektedir. Kurumsal düzeyde, çalışanların sağlık sigortaları ve finansal kazanımları en temel ihtiyaçlara karşılık gelmektedir. Güvenlik ihtiyacı, çalışanların güvenli bir iş ortamında çalışmaları, iş güvencelerinin olması veya düzgün işleyen kurumsal politikaların varlığı ile açıklanmaktadır. Bu ihtiyaçlar giderildiğinde çalışanlar işyerlerine aidiyet duygusu geliştirmekte, oraya bağlanma ihtiyacı hissetmektedirler. Aidiyet duygusunun gelişmesini müteakip çalışanlar, çalıştıkları iş ortamında saygınlıklarını kanıtlamak ve itibar görmek isterler. Son basamak başarma ihtiyacı ise

ihtiyaçların ve dolayısıyla güdülerin sona erdiği yerdir. Toplumda bu kişiler oldukça azınlıktadır.

Maslow'un kuramına göre, kurumsal işletmeler çalışanlar arasında iş doyumunu sağlamak için öncelikle çalışanın ücret, sağlık sigortası ve iş ortamı gibi en temel ihtiyaçlarını karşılamak durumundadır. En temel ihtiyaçlar karşılandıktan sonra, çalışanların aidiyet, itibar ve başarıma ihtiyaçları da sırasıyla giderilecek ve iş doyumunu sağlanacaktır. Ancak bu kuram zaman içerisinde iş doyumunu açıklayan kuramlar arasında popüleritesini kaybetmiştir. Bunda kuramın destekleyici nitelikte kanıtlar ve ampirik bilgi sunamaması ve başarıma ihtiyacı konusunda net bir tanım yerine kavramsal bir açıklama getirmesi de etkili olmuştur (106).

2.5.4.2. Herzberg'in Çift Faktör Kuramı

Herzberg'in çift faktör kuramı, bireylerin çalışma hayatındaki doyumlarını etkileyen ve doyumsuzluğa sebep olan değişkenleri tanımlamaktadır. Birinci grup faktörler hijyen (sağlık) adı altında tanımlanmaktadır. Maslow'un temel ihtiyaçları açıkladığı kısma karşılık geldiği düşünülmektedir; yönetimin tutumu, işyeri çalışma koşulları, ücret politikası, işveren ve çalışan ilişkileri. Hijyen faktörleri güdülenmeyi tek başına sağlamamakla beraber, güdülenme için ön koşul olarak görülmektedir. Çünkü bu temel faktörleri karşılanması zorunludur ve karşılanmadığı durumlarda işçiler arasında işten ayrılma eğilimi artmaktadır.

İkinci grup faktörler, insanları hareket etmeye teşvik eden güdüleyici faktörlerdir; iş yerinde saygınlık kazanma, tanınma, sorumluluk alabilme, terfi ve ödül alma, beceri ve tecrübe kazanma. Ancak ikinci grup faktörlerin devreye girmesi için birinci grup faktörlerin sağlanması gerekir (107). Sadece hijyen faktörleri ile de güdüleyici etki yaratılamaz ve işveren çalışanlardan beklediği verimi alamaz.

Herzberg'in kuramı, iş tatmini ve verimlilik arasındaki ilişkiyi açıklamaktadır. Yöneticiler, daha önceki yıllarda iş koşullarını sağlık faktörleri olarak değerlendirerek iyileştirmeleri buna göre yapmış, çalışanların moral sorunu olduğunda da ücret artışı, prim ve yan ödemeleri artırma yollarını seçmişlerdir. Herzberg'in kuramı yöneticilerin güdülenmeye olan bakışı açısını değiştirmiştir. Ayrıca Herzberg Maslow'un ihtiyaçlar

hiyerarşisini bir bakıma çalışma hayatına uyarlamış olmaktadır. Ancak kuramın eksik olan ve en çok eleştiri alan niteliği ise bireysel farklılıkları dikkate almamasıdır.

2.5.4.3. Vroom'un Beklenti Teorisi Kuramı

Beklenti Teorisi Kuramı, Victor H. Vroom'un, kişinin alternatifler arasında yaptığı seçimlerin davranışla ve aynı zamanda psikolojik seçimlerle ilgili yaptığını belirttiği kuramıdır. Kuramın temel değişkenleri çekim, beklentiler ve sonuçlardan oluşmaktadır.

İnsanlar, davranışlarını hareketlerin sonuçlarından beklentilerine göre yaparlar. Bu nedenle, çekim bireyin tercih etme gücünü gösterir. Ancak bireyin davranış tercihi sonucun çekiciliğine göre oluşur. Belli bir davranışı yapmaya güdülenme ya da itici güç, çekim ile beklentinin çarpımıyla oluşur. Bu güç, hangi davranış için yüksekse birey de onu seçer. Seçimi yapılan davranış eğitimde başarı ya da işyerinde çalışma olabilir ve buna birinci düzey sonuç adı verilir. Bu sonuç ücret artışı, terfi veya yüksek not gibi ikinci düzey sonuçların oluşmasına imkân tanır. Bireyi davranışa yönlendiren onun ilgi duymasıdır, ilgisiz birey için çekicilik yoktur.

Ödüller, içsel ve dışsal ödüller olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Çalışanın yaptığı ve tamamladığı işten hoşnut olması içsel ödüdür. Mesleki bilgisini ve becerisi geliştiren çalışanın bu şekilde kendine olan güveni artar ve çalışan mutlu olur. Dışsal ödül ise çalışana yöneticileri tarafından verilen ücret zamları, terfiler, ikramiyeler vb. ödüllerdir.

Vroom güdülenmeyi bir süreç olarak tanımlamaktadır; bireyin deneyimleri, gözlemleri ve algıları, işe gösterdiği özen ve dikkati, sorunlara bulduğu çözümler, kendinden beklenen görevleri zamanında yapması ve önceki yaptığı çalışmalardan duyduğu memnuniyet ile içsel ve dışsal ödüllerden aldığı doyum onu sürekli etkileyen değişkenlerdir. Ayrıca Vroom kuramında bireylerin bilişsel seçimleri arasındaki farkları ortaya koymuş ve örgüt içerisinde her bir bireyin nasıl güdülendiği ve sahip olduğu çekim ve beklentiler karışımının farklı olduğunu vurgulamıştır (82).

2.5.4.4. Locke'un Amaç Kuramı

Locke'un amaç kuramına göre, çalışan bireyler, işlerinde kendi yeterliliklerine göre belirli amaçlar edinirler ve bu amaçları gerçekleştirmek için çaba sarf ederler. Çalışanlar belirledikleri amaçları gerçekleştirdiklerinde tatmin olurlar. Locke'un kuramındaki amaçlar çeşitli özelliklere sahiptir. Bu özellikler; amacın açık olması, amacın yoğunluğu ve bu amacı gerçekleştirme güçlüğüdür. Amacın açıklığı sayısal değerler ile görülebilirliğini; güçlüğü, amacı gerçekleştirmede yeterlilik düzeyini; yoğunluğu ise amacı ve onu nasıl gerçekleştirileceğini belirlemedir (108).

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde, araştırma modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizinde kullanılan istatistiksel tekniklerle ilgili bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, Ankara İlindeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından uygulanan gelir getirici proje desteklerinden yararlanan bireylerin kredi ile açtıkları işlerinden aldıkları mesleki doyumlarının incelenmesine yönelik gerçekleştirilmiş olup nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırma, Ankara ilindeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından uygulanan gelir getirici proje desteklerinden yararlanan bireylerin, Sosyo-Demografik Bilgi Formu ve Mesleki Doyum Ölçeği'ne verdikleri cevaplara göre gerçekleştirilmiştir. Araştırmada seçkisiz örneklem yöntemlerinden basit seçkisiz örneklem yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada adı geçen Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları merkez ilçelerde dâhil olmak üzere Türkiye'nin her ilçesinde hizmet vermektedir. Bu araştırmada Ankara'nın 20 ilçesinde bulunan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfında uygulama yapılmıştır. Araştırmaya söz konusu vakıfların uyguladığı gelir getirici projelerden yararlanan 233 vatandaştan 87 erkek vatandaş gönüllülük esasına göre katılmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

3.3.1. Sosyo-Demografik Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan anket formunda bireylerin demografik bilgileri, çalışma yaşamlarına ilişkin bilgiler, kullanılan kredi ve açılan iş yerinin mevcut durumu ile ilgili bilgiler ve sahip oldukları ile ilgili görüşleri yer almaktadır.

3.3.2. Mesleki Doyum Ölçeği

Kuzgun, Sevim ve Hamamcı tarafından 2005 yılında geliştirilen ölçek, beşli Likert tipi 20 sorudan oluşmaktadır. Sorular kişilerin mesleki etkinliklerinin ilgi ve yeteneklerine uygunluğu, sorumluluk alma, gelişme ve ilerleme olanakları ile ilgilidir. 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 20 numaralı olumlu maddeler, her zaman=5, sık sık=4, ara sıra=3, nadiren=2 ve hiçbir zaman=1 şeklinde, kalan olumsuz maddeler ise bunun tersi şeklinde puanlanmaktadır. Testten alınabilecek en düşük puan 20, en yüksek puan ise 100 dür. Alınan puanlar yükseldikçe mesleki doyum yükselir. Ölçeğin geçerliğini belirlemek için Kuzgun, Sevim ve Hamamcı (2005) tarafından faktör analizi tekniği kullanılmış, ölçeğin maddelerinin “Niteliklere Uygunluk” ve “Gelişme isteği” olarak iki faktöre ayrıldığı belirlenmiştir (109). Mesleki Doyum Ölçeğinin güvenirliği, iç tutarlılık katsayısı hesaplanarak belirlenmiş olup ölçeğin tümü için Cronbach Alpha katsayısı .90 bulunmuştur. Ölçekte 20 madde bulunmaktadır. Ölçeğin 14 maddesi “Her zaman: 5, Sık sık: 4, Ara sıra: 3, Nadiren: 2, Hiçbir zaman: 1” şeklinde puanlanırken geriye kalan 6 maddesi olumsuz olduğu için tersten “Her zaman: 1, Sık sık: 2, Ara sıra: 3, Nadiren: 4, Hiçbir zaman: 5” şeklinde puanlanmıştır. Buna göre de alınan puanlar yüksek olduğunda bireyin mesleki doyumunun, yani işin özünden aldığı doyumun yüksek olduğu kabul edilmiştir (110).

3.3.3. Araştırmanın Amaçları

- Kredi kullanan bireylerin mesleki doyumları yaşa, eğitim durumuna, mikro kredinin geri ödeme sürecine göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?
- Kredi kullanan bireylerin mesleki doyumları, açtığı iş yerinin iş tecrübesine uygun olup olmadığına göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?
- Kredi kullanan bireylerin mesleki doyumları mikro kredi hizmetinin nasıl öğrenildiğine göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?
- Kredi kullanan bireylerin mesleki doyumları, açtıkları işe yönelik eğitimli olup olmamalarına göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?
- Kredi kullanan bireylerin mesleki doyumları açtıkları işte çalışma sürelerine göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

- Kredi kullanan bireylerin mesleki doyumları işte başarılı olup olmadıklarını ifade etmelerine göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?
- Kredi kullanan bireylerin mesleki doyumları mikro kredinin yaşamlarına olumlu yönde etki sağladığını belirtenlerde diğer yönde ifade belirtenlere göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?
- Kredi kullanan bireylerin mesleki doyumları iş yerinde mutlu olup olmadıklarına göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?
- Kredi kullanan bireylerin mesleki doyumları aylık kazançlarına göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?
- Kredi kullanan bireylerin mesleki doyumları kendini geliştirmeye çabalayıp çabalamamaya göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?
- Kredi kullanan bireylerin mesleki doyumları mikro kredi tutarının daha yüksek olması gerektiğini belirtenler ile belirtmeyenlere göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?
- Kredi kullanan bireylerin mesleki doyumları krediden memnun olduğunu belirtip belirtmemeye göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

3.3.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma örneklemini Ankara ilinde bulunan 20 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfının uyguladığı kentsel alana yönelik gelir getirici iş kurma projelerinden yararlanan 233 kişiden 87'si ile sınırlıdır. Ayrıca ulaşılan araştırma grubunu erkek kredi kullanıcıları oluşturmaktadır. Bu araştırma, gelir getirici iş kurma projelerinden yararlanan bireylerin mesleki doyumlarını saptamak için kullanılan Mesleki Doyum Ölçeği ile sınırlıdır.

3.3.5. Araştırmanın Sayıtları

- Araştırma örneklemini evrenin özelliklerini yansıtmaktadır.

- Araştırmada kullanılan ölçme araçları araştırmanın amaçlarını gerçekleştirebilecek nitelik ve yeterliliktedir.
- Araştırmanın katılımcıları ölçme araçlarına içtenlikle yanıt vermişlerdir.
- Araştırmaya katılan bireylerin mesleki davranışlarının bilimsel olarak ölçülebilir olduğu varsayılmıştır.

4. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde araştırma soruları ve hipotezlerini test etmek amacıyla yapılan istatistiksel analiz ve sonuçlar tablolar halinde gösterilecektir.

4.1. Kredi Kullanan Bireylere İlişkin Bulgular

Bu bölümde 30-69 yaş arası araştırma grubunu tanıtan bulgular frekanslar ve yüzdeler şeklinde verilmiştir.

Tablo 4.1. Kredi kullanan bireylerin sosyo-demografik özelliklerine göre istatistik sonuçları.

Değişken	N	%
Yaş	30-39	28,7
	40-49	41,4
	50-59	24,1
	60-69	5,7
Eğitim Durumu	İlköğretim	60,9
	Ortaöğretim	36,8
	Yükseköğretim	2,3
İş Sektörü	Endüstri	5,8
	Tarım-Hayvancılık	10,4
	Hizmet	49,4
	İnşaat	5,7
	Sanayi	9,2
	Teknoloji	4,6
	Tekstil	14,9
Aylık Gelir	İş Kapatıldı	29,9
	500-1499 TL	11,5
	1500-2499 TL	18,4
	2500-3999 TL	27,6
	4000 ve Üzeri	12,6

Tablo 4.1’de araştırmaya katılan kredi kullanıcılarının %28,7’sinin 30-39, %41,4’ünün 40-49, %24,1’inin 50-59, geriye kalan %5,7’sinin ise 60-69 yaş aralığında

oldukları görülmektedir. Araştırmaya katılan kredi kullanıcılarının % 60,9'u ilköğretim, %36,8'i ortaöğretim ve %2,3'ünün yükseköğretim mezunu oldukları tespit edilmiştir. Söz konusu tabloda kredi kullanıcılarının açtıkları işlerin sektörleri incelendiğinde, %5,8'inin endüstri, %10,4'ünün tarım ve hayvancılık, %49,4'ünün hizmet, %5,7'sinin inşaat, %9,2'sinin sanayi, %4,6'sının teknoloji ve %14,9'unun ise tekstil alanlarında iş açtıkları görülmektedir. Araştırmaya katılan kredi kullanıcılarının %11,5'i 500-1499 TL, %18,4'ü 1500-2499 TL, %27,6'sı 2500-3999 TL, %12,6'sı 4000 TL ve üzerinde gelire sahip olduklarını ifade ederken, %29,9'u açtıkları işi kapattıklarını ifade etmişlerdir.

4.2. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyum Ölçeği Puanlarının, Yaşa Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Kredi kullanan bireylerin mesleki doyumlarının yaş değişkenine göre istatistik sonuçları Tablo 4.2'de, mesleki doyumlarının yaşa göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan ANOVA sonuçları da Tablo 4.3'de sunulmaktadır.

Tablo 4.2. Mesleki doyum ölçeği puanlarının yaşa ilişkin betimsel istatistik sonuçları.

Yaş	N	$\bar{X}$	S
30-39	25	73,9600	11,23417
40-49	36	73,9722	12,19013
50-59	21	72,0476	9,94724
60-69	5	70,4000	19,70533

Tablo 4.3. Mesleki doyum ölçeği puanlarının yaşa göre ANOVA sonuçları.

Yaş	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	102,145	3	34,048	,240	,868
Gruplar İçi	11762,085	83	141,712		
Toplam	11864,230	86			

Analiz sonuçları, kredi kullanan bireylerin mesleki doyumlarının yaşa göre değişmediğini göstermektedir $F(3, 83)=0,240$, $p>0,05$. Bir başka ifadeyle, kredi kullanan bireylerin mesleki doyumları yaşlarına göre değerlendirildiğinde anlamlı olarak farklılaşmamaktadır.

4.3. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyum Ölçeği Puanlarının, Eğitim Durumuna Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Tablo 4.4’de kredi kullanan bireylerin eğitim durumlarına göre istatistikleri, Tablo 4.5’de ise kredi kullanan bireylerin eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan ANOVA sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4.4. Mesleki doyum ölçeği puanlarının eğitim durumuna ilişkin betimsel istatistik sonuçları.

Eğitim Durumu	N	$\bar{X}$	S
İlköğretim	53	71,4151	1,69509
Ortaöğretim (Lise)	32	76,1563	1,83718
Yükseköğretim	2	77,5000	7,50000

Tablo 4.5. Mesleki doyum ölçeği puanlarının eğitim durumuna göre ANOVA sonuçları.

Eğitim Durumu	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	484,643	2	34,048	1,789	,173
Gruplar İçi	11379,587	84	141,712		
Toplam	11864,230	86			

Analiz sonuçları, kredi kullanan bireylerin mesleki doyumlarının eğitim durumlarına göre değişmediğini göstermektedir $F(2, 84)=0,173$, $p>0,05$. Başka bir ifadeyle, kredi kullanan bireylerin mesleki doyumları eğitim durumlarına göre değerlendirildiğinde anlamlı olarak farklılaşmamaktadır.

4.4. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyum Ölçeği Puanlarının, Kredilerin Geri Ödeme Durumuna Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Tablo 4.6’da kredi kullanan bireylerin kredilerinin geri ödeme sürecine ilişkin istatistikleri, Tablo 4.7’de kredi kullanan bireylerin kredilerinin geri ödeme durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan ANOVA sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4.6. Mesleki doyum ölçeği puanlarının kredinin geri ödeme sürecine ilişkin betimsel istatistik sonuçları.

Geri Ödeme Süreci	N	$\bar{X}$	S
Ödemesi Bitti	32	77,3438	9,84594
Ödemesi Devam Ediyor	35	72,6000	11,18087
Ödeme Yapılmıyor ve Yasal Takipte	6	65,1667	15,66418
Ödeme Yapılmıyor	14	69,2857	13,06451

Tablo 4.7. Mesleki doyum ölçeği puanlarının kredinin geri ödeme sürecine göre ANOVA sonuçları.

Geri Ödeme Süreci	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	1162,921	3	387,640	3,007	,035
Gruplar İçi	10701,309	83	128,931		
Toplam	11864,230	86			

Analiz sonuçları, kredi kullanan bireylerin mesleki doyumları ile kredinin geri ödeme durumlarına göre bir farklılık olduğunu göstermektedir, $F(3, 83)=3,007, p<0,05$. Diğer bir deyişle, kredi kullanan bireylerin mesleki doyumları kredinin geri ödeme sürecine göre anlamlı derecede farklılaşmaktadır.

Buna göre kredi kullanan bireylerden kredilerinin ödemelerini bitirenlerin mesleki doyumlarının diğerlerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Diğer bir ifade ile kredi ödemeleri devam eden, ödeme yapmadığı için yasal takipte olan ve ödeme yapmayan bireylerin mesleki doyumları ödemeleri biten kredi kullanıcılarına göre düşüktür.

4.5. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyum Ölçeği Puanlarının, Açtığı İş Yerinin İş Tecrübesine Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Tablo 4.8. Mesleki doyum ölçeği puanlarının iş tecrübesine göre t-Testi sonuçları.

İş Tecrübesi	N	$\bar{X}$	S	t	P
Evet	79	74,3418	11,13079	2,696	,008
Hayır	8	63,0000	13,44831	2,307	

Tablo 4.8’de kredi kullanan bireylerin mesleki doyumları, açtığı iş yerinin iş tecrübesine uygun olup olmadığına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız örneklem t testi yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda iş tecrübesine sahip olan bireylerin iş tecrübesine sahip olmayanlara oranla mesleki doyumlarının yüksek olduğu görülmektedir ($t=2,696$, $p<.05$). Bir başka ifadeyle kredi kullanan bireylerin mesleki doyumları sahip oldukları iş tecrübesine göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır.

4.6. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyum Ölçeği Puanlarının, Mikro Kredi Hizmetinin Nasıl Öğrenildiğine Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Tablo 4.9’da kredi kullanan bireylerin mikro kredi hizmetinin nasıl öğrenildiğine ilişkin betimleyici istatistikleri, Tablo 4.10’da kredi kullanan bireylerin mesleki doyumlarının mikro kredi hizmetinin nasıl öğrenildiğine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan ANOVA sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4.9. Mesleki doyum ölçeği puanlarının mikro kredi hizmetinin nasıl öğrenildiğine ilişkin betimsel istatistik sonuçları.

Mikro Kredi Hizmetinin Nasıl Öğrenildiği	N	$\bar{X}$	S
Kredi Kullanan Bir Başkasından	27	74,7407	9,60205
Kamu Kuruluşundan	16	69,3125	15,00986
Sosyal Çevreden	29	74,1034	12,54804
Medyadan	15	73,4000	9,81835

Tablo 4.10. Mesleki doyum ölçeği puanlarının mikro kredi hizmetinin nasıl öğrenildiğine göre ANOVA sonuçları.

Mikro Kredi Hizmetinin Nasıl Öğrenildiği	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	329,318	3	109,773	,790	,503
Gruplar İçi	11534,912	83	138,975		
Toplam	11864,230	86			

Analiz sonuçları, kredi kullanan bireylerin mesleki doyumlarının mikro kredi hizmetinin nasıl öğrenildiğine göre değişmediğini göstermektedir $F(3, 83)=0,503$, $p>0,05$. Başka bir ifadeyle, kredi kullanan bireylerin mesleki doyumları mikro kredi hizmetinin nasıl öğrenildiğine göre değerlendirildiğinde anlamlı olarak farklılaşmamaktadır.

4.7. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyum Ölçeği Puanlarının, Açtıkları İşe Yönelik Eğitimli Olmalarına Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Tablo 4.11. Mesleki doyum ölçeği puanlarının işe yönelik eğitim alınıp alınmadığına göre t-Testi sonuçları.

İşe Yönelik Eğitim	N	$\bar{X}$	S	t	P
Evet	31	80,6129	7,56165	4,856	,027
Hayır	56	69,2500	11,73379	5,478	

Tablo 4.11’de kredi kullanan bireylerin mesleki doyumları, işe yönelik eğitim alınıp alınmadığına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız örneklem t testi yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda işe yönelik eğitim alan bireylerin eğitim almayanlara göre mesleki doyumlarının yüksek olduğu anlaşılmaktadır ($t=4,856$, $p<.05$). Farklı bir şekilde ifade edilirse, kredi kullanan bireylerin mesleki doyumları işe yönelik almış oldukları eğitime göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır.

4.8. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyum Ölçeği Puanlarının, Açtıkları İşte Çalışma Sürelerine Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Tablo 4.12. Mesleki doyum ölçeği puanlarının mikro krediden faydalandıktan sonra geçen süreye göre t-Testi sonuçları.

Mikro Krediden Faydalandıktan Sonra Geçen Süre	N	$\bar{X}$	S	t	P
3-6 Yıl	26	72,7500	11,46298	,206	,837
6 Yıl ve Üzeri	71	73,4225	11,88476	,211	

Tablo 4.12’de kredi kullanan bireylerin mesleki doyumları, mikro krediden faydalandıktan sonra geçen süreye göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız örneklem t testi yer almaktadır. Analiz sonucunda, kredi kullanan bireylerin mesleki doyumlarının mikro kredi hizmetinden faydalandıktan sonra geçen süreye göre değişmediğini göstermektedir ($p>.05$). Yani, kredi kullanan bireylerin mesleki doyumları mikro kredi hizmetinden faydalandıktan sonra geçen süreye göre değerlendirildiğinde anlamlı olarak farklılaşmamaktadır.

4.9. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyum Ölçeği Puanlarının, Kurdukları İşte Kendilerini Başarılı İfade Etmelerine Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Tablo 4.13. Mesleki doyum ölçeği puanlarının açılan işteki başarı durumuna göre t-Testi sonuçları.

Başarı Durumu	N	$\bar{X}$	S	t	P
Evet	61	75,9836	9,41717	3,469	,001
Hayır	26	67,0000	14,24360	2,953	

Tablo 4.13’de kredi kullanan bireylerin mesleki doyumlarının, açılan işteki başarı durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız örneklem t testi yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda kendilerini açtıkları işte başarılı bulan bireylerin mesleki doyumlarının başarısız bulanlara göre yüksek olduğu anlaşılmaktadır ($t=3,469$, $p<.05$). Bir başka ifadeyle, kredi kullanan bireylerin mesleki doyumları, açılan işte kendilerini başarılı veya başarısız bulma durumuna göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır.

4.10. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyum Ölçeği Puanlarının, Kredinin Yaşamlarına Olan Etkisine Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Tablo 4.14’de kredi kullanan bireylerden mikro kredi hizmetinin yaşamlarına olan etkilerine ilişkin betimleyici istatistikleri, Tablo 4.15’de kredi kullanan bireylerin mesleki doyumlarının mikro kredinin yaşamlarına olumlu yönde etki sağladığını belirtenlerde diğerlerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan ANOVA sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4.14. Mesleki doyum ölçeği puanlarının mikro kredi hizmetinden yararlananların yaşamlarına etkisine ilişkin betimsel istatistik sonuçları.

Mikro Kredi Hizmetinin Yaşama Etkisi	N	$\bar{X}$	S
Olumlu	59	75,6441	9,55161
Etkisiz	12	73,2500	10,57549
Olumsuz	14	64,6429	17,16260
Diğer	2	65,0000	1,41421

Tablo 4.15. Mesleki doyum ölçeği puanlarının mikro kredi hizmetinden yararlananların yaşamlarına etkisine göre ANOVA sonuçları.

Mikro Kredi Hizmetinin Yaşama Etkisi	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	1511,240	3	503,747	4,039	,010
Gruplar İçi	10352,990	83	124,735		
Toplam	11864,230	86			

Analiz sonuçları, kredi kullanan bireylerin mesleki doyumları ile kredinin yaşamlarına olan etkisi arasında bir farklılık olduğunu göstermektedir, $F(3, 83)=4,039$, $p<0,05$. Diğer bir deyişle, kredi kullanan bireylerin mesleki doyumları, yaşamlarına olan etkisine göre anlamlı derecede farklılaşmaktadır.

Buna göre kredi kullanan bireylerden kredilerin yaşamlarına olumlu yönde etki sağladığını belirtenlerin mesleki doyumlarının diğerlerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Diğer bir ifade ile kredinin yaşamlarına olan etkisini, etkisiz, olumsuz ve diğer şeklinde ifade eden bireylerin mesleki doyumları yaşamlarına olumlu yönde etki sağladığını ifade edenlere göre düşüktür.

4.11. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyum Ölçeği Puanlarının, İş Yerinde Mutluluk Durumlarına Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Tablo 4.16. Mesleki doyum ölçeği puanlarının açılan işte mutluluk durumuna göre t-Testi sonuçları.

Mutluluk Durumu	N	$\bar{X}$	S	t	P
Evet	76	75,1316	10,06557	4,175	,000
Hayır	11	60,6364	14,98848	3,108	

Tablo 4.16’da kredi kullanan bireylerin mesleki doyumlarının, açılan işteki mutluluk durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız örneklem t testi bulunmaktadır. Yapılan analiz sonucunda açtıkları işte mutlu olan bireylerin mutsuz olanlara göre mesleki doyumlarının yüksek olduğu anlaşılmaktadır ($t=4,175$, $p<.05$). Bir başka ifadeyle, kredi kullanan bireylerin mesleki doyumları, açılan işte mutlu olma durumuna göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır.

4.12. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyum Ölçeği Puanlarının, Aylık Kazançlarına Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Tablo 4.17’de kredi kullanan bireylerin aylık kazançlarına ilişkin betimleyici istatistikleri, Tablo 4.18’de kredi kullanan bireylerden aylık kazançları yüksek olanların mesleki doyumlarının düşük olanlara göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan ANOVA sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4.17. Mesleki doyum ölçeği puanlarının açılan iş yerinin aylık kazancına ilişkin betimsel istatistik sonuçları.

Aylık Kazanç	N	$\bar{X}$	S
İş Kapatıldı	26	68,0385	14,59721
500-TL-1.499-TL	10	71,0000	9,66092
1.500-TL-2.499-TL	16	74,1875	11,96784
2.500-TL-3.999-TL	24	77,9167	7,84589
4.000-TL ve Üzeri	11	76,4545	8,52483

Tablo 4.18. Mesleki doyum ölçeği puanlarının açılan iş yerinin aylık kazancına göre ANOVA sonuçları.

Aylık Kazanç	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	1406,270	4	351,568	2,757	,033
Gruplar İçi	10457,960	82	127,536		
Toplam	11864,230	86			

Analiz sonuçlarına göre, kredi kullanan bireylerin açtıkları iş yerinin aylık getirisi ile mesleki doyumları arasında bir farklılık olduğunu göstermektedir, $F(4, 82)=2,757$, $p<0,05$. Farklı şekilde ifade edilirse, kredi kullanan bireylerin mesleki doyumları, açtıkları iş yerinin aylık getirisine göre anlamlı derecede farklılaşmaktadır.

Kredi kullanan bireylerden açtıkları iş yerinin aylık getirisi yüksek olanların mesleki doyumlarının diğerlerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

4.13. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyum Ölçeği Puanlarının, Açtıkları İşte Kendilerini Geliştirmeye Çabalamalarına Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Tablo 4.19. Mesleki doyum ölçeği puanlarının açılan işte kendini geliştirmeye çabalama durumuna göre t-Testi sonuçları.

Kendini Çabalama Durumu	N	$\bar{X}$	S	t	P
Evet	50	76,9400	9,32937	3,586	,001
Hayır	37	68,3784	12,95366	3,418	

Tablo 4.19’da kredi kullanan bireylerin mesleki doyumlarının, açılan işte kendini geliştirmeye çabalama durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız örneklem t testi yer almaktadır. Analiz sonucuna göre, kredi kullanan bireylerin mesleki doyumları, açılan işte kendini geliştirmeye çabalama durumuna göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Başka bir şekilde ifade edilirse, açtıkları işte kendini geliştirmeye çabalayan bireylerin çabalamayanlara göre mesleki doyumlarının yüksek olduğu gözlemlenmektedir ($t=3,586$, $p<.05$).

4.14. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyum Ölçeği Puanlarının, Kredinin Nasıl Olması Gerektiğine Yönelik Görüşlerine Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Tablo 4.20. Mesleki doyum ölçeği puanlarının kredinin nasıl olması gerektiğini belirtenlere ilişkin betimsel istatistik sonuçları.

Kredinin Nasıl Olması Gerektiği	N	$\bar{X}$	S
Tutar Daha Yüksek Olmalıydı	28	74,0714	10,33487
Geri Ödeme Yılları Daha Uzun Olmalıydı	13	73,7692	8,58442
Geri Ödemeli Olmamalıydı	19	65,7368	13,27003
Konu İle İlgili Devlet Tarafından Eğitim Verilmeliydi	15	78,3333	7,03732
Diğer	12	76,6667	25,4056

Tablo 4.21. Mesleki doyum ölçeği puanlarının kredinin nasıl olması gerektiğini belirtenlere göre ANOVA sonuçları.

Kredinin Nasıl Olması Gerektiği	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	1622,381	4	405,595	3,247	,016
Gruplar İçi	10241,849	82	124,901		
Toplam	11864,230	86			

Analiz sonuçlarına göre, kredi kullanan bireylerin mesleki doyumları ile kredinin nasıl olması gerektiğine yönelik görüşler arasında bir fark olduğu görülmektedir, $F(4, 82)=3,247$, $p<0,05$. Diğer bir ifadeyle, kredi kullanan bireylerin mesleki doyumları, kredinin nasıl olması gerektiğine yönelik görüşlere göre anlamlı derecede farklılaşmaktadır.

Kredi kullanan bireylerden kredinin tutarı daha yüksek olmalıydı şeklinde görüş ifade edenlerin yanında, konu ile ilgili devlet tarafından eğitim verilmeliydi şeklinde görüş belirtenlerin mesleki doyumlarının diğerlerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Diğer bir ifade ile kredinin geri ödeme yıllarının daha uzun olmasını belirtenler ile geri ödemeli olmamasını belirten bireylerin mesleki doyumları diğer görüşleri belirtenlere göre daha düşüktür.

4.15. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyum Ölçeği Puanlarının, Krediden Memnuniyet Durumuna Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bulgular

Tablo 4.22’de kredi kullanan bireylerin krediye yönelik memnuniyet durumlarına ilişkin betimleyici istatistikleri, Tablo 4.23’de ise kredi kullanan bireylerden krediye yönelik memnun olduğunu ifade edenlerin mesleki doyumlarının diğerlerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan ANOVA sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4.22. Mesleki doyum ölçeği puanlarının krediye yönelik memnuniyet durumlarına ilişkin betimsel istatistik sonuçları.

Kredi Memnuniyet Durumu	N	$\bar{X}$	S
Çok Memnun	34	78,8824	7,10427
Memnun	30	72,8000	10,73955
Kararsız	10	67,1000	9,92696
Memnun Değil	8	68,0000	16,08016
Hiç Memnun Değil	5	59,2000	19,27952

Tablo 4.23. Mesleki doyum ölçeği puanlarının krediye yönelik memnuniyet durumlarına göre ANOVA sonuçları.

Kredi Memnuniyet Durumu	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	2670,200	4	667,550	5,954	,000
Gruplar İçi	9194,029	82	112,122		
Toplam	11864,230	86			

Analiz sonuçları, kredi kullanan bireylerin mesleki doyumları ile krediden memnuniyet durumları arasında bir farklılık olduğunu göstermektedir, $F(4, 82)=5,954$, $p<0,05$. Bir başka ifadeyle, kredi kullanan bireylerin mesleki doyumları, krediden memnuniyet durumuna göre anlamlı derecede farklılaşmaktadır.

Buna göre kredi kullanan bireylerden krediden memnun olduğunu ifade edenlerin mesleki doyumlarının diğerlerine göre daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Bir diğ er ifade ile krediden memnun olmadıklarını belirten bireylerin mesleki doyumları krediden memnun olduklarını belirtenlere g ore d üş uktur.

5. TARTIŞMA

Çalışmanın bu bölümünde değişkenlerin, kredi kullanan bireylerin mesleki doyumlarına ilişkin elde edilen sonuçlar ve değerlendirmelerin yanında söz konusu sonuçlar ışığında çeşitli önerilere yer verilmektedir.

Ankara'daki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının uyguladığı gelir getirici iş kurma projelerinden faydalanan bireylerin mesleki doyumlarına ilişkin bulgularla ilgili tartışma aşağıda sunulmaktadır.

5.1. Kredi Kullanan Bireylerin Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmaya katılan 87 kredi kullanıcısından sadece 2 tanesinin kadın olması ve söz konusu kadınların da belirli bir süre sonra açtıkları iş yerlerini eşlerine devretmelerinden veya kapatmalarından ve ulaşılan katılımcıların neredeyse tamamının erkek olmasından dolayı araştırma grubunun sosyo-demografik özelliklere yönelik tartışma bölümünde cinsiyet değişkenine yer verilmemiştir. Araştırma grubunun %28,7'si 30-39, %41,4'ü 40-49, %24,1'i 50-59, %5,7'si ise 60-69 yaş aralığındadır. Araştırmaya katılan bireylerin farklı yaş aralıklarında olmasının geniş yaş yelpazesine sahip bireylerin mikro krediden faydalandıklarını göstermekle birlikte, 30 yaşın altında bulunan genç nüfusun krediden yararlanmadığına işaret etmektedir. Kredi kullanıcılarının eğitim durumları incelendiğinde % 60,9'unun ilköğretim, %36,8'inin ortaöğretim ve %2,3'ünün yükseköğretim mezunu oldukları anlaşılmaktadır. Bu oranlar mikro kredi kullanıcılarının neredeyse tamamının ilk ve orta dereceli okullardan mezun olduklarını göstermekle birlikte, yükseköğrenim almış bireylerin mikro krediye başvurmadıklarına vurgu yapmaktadır. Mikro krediye yönelik yapılan araştırmaların birçoğunda kredi kullanıcılarının eğitim durumu, bu araştırmada elde edilen sonuçlara benzer çıkmıştır. Veriler incelendiğinde kredi kullanıcılarının %11,5'i 500-1499 TL, %18,4'ü 1500-2499 TL, %27,6'sı 2500-3999 TL, %12,6'sı 4000 TL ve üzerinde gelire sahip olduğu görülmektedir. Sonuçlar, araştırmanın bütün ekonomik seviyeye sahip grupları içine alacak şekilde çıktığını; ancak yaklaşık olarak yarısının orta ekonomik seviyede olduğunu göstermektedir.

Araştırma grubunun açtıkları işlerin sektörlerine bakıldığında, %5,8'inin endüstri, %10,4'ünün tarım ve hayvancılık, %49,4'ünün hizmet, %5,7'sinin inşaat, %9,2'sinin sanayi, %4,6'sının teknoloji ve %14,9'unun ise tekstil alanlarında iş açtıkları görülmektedir. Araştırmaya katılan bireylerin farklı iş sektörlerine yöneldiklerinin görülmesinin yanında, %50'ye yakın kredi kullanıcısının hizmet sektöründe çalıştığı tespit edilmiştir.

5.2. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyumlarının Yaş İlişkin Bulguların Tartışılması

Analiz sonuçlarına göre, kredi kullanan bireylerin, mesleki doyumlarının yaş değişkenine göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında görüşülen kredi kullanıcılarının yaşlarının dağılımı incelendiğinde 30-50 ($\bar{X}=73,9$) yaş aralığında bulunan bireylerin mikro krediden faydalandığı söylenebilir. Vakıflarca verilen mikro kredinin kapsamı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünce belirlenen Proje Destek Esaslarına göre belirlenmiştir. Bu kapsamdaki yaş kriterinin gençleri de kapsayacak şekilde düzenlenmesine rağmen Ankara Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının proje desteğinden genç nüfusun çok az faydalandığı söylenebilir. Bunun nedeni olarak da gençlerin kırsal alanlarda çalışmak istemedikleri, kent yaşamının olduğu bölgelerde ise belirli bir sermaye ve bilgi birikimine sahip olmamalarının mikro krediye başvurma konusunda çekinceler yaşadıkları yönünde yorumlanabilir. Mesleki doyuma yönelik olarak yurt dışında yapılan araştırmalarda genel olarak yaş ve iş doyumu arasında doğru bir orantı görülmektedir. Ancak yurt içinde yapılan araştırmalarda da bu bulguyu desteklemeyen sonuçlara ulaşılabilmektedir. (95). 2009 yılında Şahin ve Dursun tarafından yapılan araştırmada bu çalışmada ulaşılan sonuç gibi katılımcıların yaş değişkenine göre mesleki doyum ile arasında anlamlı bir fark olmadığını belirlemişlerdir (111). Mikro kredi kullanan bireylerde mesleki doyumun yaş değişkenine göre farklılık göstermemesi ya da bu araştırmaya katılanlarda da mesleki doyumu etkilemediğini göstermektedir. Araştırmaya katılan bireylerin yaş aralığının geniş olmasına rağmen mesleki doyumlarında anlamlı bir fark olmaması, Eryılmaz ve Mutlu'nun 2017 yılında yaptıkları yaşam boyu kariyer araştırmasına benzer şekilde açıklanabilir. Söz konusu çalışmada 25-44 yaşları arasında bulunan bireylerin iş hayatında yerleşme döneminde oldukları ve bu dönemde olan bireylerin ilgilerine yönelik bir işe yerleştikleri zaman kendilerini mutlu etmenin

farklı yollarını aramaya başladıkları fakat bu dönemin sonunda sahip oldukları işte ilerlemek ve kendini geliştirmek için çaba gösterdikleri ifade edilmektedir. Yine aynı çalışmada 45-64 yaşları arası devam ettirme dönemi olarak tabir edilmektedir. Bu dönemde işe yerleşen bireylerin o işte kalıcı olmak için çaba sarf ettikleri ve kendilerini geliştirmeye ve işteki mevcut konumlarını sürdürmeye çalıştıkları anlatılmaktadır (112).

5.3. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyumlarının Eğitim Durumuna İlişkin Bulguların Tartışılması

Yapılan çalışmada kredi kullanan bireylerin, mesleki doyumlarının eğitim durumu değişkenine göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun en önemli nedeninin araştırmaya katılanların genel olarak ilk ve orta öğretim mezunu olmaları ve bu bakımdan yapabilecekleri işlerin belli sınırlılıklar içerisinde kalabileceğinden kaynaklandığı söylenebilir. Bu araştırma bulgularına benzer olarak Işıkkhan ve Gürbüz’de iş doyumu ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir farklılık tespit etmemiştir (113, 114). Yağcı tarafından yapılan çalışmada da bu çalışmaya benzer bir sonuç elde edilmiş ve eğitim durumunun mesleki doyum ile anlamlı bir fark oluşturmadığı saptanmıştır (115). Beşgül’ün yaptığı çalışmada ise bizim araştırmamızın aksine eğitim durumunun mesleki doyumu etkilediği ve istatistiksel olarak anlamlı fark oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Söz konusu çalışmaya göre eğitim durumu arttıkça mesleki doyum düzeyi de artmaktadır (116). Bizim araştırmamıza katılanların mezuniyet durumları incelendiğinde genel olarak ilk ve orta öğretim mezunu oldukları, sadece iki mikro kredi kullanıcısının yükseköğretim mezunu olduğu görülmüştür. Bunun da araştırma grubunun hem yapabilecekleri işlerin hem de ulaşabilecekleri pazarın sınırlı olmasına etki ettiği söylenebilir. Yapılan işlerde her ne kadar bilgi ve sonucunda üretilen ürünler iyi olsa da, ulaşılan pazarın bu yetenekleri karşılayacak düzeyde olmaması, işi yapan bireyin yaptığı işin karşılığını alamamasına ve bunun da mesleki doyumu azalttığına neden olduğu söylenebilir.

5.4. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyumlarının Kredilerin Geri Ödeme Durumuna İlişkin Bulguların Tartışılması

Kredi kullanan bireylerin mesleki doyumları ile kredinin geri ödeme durumlarına göre bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Her insan bir şeyleri gerçekleştirme ve sonucunda da başarılı olma duygusuna sahiptir. Bireylerin bu araştırmada da olduğu gibi mesleki doyumunu etkileyen birçok faktör vardır ancak elde ettiği kazanç ile birçok şeyi gerçekleştirdiğini görmesi önemli etkenlerdendir ve sonucunda doyum sağlamasına neden olmaktadır. Ay yaptığı araştırmasında, mikro kredi kullanan kadınların geri ödemelerinin tamamını gerçekleştirdiğini ve krediden memnun olarak mesleki doyum sağladıklarını tespit etmiştir (117). Aynı şekilde Yılmaz'da yaptığı araştırmada benzer sonuçları tespit ederek mikro kredi kullanan kadınların sadece %3,2'sinin geri ödemede zorlandığını ve bu bakımdan mesleki doyum sağladıkları sonucuna ulaşmıştır (118). Kredi ile açılan işlerde başarı en iyi kredi ödemesi ile görülmektedir. Borçların ödenerek kişinin geçimini sağlayabilmesi mesleki doyumunu arttırmaktadır.

5.5. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyumlarının, Açtığı İş Yerinin İş Tecrübesine Uygunluğuna İlişkin Bulguların Tartışılması

Analiz sonuçlarına göre, kredi kullanan bireylerin açmış olduğu iş yerine yönelik önceden iş tecrübesine sahip olması mesleki doyumunu önemli ölçüde arttırmaktadır. Kredi ile kurulan işlerin devam edebilmesi için her şeyden önce iş bilgisine sahip olmak, işletmecilik için gerekli nitelikleri bilmek gibi belirli hususların önemli olduğu düşünülmektedir. Bütün bu unsurlar da kredi kullanan bireyin bilgi, beceri ve birikimiyle bağlantılı olarak şekillendiği söylenebilir. Bizim çalışmamızın aksine Işıkhani'nin kıdem yılı ile mesleki doyum arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasına göre, sosyal hizmet uzmanlarının mesleki doyumunu ile hizmet süreleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir (113). Aynı şekilde Kök ve Arıcı'da yapmış oldukları çalışmada, iş tecrübesinin mesleki doyumunu etkilemediği sonucuna ulaşmışlardır (119). Bizim çalışmamızın sonuçlarına benzer olarak Koçak tarafından yapılan çalışmada ise iş tecrübesine sahip çalışanların mesleki doyumlarının daha az tecrübeye sahip çalışanlara göre yüksek olduğu sonucu verilmektedir (120). Sıfır sermaye ile iş kurmanın hassas bir durum olmasının yanında iş konusunda tecrübeye

sahip olmadan işe girmek, kırılgan bir yapıya sahip olan yoksul insanları işin başarısızlık ile sonuçlanması durumunda daha da olumsuz etkileyebileceği söylenebilir. Yani, yoksul olan kesimin mikro kredi ile daha da yoksullaşmaması için özellikle bilinen veya iş tecrübesine sahip olunan işlerin tercih edilmesi mikro kredide dikkat edilmesi gereken hususlardan olduğu çıkarımında bulunulabilir. Mikro kredi kullanarak iş sahibi olan bireylerin açtıkları işe yönelik önceden iş tecrübesine sahip olmaları ile mesleki doyum doğru orantılıdır. Çünkü İş tecrübesine sahip olmanın, iş hayatında karşılaşılan risklerin önceden görülmesine yardımcı olmakla birlikte, avantajların da iyi şekilde değerlendirilmesine fırsat sağladığı sonucu çıkarılabilir.

5.6. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyumlarının Mikro Kredi Hizmetinin Nasıl Öğrenildiğine İlişkin Bulguların Tartışılması

Yapılan çalışma, kredi kullanan bireylerin mesleki doyumlarının mikro kredi hizmetinin nasıl öğrenildiğine göre değişmediğini göstermektedir. Kredi kullanan bireyler krediden genel olarak sosyal çevresinden ya da kredi kullanan bir başkasından öğrenerek haberdar olmaktadır. Ay yaptığı araştırmada, çalışma grubunun yaklaşık olarak %90'ının mikro kredi uygulamasını sosyal çevresinden veya arkadaş kanalıyla öğrendiğini tespit etmiştir (117). Korkmaz'da yapmış olduğu çalışmada bireylerin neredeyse tamamının mikro krediden mikro kredi desteği alan diğer kişilerin bilgilendirmesi sonucu haberdar olduklarını tespit etmiştir (121). Aynı şekilde bu çalışmada da mikro kredi hizmetinin nasıl öğrenildiği sorusuna, kredi kullanıcılarının büyük bir çoğunluğu kredi kullanan bir başkasından veya kendi sosyal çevresinden öğrendiği yanıtını vermiştir. Araştırmada bu noktanın incelenmesindeki en önemli amaç, iş kurmaya olan isteğin görünürlüğünün sağlanması ve bu görünürlüğün mesleki doyuma olan etkisinin ölçülmesidir. Bireyin mesleğe yönelik bilgi ve beceriye sahip olmakla birlikte gerekli kaynaklara ulaşmada sıkıntı yaşamasının mesleğini icra edememesine yol açtığı düşünülmektedir. Birçok araştırma göstermiştir ki kendi mesleğini kendisi seçen ve yapan bireylerin mesleki doyumları diğerlerine göre daha yüksektir. Bu araştırmada da mesleği icra edebilmek için kaynaklara ulaşma çabası, mikro krediden nasıl haberdar olduğu ile görülmeye çalışılmıştır. Çünkü mesleği icra ederken yaşanan deneyimlerin mesleki doyuma önemli olduğu düşünülmektedir.

5.7. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyumlarının Açtıkları İşe Yönelik Eğitimli Olup Olmamalarına İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmada kredi kullanan bireylerin mesleki doyumlarının, işe yönelik eğitim alınıp alınmamasına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği de incelenmiş ve sonucunda işe yönelik eğitim alan bireylerin mesleki doyumlarının almayanlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Benzer şekilde Çoban Kaynak yapmış olduğu çalışmada, işe yönelik eğitim alan çalışanların mesleki doyumlarının yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır (122). Bununla birlikte Barber (1986)'ın insani hizmet çalışanlarının mesleki doyumunu çalışmasının bulguları da mesleğe yönelik alınan eğitimin, mesleki doyum üzerinde belirleyici bir faktör olduğunu ortaya koymuştur (123). Benzer şekilde Çakır'ın turist rehberlerinin mesleki doyumlarına yönelik yaptığı araştırmasında da işe yönelik eğitim alınmasının mesleki doyumunu etkilediği tespit edilmiştir (124). İşe yönelik eğitim almakta, iş tecrübesi gibi iş bilgi ve becerisini olumlu yönde etkileyen faktörlerdendir. İşin birey tarafından bilinmesinin bireyin güven duygusunu ve bunun yanında mesleki doyumunu da yükselteceği düşünülmektedir. Çünkü işe yönelik alınan eğitim ile kişisel inisiyatif kullanma, sorumluluk alma, doğru karar verme ve uygulama ile mesleki doyumun artacağı öngörülmektedir. Bu araştırmada da işe yönelik eğitim alınmasının mesleki doyumunu yükselttiği sonucuna ulaşılmıştır.

5.8. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyumlarının Açtıkları İşte Çalışma Sürelerine İlişkin Bulguların Tartışılması

Yapılan çalışmada, kredi kullanan bireylerin mesleki doyumlarının mikro krediden faydalandıktan sonra geçen süreye göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalarda cinsiyet, eğitim düzeyi, görev durumu gibi değişkenlerle birlikte o işte çalışma süresinin de iş doyumunu etkilediği görülmüştür; ancak bu bulguların kamu/özel alan ve sektörler göre değişiklik gösterdiği çıkarımında bulunulabilir. Bu çalışmanın aksine Karakuş yapmış olduğu çalışmada meslekte çalışma süresi arttıkça iş doyumunun arttığı sonucuna ulaşılmıştır (125). Aynı şekilde Veysikarani de yapmış olduğu çalışmada iş yerinde çalışma süresinin mesleki doyum ile ilişkili olduğunu ve çalışma süresinin artmasıyla mesleki doyumun da arttığını saptamıştır (126). Buna karşın Kılıç ve Kubilay gerçekleştirdikleri

alışmalarında bizim çalışmamıza benzer bulgulara ulaşmış ve meslekte geçen sürenin mesleki doyumu arttırmadığı sonucunu gözlemlemişlerdir (127, 128). İşte geçirilen süre ile işte deneyim sahibi olmanın bir bakıma zamanın etkili ve verimli kullanılmasıyla ilişkili olduğu söylenebilir. Çünkü mesleki tecrübeye sahip olmanın meslekte karşılaşılan sorunların çözümünde ve yakalanan fırsatların daha iyi görülmesinde fayda sağladığı söylenebilir. Ancak mesleği bilerek ve isteyerek icra etmek, meslek sahibi bireye tecrübe kazandırırken; işe yönelik olumsuz duygular beslemek ve işi sevmemek işte ne kadar süre geçirilirse geçirilsin tecrübe kazanamamaya ve bu tecrübelerin olumlu sonuçlar elde edecek şekilde kullanılmamasına sebebiyet vereceği düşünülmektedir.

5.9. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyumları, Kendilerini Kurdukları İşte Başarılı İfade Etmelerine, Mikro Kredinin Yaşamlarına Nasıl Etki Ettiğine, İş Yerinde Mutluluk Durumlarına ve Açtıkları İşte Kendilerini Geliştirmeye abalamalarına İlişkin Bulguların Tartışılması

Analiz sonuçlarına göre, kredi kullanan bireylerden açtıkları işte kendilerini başarılı bulan, işin yaşamlarına olan etkisinin olumlu olduğunu ifade eden ve kendilerini işte mutlu hissederek işinde kendini geliştirmeye çalışanların mesleki doyumlarının diğer iş kuranlara göre yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Kamuya yönelik yapılan birçok çalışmada, çalışanların göstermiş oldukları performansın karşılığını alamama durumunda kendilerini başarısız, yetersiz ve mutsuz olarak görmelerine ve sonucunda da işin kendilerine bir şey katmadığını düşünmelerine neden olup, yaşamlarına olan etkisinin olumsuz ya da herhangi bir etkisinin olmadığını, sadece yaşamı idame ettirmek için yapılması zorunlu bir işlev olarak görmeye başladıklarını belirttikleri sonucuna ulaşılmıştır. Aslında bu durum sadece kamuya özel bir durum değildir. Her insan çabasının karşılığı olarak başarılı olmak ister. Bu başarı da kişiye mutluluk hissi verir. Maslow, ihtiyaçlar hiyerarşisinde başarıyı, beş temel ihtiyaçtan olan benlik ihtiyaçları arasında görmektedir (106). Bu benlik ihtiyaçlarının karşılanabilmesi ve bireyin koymuş olduğu hedeflere ulaşabilmesi için belirli bir çabanın birey tarafından gösterilmesinin iş hayatında çok önemli olduğu söylenebilir. Bir bireyin bir işi yapmak için çaba harcamasının başarı şansını arttırmasının yanında, iş doyumunu da yükselteceği düşünülmektedir. Herzberg'te iş doyumunu ve iş doyumsuzluğu arasında zıtlık olmadığını belirterek, geliştirdiği çift faktör kuramında

iş doyumunu belirleyen iki temel faktörü başarı ve takdir olarak ifade etmiştir (91). Korkmaz yapmış olduğu çalışmada, bireylerin mikro kredi kullandıktan sonra, toplumun o bireylere olan tutumları ve diğer bazı sosyal olgulardaki değişiklikleri analiz etmiş ve söz konusu bireylerin sosyal çevresinde olumlu gelişmelerin olduğu, bireylerin kendilerine olan güvenlerinin arttığı ve aile içi ilişkilerin de güçlenerek yaşamlarına olumlu katkılar sağladığını tespit etmiştir (121). Aynı şekilde Çeki'de gerçekleştirdiği araştırmasında mikro kredi kullanan kadınların aile ve sosyal çevrelerinin iyileştiğini, kendilerine olan güvenlerinin artarak iş yapmaktan mutlu oldukları sonuçlarına ulaşmıştır (129). Birçok kuram ve teori çabalaması, başarı, mutlu hissetme ve iş doyumunu birbirlerini destekleyen ve etkileyen paralel kavramlar olarak görmektedir. Locke'da amaç kuramında, çalışan bireylerin, işlerinde kendi yeterliliklerine göre belirli amaçlar belirlediğini ve bu amaçları gerçekleştirmek için çaba sarf ettiklerini ifade etmektedir (108). Cherniss ve Egnatios yaptıkları çalışmada bizim çalışmamıza benzer olarak başarı duygusunun mesleki doyumunu önemli ölçüde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır (130). Ancak her çalışma aynı sonucu vermemektedir. Örneğin Çoban Kaynak yapmış olduğu çalışmada, başarı duygusunun çalışanların mesleki doyumlarını etkilemediği sonucuna ulaşmıştır (122). Başarı insanın kendine olan güvenini, işe olan saygısını ve bağlılığını arttıran önemli değişkenlerdendir. Başarıyı da doğuran ve var olmasını etkileyen en önemli faktörün çaba olduğu söylenebilir. Bireylerin bir şeyleri gerçekleştirmek için çabalamaları yaptıkları işe duydukları saygıyı göstermektedir. Birçok çalışmada bireylerin işlerine yönelik olumlu duygular beslemesinin ve bunu bir şekilde dışa vurmalarının mesleki doyumunu etkilediği görülmüştür. Bizim çalışmamıza katılan bireylerin yaptıkları işte başarılı olmaları sonucunda, kredilerinin geri ödemesinin sağlanarak borçlarından kurtulma, yoksulluk döngüsünden çıkarak kendi ayakları üzerinde durma ve bir bakıma geleceklerini garantiye alarak yaşamlarının geri kalan kısmını belli standartlarla devam ettirebilme gibi tetikleyicilerinin olduğu söylenebilir. Bunun da ellerindeki iş için daha fazla çaba sarf etmelerine neden olacağı düşünülmektedir. İşe isteyerek gitmenin, çabalamanın, işi sevmenin, devamsızlık yapmamanın ve işten haz alma duygularının, işe olan bakışı ve bir sonraki adım olarak mesleki doyumunu olumlu yönde etkilediği söylenebilir. Çünkü bireylerin yaptıkları işlerde kendilerini mutlu hissetmeleri ile mesleki doyumun birbirlerine yakın ve birbirlerini tamamlayan olgular olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada da açtıkları işte kendilerini geliştirmek için çaba gösterenlerin, başarılı bulanların, kendilerini mutlu hissedenlerin ve işin

yaşamlarına olumlu etki sağladığını ifade edenlerin mesleki doyumlarının diğerlerine göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

5.10. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyumlarının Aylık Kazançlarına İlişkin Bulguların Tartışılması

Yapılan araştırmada, kredi kullanan bireylerin açtıkları iş yerinin aylık getirisi ile mesleki doyumları arasında bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmacılar tarafından iş doyumunun farklı boyutları üzerinde durulmakta ve ekonomistlerde iş doyumunu ücret, eşit ücret ve pazar gibi değişkenlerin önemli ölçüde etkilediğini ifade etmektedirler (131). Sadece ekonomistler değil birçok araştırmacı da ücretin mesleki doyumunu önemli ölçüde etkilediğini belirtmektedir. İşe yönelik bilgi, beceri ve eğitime sahip olan her birey yapmış olduğu işin karşılığı olarak uygun bir ücret beklentisinde olabilir. Araştırmalar işi yapan bireyler için alınan maddi getirinin çok önemli olduğunu göstermektedir. İş doyumunun gelir düzeyi ile olumlu bir ilişkisinin olduğunu belirten bulgular vardır. Ücret nedenli yüksekse doyumda o denli yüksektir (132). Karaman ve Altınoğlu yapmış oldukları çalışmalarında bireylerin maddi getirilerinin mesleki doyum ile ilişkili olduğunu ve maddi gelirin artması ile mesleki doyumunda arttığı tespitinde bulunmuşlardır (133). Aynı şekilde Hablemitoğlu ve Özmete sosyal çalışmacıların iş yaşamı kalitelerine yönelik yaptıkları çalışmalarında, araştırma gruplarının ücretlerinin yetersizliği nedeniyle mesleki doyumlarında tatminsizlik yaşadıklarını ifade ettiklerini belirlemişlerdir (134). Sat'da bankacılar ile yaptığı çalışmasında iş doyumunu ile gelir farklılıkları arasında anlamlı ilişkiler tespit etmiştir (135). Benzer şekilde Mersin din görevlilerinin mesleki doyumlarına yönelik yapmış olduğu araştırmasında, maaş miktarıyla mesleki doyum puanları arasında doğru bir orantı olduğunu analiz etmiştir (136). Koca'da İstanbul'da yapmış olduğu araştırmasında aylık getiri ile mesleki doyum arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ve bu ilişkinin de branş öğretmenliğinden yöneticiliğe geçen bireylerde diğer yöneticilere oranla daha yüksek olduğunu bulmuştur (137). Bahsedilen araştırmalarda elde edilen sonuçlara benzer şekilde bizim araştırmamızda da kredi kullanan bireylerin açtıkları işten kazandıkları para ile mesleki doyum arasında doğru orantı bulunmaktadır ve iş yerinin aylık getirisi yüksek olanların mesleki doyumlarının da yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonuç aylık getirinin yüksek olmasının başarı duygusuyla da ilişkilendirilebileceği ve aylık kazancın bireyi belli bir yaşam

standardına ulaştırması nedeniyle aylık getiri ve başarının birbirlerini destekleyen kavramlar olabileceğini göstermektedir.

5.11. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyumları İle Kredinin Nasıl Olması Gerektiğine Yönelik Görüşlere İlişkin Bulguların Tartışılması

Analiz sonuçlarına göre, kredi kullanan bireylerin mesleki doyumları ile kredinin nasıl olması gerektiğine yönelik görüşler arasında bir fark olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada da bireylerin mikro kredi hizmetinin nasıl olması gerektiği hususunda görüşleri alınmaya çalışılmış ve konu hakkında mikro kredinin tutarı yüksek olmalıydı, geri ödeme yılları daha uzun olmalıydı, mikro kredi geri ödemeli olmamalıydı ve konu ile ilgili devlet aracılığıyla eğitim verilmeliydi şeklinde sorular yöneltilerek var olan duygu ve düşüncelerine ulaşılmak istenmiştir. Çünkü bir konu hakkında duygu ve düşünceye sahip olmak o konu hakkında bilgi sahibi olmaya çabaladığının bir göstergesidir. Öz ve Çolakoğlu mikro kredi uygulamasının nasıl olduğu ve mikro kredinin girişimci kadınlar üzerindeki sosyal ve ekonomik etkilerini incelemek amacı ile yaptıkları çalışmalarında mikro kredi kullanan kadınların mikro kredi uygulamasından büyük ölçüde memnun olduklarını ifade ettiklerini ve mikro kredinin ekonomik ve sosyal hayatlarına önemli katkılar sağladığını belirttiklerini tespit etmişlerdir (138). Boğaziçi Üniversitesi tarafından 2014 yılında yapılan gelir getirici projelerin değerlendirmesi raporunda da kredi kullanan bireyler tarafından daha iyi iş yapmak ve verim sağlamak ve sonucunda da başarılı olarak mesleki doyumun yükselmesi amacıyla mikro kredinin nasıl olması gerektiğine yönelik çeşitli önerilerde bulunulmuştur. Yapılan öneriler incelendiğinde kredi verilmeden önce konu hakkında kullanıcılara devlet tarafından eğitim verilmesinin, proje izleme ve takibinin Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları yanında diğer ilgili kuruluşlarca yapılmasının, kredi tutarının işin niteliğine göre yükseltilmesinin ve kredi geri ödemeleri hususunda kredi kullanıcılarına kolaylıklar sağlanmasının kendileri için iyi olacağı konularında görüşler toplanmıştır (139). Mikro kredi hizmeti ile sıfırdan iş kuran bireylerin kendi istekleri ve konuya ilişkin bilgileri ile iş kurmaya ve devam ettirmeye hevesli olmaları, konu hakkında nasıl olması gerektiğine yönelik fikir beyan etmeleri ile görülebilir. Bu fikirlerin toplanmasında ve yoksul bireylerin bilgi ve yeteneklerinin ne olduğu, bu yeteneklere yönelik hangi noktalarda çalışılarak geliştirilmesi gerektiği ve kredi kullanıcılarının hangi kaynaklara nasıl ulaşacağı

noktasında sosyal hizmet uzmanlarının mesleki bilgi ve tecrübelerinden daha fazla ve etkin şekilde yararlanılması gerektiğinin uygun olduğu düşünölmektedir. Aynı zamanda yapılacak alan araştırmalarında sosyal hizmet uzmanlarının, çevredeki iş alanları ve sektörlerin durumu ve sosyal çevre hakkında bilgi birikimlerinden yararlanmanın da kredi kullanarak iç açacak olan bireylerin işlerinin kalıcı olmasında fayda sağlayacağı öngörülmektedir. Çünkü bu çalışmada yapılan görüşmelerde genel olarak tutarın daha yüksek olmasının daha fazla malzeme almayla ve daha verimli iş yapmayla alakalı olduğu, aynı zamanda konu ile ilgili devlet tarafından eğitim verilmesinin de yapılan işin daha bilinçli ve ortaya çıkacak ürünün de pazara daha uygun olmasıyla ilgili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bakımdan çevreyi ve o çevredeki insanların ihtiyaçlarının ne düzeyde olduğunun mesleki bilgiye sahip ve insanla çalışma tecrübesine haiz sosyal hizmet uzmanlarınca tespit edilmesinin, yoksullukla mücadele ve mikro kredi uygulamasının daha yararlı olmasında önemli olacağı düşünölmektedir. Bu çalışmada bireylere yöneltilen sorular neticesinde, kredi kullanan bireylerden kredinin tutarı daha yüksek olmalıydı şeklinde görüş ifade edenlerin yanında, konu ile ilgili devlet tarafından eğitim verilmeliydi şeklinde görüş belirtenlerin mesleki doyumlarının diğerlerine göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

5.12. Kredi Kullanan Bireylerin Mesleki Doyumlarının, Krediden Memnuniyet Durumlarına İlişkin Bulguların Tartışılması

Kredi kullanan bireylerin mesleki doyumları ile krediden memnuniyet durumları arasında bir farklılık olduğu ve krediden memnun olduğunu ifade edenlerin mesleki doyumlarının diğerlerine göre daha yüksek olduğu çalışmadan elde edilen bulgular yardımıyla anlaşılmaktadır. Herzberg'in çift etmen kuramında da belirttiği üzere iş memnuniyetini işin niteliği ve performans karşılığı elde edilen ödüller belirlemektedir (91). Bu çalışmada işin niteliğini bireylerin açtıkları işe yönelik bilgileri, becerileri, yetenekleri ve çabaları oluşturmakta iken; ödölü, iş kuran bireylerin iş sonucunda kazandıkları para ile işlerinde ve yaşamlarında olan değişiklikler oluşturmaktadır. Çeki Bartın'da gerçekleştirdiği araştırmasında mikro kredi kullanan kadınların uygulamadan memnun oldukları sonucuna ulaşmıştır (129). Aynı şekilde Sürücü Bahar ve Alpaslan tarafından yapılan çalışmalarda da kredi kullanıcılarının genel olarak mikro kredi uygulamasından memnun olduklarını ifade

ettikleri tespit edilmiştir (140, 141). Mikro kredi ile iş kuran bireyler yoksulluk sarmalı içinde olan, bu sarmaldan çıkmak için iş bilgisi ve yeteneğine sahip olan; ancak iş kurmak için sermaye desteğine ihtiyaç duyan bireylerdir. Mikro kredi ile bu destek sağlanmaktadır. Bu bakımdan mikro kredi kullanıcıları tarafından genel olarak mikro krediden memnun olunduğuna dair görüşlerin hâkim olduğu düşünülmektedir. 2017 yılında Mudarej tarafından Afganistan’da yapılan çalışmada mikro kredi kullanıcılarının neredeyse hepsi uygulamadan memnun olduklarını belirtmişlerdir (142). Benzer şekilde Abay tarafından yapılan çalışmada da araştırma grubu tarafından mikro kredi hakkında belirtilen görüşler aynı sonuçları barındırmaktadır (143). Bizim çalışmamızda da tespit edilmiştir ki, krediye yönelik olumsuz değerlendirmede bulunan kredi kullanıcılarının mesleki doyumları düşüktür; ancak kredi kullanan bireylerce yapılan değerlendirmeler olumluya döndükçe söz konusu bireylerin mesleki doyumları da yükselmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Mikro kredi kullanan bireylerin, mesleki doyumlarının yaş değişkenine göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Görüşülen araştırma grubunun yaşlarının dağılımı 35-50 yaş aralığındadır ve gençlerin mikro krediden faydalanma oranlarının çok az olduğu görülmüştür.

Araştırma grubunun mesleki doyumlarının eğitim durumu değişkenine göre farklılık göstermediği yapılan çalışma sonucunda elde edilen diğer bir sonuçtur. Yapılan işlerde her ne kadar bilgi ve sonucunda üretilen ürünler iyi olsa da, ulaşılan pazarın bu yetenekleri karşılayacak düzeyde olmaması, işi yapan bireyin yaptığı işin karşılığını alamamasına ve bunun da mesleki doyumu azalttığına neden olduğu söylenebilir.

Mikro kredi kullanan bireylerin mesleki doyumları ile kredinin geri ödeme durumlarına göre anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Her insan yapmış olduğu işin karşılığını bir şekilde görmek ister. Bu da iş sonucu elde edilen başarı ya da başarısızlıkla açıklanabilir. Gelir getirici iş kurma projelerinde başarı ise bireylerin yoksulluk döngüsünden çıkarak kendi ayakları üzerinde durmasıdır. Bunun takibi en basit şekilde işin devam etmesi ve alınan kredinin geri ödemesinin yapılabilmesi ile olduğu söylenebilir.

Mikro kredi kullanan bireylerin açmış olduğu iş yerine yönelik önceden iş tecrübesine sahip olmaları mesleki doyumu önemli ölçüde arttırmaktadır. Yoksul olan kesimin mikro kredi ile daha da yoksullaşmaması için özellikle bilinen veya iş tecrübesine sahip olunan işlerin tercih edilmesinin mikro kredide en önemli hususlardan olduğu söylenebilir.

Araştırma grubunun mesleki doyumlarının mikro kredi hizmetinin nasıl öğrenildiğine göre değişmediği sonucuna ulaşılmıştır. Birçok araştırma göstermiştir ki kendi mesleğini kendisi seçen ve yapan bireylerin mesleki doyumları diğerlerine göre daha yüksektir. Bu araştırmada da mesleği icra edebilmek için kaynaklara ulaşma

abası görülmeye çalışılmıştır; çünkü mesleği icra ederken edinilen tecrübelerin mesleki doyum için önemli olduğu d ş n lmektedir.

Mikro kredi kullanan bireylerin mesleki doyumları, işe yönelik eğitim alınıp alınmamasına göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Yapılan araştırmada işe yönelik eğitim alan bireylerin mesleki doyumlarının almayanlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İşe yönelik eğitim almanın, iş tecrübesine benzer şekilde iş bilgi ve becerisini olumlu yönde etkileyeceği ve işin birey tarafından bilinmesi ile mesleki doyumun yükseleceği d ş n lmektedir.

Araştırma grubunun mesleki doyumlarının mikro krediden faydalandıktan sonra geçen süreye göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür. Kamu ve özel sektörde mesleki doyumunu etkileyen değişkenleri tespit etmek için yapılan araştırmalarda çalışma süresinin mesleki doyumunu etkilediği görülmüştür; ancak bu durumun alan ve sektöre göre değişiklik gösterdiği d ş n lmektedir.

Araştırma grubundan açtıkları işte kendilerini başarılı bulan ve kendilerini geliştirmeye çabalayan bireylerin mesleki doyumlarının kendilerini başarısız bulanlara ve geliştirmeye çabalamayanlara göre yüksek olduğu tespit edilmiştir. Her insanda var olan başarma arzusunun ve gerekli çaba sonucunda alınan hazın, iş hayatında da mesleki doyumunu önemli ölçüde etkilediği d ş n lmektedir. Bizim alışmamızda işlerinde kendilerini geliştirmeye yönelik çaba sarf ederek başarılı oldukları yönünde düşüncelerini ifade edenlerin mesleki doyumlarının diğerlerine göre yüksek çıktığı sonucuna ulaşılmıştır.

Mikro kredi kullanan bireylerden işin yaşamlarına olan etkisinin olumlu olduğunu ifade eden ve kendilerini işte mutlu hissedenenlerin mesleki doyumlarının diğer iş kuranlara göre yüksek olduğu tespit edilmiştir. Galbraith, alışanların yaptıkları işe yönelik belirli duygular barındırdığını, bu duygularında olumlu ya da olumsuz olmasının mesleki doyumunu ya da doyumsuzluğu simgelediğini ifade etmektedir (144). Yapılan birçok araştırma çalışanların yaptıkları işin istedikleri sonuçları doğurmaması durumunda var olan iş yerinin kendilerine göre olmadığını ifade etmelerinin yanında kendilerini de o işte mutsuz görmelerine neden olduğunu göstermektedir. Bu bakımdan bireylerin yaptıkları işlerde kendilerini mutlu

hissetmeleri ile mesleki doyumun birbirlerine yakın ve birbirlerini tamamlayan olgular olduğu söylenebilir.

Araştırmada, açtıkları iş yerinin aylık getirisi yükseldikçe mesleki doyumun da yükseldiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç aylık getirinin yüksek olmasının başarı duygusuyla da ilişkilendirilebileceğini göstermektedir. Şöyle ki, aylık kazancın bireyi belli bir yaşam standardına ulaştırması birey için belirli şeylerin başarıldığı anlamına gelmektedir. Bu da aylık getiri ve başarının birbirlerini destekleyen kavramlar olabileceğini göstermektedir.

Mikro kredi kullanan bireylerin mesleki doyumları ile kredinin nasıl olması gerektiğine yönelik görüşler arasında anlamlı bir farklılık bulunduğu görülmüştür. Baktır ve Erdem tarafından yapılan çalışmada mikro kredi uygulamasından faydalanan bireylerin mikro kredi konusunda olumlu düşüncelere sahip oldukları ve sosyal ve ekonomik açıdan ilerleme kaydettiklerini belirttikleri sonucuna ulaşılmıştır (145). Bizim çalışmamızda da bireylerin mikro kredi hizmetinin nasıl olması gerektiği hususunda görüşleri alınmaya çalışılarak konu hakkında var olan duygu ve düşüncelerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Kredi kullanan bireylerden kredinin tutarı daha yüksek olmalıydı veya kredi ile ilgili devlet tarafından eğitim verilmeliydi şeklinde görüş ifade edenlerin mesleki doyumlarının diğerlerine göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Araştırma grubunun mesleki doyumları ile krediden memnuniyet durumları arasında bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Ulaşılan bulgulara göre krediden memnun olduğunu ifade eden kredi kullanıcılarının mesleki doyumlarının diğerlerine göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

6.2. Öneriler

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular ışığında, ileride konu ile ilgili yapılacak araştırmalara yönelik öneriler aşağıda sunulmaktadır:

1. Kredi kullanarak iş kuracak olan bireylerin sahip olduğu kişisel özelliklere ve işe yönelik bilgi ve becerisine uygun işleri seçmesine özen

gösterilmesinin mesleki doyumun sağlanmasında önemli bir etki sağladığı araştırmadan elde edilen sonuçlardandır. Bu bakımdan işe yönelik toplumun düşüncelerinden çok kendi düşüncelerine yönelik faaliyetlerin tercih edilmesi sağlanmalıdır.

2. Araştırma sonucunda elde edilen sonuçlardan bir tanesi de Ankara'da kredi kullanıcılarında kadınların sayısının azlığıdır. Var olan kullanıcılar ise ya açtıkları işlerini eşleri ile beraber yürütmüş ya da kendi isteklerinden bağımsız olarak kapatmışlardır. Bu bakımdan gelir getirici iş kurma projelerinde kadın girişimcilere yönelik yelpazenin genişletilmesi ve özellikle Ankara gibi büyükşehirlerde kadın girişimciler için el emeğine ve kadınların yapabilirliğini arttırmaya yönelik yeni proje desteklerinin üretilmesinin fayda sağlayacağı düşünülmektedir.
3. Araştırma sonucunda da tespit edildiği üzere gelir getirici iş kurma projelerinde kredi kullanacak olan bireylerin konuya ilişkin ilgili kurum ve kuruluşlarca verilecek eğitimi alması ve eğitim sonrası düzenlenecek bir belge ile mikro krediye başvurusunun sağlanmasının fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Bu öneri ile mikro krediye başvuran bireylerin araştırmada elde edilen sonuçlarda görüldüğü üzere mesleki doyumlarına da olumlu yansıyacağı öngörülmektedir.
4. Gelir getirici iş kurmaya yönelik proje desteklerinin uygulayıcısı olan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarında görev alan personelin mesleki rehberlik eğitimi almış bireylerden oluşmasının mikro krediden faydalanacak olan bireylerin yönlendirilmesinde yararlı olacağı düşünülmektedir. Çünkü elde edilen bulgularda, doğru şekilde yönlendirilerek iş kuran bireylerin mesleki doyumlarının diğerlerine göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
5. Araştırma sonucunda genç nüfusun mikro krediye başvurma oranının düşük olduğu, bunun da nedeni olarak gençlerin kırsala yönelik iş kurmak istememelerinin yanında Ankara gibi büyükşehirlerde proje desteklerinin iş kurmada yetersiz destek olarak görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Bu

durumun önüne geçebilmek için kırdaki yaşayan ve aileden kır hayatını görmüş olan gençlere, konuyla ilgili olan Tarım ve Orman il ve ilçe müdürlükleri gibi kurumlarca bilgilendirme yapılmalı ve kır hayatında iş kurmak ve iş yapmak konularında cazipliğin arttırılması sağlanmalıdır. Ayrıca sağlanan desteklerin kişi başlı (kişi başı en fazla 15.000-TL destek sağlanması) sınırlandırılmasından çok, işin niteliğine göre destek sağlanmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

6. Araştırmadan elde edilen sonuçlar bize, mikro krediden yararlanarak iş kuran bireylerin kırılgan bir yapıya sahip olduğunu ve bu yapıda olmanın vermiş olduğu kırılganlık ve yoksulluk ile alınan destek sonrasında edinilen malzemelerin, etrafa olan borçlar, geçimi sağlamak için kısa süreli çözümler gibi nedenler ile satıldığını ve sonucunda 26 kredi kullanıcısının işini kapattığını göstermiştir. Bu durumun yaşanmaması ve mikro kredinin sürdürülebilirliği ile birlikte mesleki doyumu sağlanması açısından işin ilk açıldığı dönemlerde iş kuran bireylere Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarınca belirli desteklerin sağlanmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

7. Yapılan çalışma sonucunda Ankara'daki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarından proje desteği alan bireylerden 20 tanesi ödemesini yapmamaktadır ve bunlardan 6 tanesi yasal takip altındadır. 35 bireyin ise geri ödemesi devam etmekte ancak birçoğu ödeme zamanlarını aşmış durumdadır. Gelir getirici iş kurma projeleri adı altında verilen mikro kredilerin yürütücüsü yıllardır veren el şeklinde algılanan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarıdır. Bu bakımdan kredilerin geri ödemelerinde de bu ince çizginin korunması gerekmektedir. Geri ödeme yapmayan/yapamayan bireylere yönelik yaptırımların üçüncü bir kurum niteliğindeki bankalar aracılığı ile alınması sosyal devlet anlayışını zedelemekte ve yasal takip süreçleri kredi kullanıcılarını zorlamaktadır. Bu bakımdan Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü ve yıllardır toplumun daha hassas kesimi ile çalışan bankaların belirlediği ve yıl içerisinde daha fazla ödeme kolaylığı sağlayan ve geri ödemeyi özendirici uygulamaların var olduğu sistemlerin getirilmesinin fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

8. Gelir getirici iş kurma projeleri kentsel alanda üretime yönelik projeler olmasının yanında kırsal alana yönelik de destekler sağlamaktadır. Yapılan çalışmaya Ankara'nın kırsal alanlarından da örnekler alınmış ve sonucunda kırsal alanda uygulanan projeler için geri ödemelerde farklı sistemlerin geliştirilmesinin ve özellikle meyve verim ve hasat dönemlerinin dikkate alınmasının kredi uygulayıcıların yararlarına olacağı sonucuna ulaşılmıştır.
9. Mikro kredi verildikten sonra, kredinin izleme ve değerlendirme sürecinin yoksul bireyin yaşamındaki değişikliklerin takibi ve yoksullukla mücadelede önem arz etmesinden dolayı, kilit öneme sahip izleme ve değerlendirmeyi yapacak olan personelin, dezavantajlı gruplarla çalışma konusunda eğitim almış, sosyal alan incelemesi ve gözlem konusunda diğer disiplinlere göre daha hassas olabilen sosyal hizmet mesleğinden gelen uzmanlardan oluşması gerektiği önerilmektedir. Bu bakımdan sosyal hizmet eğitiminin bu noktada çeşitlendirilmesinin iyi olacağı ve sosyal hizmet uzmanlarına daha fazla rol ve sorumluluk verilmesinin mesleğin tanınmasına ve doğru ellerde icra edilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
10. Gelir getirici iş kurma projeleri 3294 sayılı Kanun kapsamına giren yoksul kesimi hedeflemektedir. Söz konusu yoksul kesimin borçlandırılması ile sağlanan destekte başarısız olunması durumunda, o yoksul kesimin daha da yoksullaşmasına neden olmamak açısından proje desteklerinin hedef kitesinin daha da genişletilmesi önerilebilir. Bunun içinde hedef kitle belirleme yönteminde muhtaçlık kriteri uygulamasının getirilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.
11. Gelir getirici iş kurma projeleri Türkiye'nin bütün il ve ilçelerinde Vakıflar aracılığı ile uygulandığından hangi bölgede hangi iş kolunun uygulanabileceği ve hangi sektörde başarı sağlandığına yönelik bir harita çalışması yapılabilir. Söz konusu harita ile birlikte ülkede yoksulluk ve ileriki süreçte o yoksulluğun giderilmesine yönelik mikro kredi uygulamalarına da destek sağlanacağı ve sonucunda kredi

uygulayıcılarının da mesleki doyumlarına olumlu katkıları sunacağı düşünülmektedir.

7. KAYNAKLAR

1. Chen YJ. Relationships among service orientation, job satisfaction and organizational commitment in the international tourist hotel industry, *Journal of American Academy of Business*, 2007, 11 (2): 71-82.
2. Dumanlı R. Yoksulluk ve Türkiye’deki Boyutları, Uzmanlık Tezi, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı, 1996.
3. Kömürcü M. Türkiye’de Yoksulluk Olgusu, Yoksullukla Mücadele Politikaları ve Gelir Dağılımı, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi, 2014.
4. Seyyar A. *Sosyal Siyaset Açısından Yoksulluğa Karşı Mücadele*, 1. Baskı. İstanbul, Deniz Feneri Yayınları, 2003: 40-48.
5. Dağdemir Ö. Türkiye Ekonomisinde Yapısal Değişim ve Gelir Dağılımı, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekonomi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 1992.
6. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. *Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara, 2001: 103.
7. UNDP. http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/national-hdrs/national_HDR_2004/. 27 Ekim 2018.
8. Aktan CC, Vural İY. *Terminoloji, Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri*, 1. Baskı. Ankara, Hak-İş Konfederasyonu Yayını, 2002: 5.
9. Şenses F. *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk*, 8. Baskı. İstanbul, İletişim Yayınları, 2003: 63-146.
10. Haughton J, Khandker SR. *Handbook on Poverty and Inequality*, 1. Baskı. Washington DC, World Bank, 2009: 45.
11. Arpacıoğlu Ö, Yıldırım M. Dünya’da ve Türkiye’de yoksulluğun analizi, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2011, 4 (2): 63.
12. İnsel A. İki yoksulluk tanımı ve bir öneri, *Toplum ve Bilim*, 2001, 89: 64.

13. Coşkun S, Tireli M. *Avrupa Birliği'nde Yoksullukla Mücadele Stratejileri ve Türkiye*, 1. Baskı. Ankara, Nobel Yayınları, 2008: 25-28.
14. Gedikoğlu G. Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele: Biga Örneği, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2015.
15. Kalaycıoğlu S. *Yoksulluk Nasıl Anlaşılmalı? Temel Tanımlar, Yaklaşımlar*, Ankara, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları Yoksulluk Üzerine Seminerler Dizisi, 2007.
16. Güneş S. *Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'nce Ekonomik Gelişme ve İstihdamın Arttırılmasına Yönelik Desteklenen Projeler*, Ankara, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Bilgi Notu, 2008: 11-27.
17. Çeştepe H, Genç Ö. Bretton Woods kuruluşlarının yoksullukla mücadele yaklaşımları ve stratejileri, *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2011, 7 (14): 52.
18. Güneş S. Yoksullukla Mücadelede Mikro Kredi Uygulamaları ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Proje Destekleri, Uzmanlık Tezi, Ankara: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, 2010.
19. Ekmekçi İS. John Locke'un liberalizm kuramı üzerine, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2013, 26 (106): 207.
20. Güzey Ö. Türkiye'de kentsel dönüşüm uygulamaları: neo-liberal kent politikaları, yeni kentsel aktörler ve gecekondü alanları, *İdeal Kent Dergisi*, 2012, 3 (7): 64-83.
21. Çakır MÖ. Türkiye'de Yeni Yoksulluk ve Deniz Feneri ve Dayanışma Derneği Örneği, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2003.
22. Coşkun S, Güneş S. *Dünyadaki Gelişmeler Çerçevesinde Ülkemizdeki Sosyal Yardımları İyileştirme Çabalarının Değerlendirilmesi*, Ankara, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Bilgi Notu, 2008: 5.

23. Tireli M. Küreselleşme ve Yoksulluk: Birleşmiş Milletler (UNDP) ve Dünya Bankası Göstergeleri Işığında Bir Analiz, Uzmanlık Tezi, Ankara: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, 2010.
24. Yuncu D. *İki Yoksulluk Yaklaşımı: A.Sen'in Yapabilirlikten Yoksunluk Teorisi ve Toplumsal Dışlanma Çerçevesinin Karşılaştırılması*, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu, Araştırma Raporu, 2000: 5-7.
25. Bildirici Z. Avrupa Birliği'nde Yoksullukla Mücadele ve Türkiye'nin Uyum Sürecindeki Yeni Uygulamalar, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2011.
26. OECD. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/dcr-2013-en.pdf?expires=1554810336&id=id&accname=guest&checksum=F05B6D2B5C569E4837B51CB E0DC5A8A6>. 01 Kasım 2018.
27. Türk T. 2000 Sonrası Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, 2014.
28. Uzun AM. Yoksulluk olgusu ve dünya bankası, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2003, 4 (2): 159-165.
29. Türkiye İstatistik Kurumu.
http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=462. 01 Kasım 2018.
30. Türkiye İstatistik Kurumu.
http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1602. 01 Kasım 2018.
31. UNDP.
http://www.tr.undp.org/content/dam/turkey/hdr2018/tr/Turkey%20Briefing%20Note_Turkey%20Briefing%20Note_TR_v01.pdf. 02 Kasım 2018.
32. UNDP. Human Development Indices and Indicators, Statistical Update.
http://www.tr.undp.org/content/dam/turkey/hdr2018/2018_Human_Development_Statistical_Update.pdf. 02 Kasım 2018.
33. UNDP. <http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=3475>. 02 Kasım 2018.

34. Hacımahmutoğlu H. Türkiye’deki Sosyal Yardım Sisteminin Değerlendirilmesi, Uzmanlık Tezi, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı, 2009.
35. İncedal S. Türkiye’de Yoksulluğun Boyutları: Mücadele Politikaları ve Müdahale Araçları, Uzmanlık Tezi, Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013.
36. <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin1.Asp?MevzuatKod=4.5.703&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=&Tur=4&Tertip=5&No=703>. 05 Kasım 2018.
37. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
<https://www.vgm.gov.tr/Documents/2017%20YILI%20%20%C4%B0DARE%20FAAL%C4%B0YET%20RAPORU.pdf>. 05 Kasım 2018.
38. Öz M. Türkiye’de ve Avrupa’da Sosyal Yardım Uygulamaları, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2017.
39. T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin1.Asp?MevzuatKod=1.5.5393&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=&Tur=1&Tertip=5&No=5393>. 05 Kasım 2018.
40. İş ve Sosyal Güvenlik.
<http://www.isvesosyalguvenlik.com/sosyal-guvenlik-ne-demektir/>. 05 Kasım 2018.
41. Gündoğan N. Türkiye’de yoksulluk ve yoksullukla mücadele, *Ankara Sanayi Odası Dergisi*, 2008, 1-2: 42-56.
42. Uçar C. Kadın Yoksulluğu İle Mücadelede Sosyal Politika Araçları ve Etkinlikleri, Uzmanlık Tezi, Ankara: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2011.
43. Biçer E. Yoksullukla Mücadelede Proje Destekleri ve Proje Desteklerinin Zaman Serisi Olarak Modellenmesi, Uzmanlık Tezi, Ankara: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, 2009.
44. Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu.
<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin1.Asp?MevzuatKod=1.5.5102&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=&Tur=1&Tertip=5&No=5102>. 05 Kasım 2018.

45. Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu.
<http://yurtkur.gsb.gov.tr/Sayfalar/2441/2390/GenelBilgiler>. 05 Kasım 2018.
46. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı.
<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin1.Asp?MevzuatKod=1.5.2684&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=&Tur=1&Tertip=5&No=2684>. 06 Kasım 2018.
47. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı.
<http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/716.pdf>. 06 Kasım 2018.
48. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. *Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara, 2001: 51.
49. Çengelci E. Sosyal refahın gerçekleştirilmesinde sosyal yardımların rol ve önemi, *Sosyal Hizmetler Yüksek Okul Dergisi*, 1993, 11 (1-2-3): 22.
50. Güneş S. *Sosyal Yardımların Sunumunda Yeni Bir Yaklaşım Olarak Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Proje Destekleri ve Yoksullukla Mücadeledeki Etkisi*, Ankara, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Bilgi Notu, 2008: 163.
51. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü.
<https://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/uploads/pages/mevzuat/1-aile-ve-sosyal-politikalar-bakanligi-sosyal-yardimlar-genel-mudurlugunun-teskilat-ve-gorevlerine-iliskin-yonerge.pdf>. 13 Kasım 2018.
52. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü.
<https://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/uploads/pages/daire-baskanliklari/guncel-proje-destek-esaslari.doc>. 13 Kasım 2018.
53. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. *Bütçe Sunumu*, Ankara, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2018.
54. Türkiye Grameen Mikrofinans Programı.
<http://www.tgmp.net/tr/sayfa/mikrofinans-nedir--/127/1>. 18 Kasım 2018.
55. Türk Dil Kurumu.
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5bf15cd30a27b9.78124048. 18 Kasım 2018.

56. Ozan Dündar S. Mikro Finansman.
http://www.tkb.com.tr/data/file/raporlar/ESA/ga/2007-GA/GA-07-0528_Mikro_Finansman.pdf. 20 Kasım 2018.
57. Ateş G, Öğütoğulları E. Türkiye’de yoksullukla mücadelede mikrokredi uygulamaları, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2012, 14 (2): 33-54.
58. Gökyay Ç. Türkiye’de Mikro Kredi Uygulamaları ve İstihdama Yansımaları, Uzmanlık Tezi, Ankara: Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, 2008.
59. Korkmaz E, Baloğlu B, Sümer KK, Oktayer N, Çak M. *Mikrokredi Modeli Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması: İstanbul Örneği*, 1. Baskı. İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayını, 2004: 17-18.
60. Yılmaz R, Koyuncu C. *Mikro Finansman ve Yoksullukla Mücadele*, 1. Baskı. Bursa, Ekin Kitapevi, 2006: 23-34.
61. Bulut T, Adaman, F. *Diyarbakır’dan İstanbul’a 500 Milyonluk Umut Hikâyeleri: Mikro Kredi Maceraları*, 1. Baskı. İstanbul, İletişim Yayınları, 2007: 25-27.
62. Yunus, M. *Towards a Poverty-Free World*. Çeviri: Şen G. *Yoksulluğun Bulunmadığı Bir Dünyaya Doğru*, 2. Baskı. İstanbul, Doğan Kitap Yayıncılık, 2003: 90-95.
63. Grameen Bank Annual Report 2016.
http://www.grameen.com/wp-content/uploads/bsk-pdf-manager/GB-AR-2016_34.pdf. 25 Kasım 2018.
64. Okumuş Ş. *Dünya’da ve Türkiye’de Mikro Finansman ve Yoksulluğun Azaltılması, Teori ve Uygulamalar*, 1. Baskı. İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Sosyal Araştırmalar Yayını, 2010: 146.
65. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu.
<http://www.israf.org/public/admin/filemanager/uploaded/kanunteklifi01.pdf>. 03 Aralık 2018.
66. Devlet Planlama Teşkilatı.
<http://www3.kalkinma.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FCA4AC267A17F0C0F5>. 03 Aralık 2018.

67. Devlet Planlama Teşkilatı.
http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/view/15089/Onuncu_Kalkinma_Plan1.pdf. 03 Aralık 2018.
68. T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı.
http://www.gap.gov.tr/upload/dosyalar/pdfler/icerik/GAP_EYLEM_PLANI.pdf. 3 Aralık 2018.
69. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı*, Ankara, 2008: 39-45.
70. UNDP. http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/261/hdr_2000_en.pdf. 17 Aralık 2018.
71. UNDP.
http://hdr.undp.org/sites/default/files/2015_human_development_report_0.pdf. 17 Aralık 2018.
72. UNDP.
http://hdr.undp.org/sites/default/files/2016_human_development_report.pdf. 17 Aralık 2018.
73. World Bank Annual Report. *Ending Poverty Investing Opportunity*, Washington DC, 2018: 13-14.
74. World Bank Annual Report, *World Development Report*, Washington DC, 2008: 143-148.
75. DeMato DS. Job Satisfaction Among Elementary School Counselors in Virginia: Thirteen Years Later. Doctor of Philosophy, Virginia Polytechnic Institute and State University, 2001. <http://scholar.lib.vt.edu/theses/available/etd-09132001-131513>. 18 Aralık 2018.
76. Vroom VH. *Work and Motivation*, New York, John Wiley & Sons, 1964: 20.
77. Barutçugil İ. *Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi*, 2. Baskı. İstanbul, Kariyer Yayıncılık, 2016: 389.
78. Koustelios AD. Personal characteristics and job satisfaction of greek teachers, *The International Journal of Educational Management*, 2001, 15 (7): 354-358.

79. Solmuş T. *İş Yaşamında Duygular ve Kişilerarası İlişkiler, Psikoloji Penceresinden İnsan Kaynakları Yönetimi*, 1. Baskı. İstanbul, Beta Yayınları, 2004: 186-189.
80. Telman N, Ünsal P. *Çalışan Memnuniyeti*, 1. Baskı. İstanbul, Epsilon Yayınevi, 2004: 12-15.
81. Gedik T, Akyüz KC, Batu C. Orman endüstri işletmelerinde yönetici iş tatmin düzeyinin belirlenmesi (Düzce ili örneği), *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 2009, 9 (1): 1-11.
82. Üçüncü K. İş Tatmini ve Motivasyon, Fen Bilimleri Enstitüsü, Orman Endüstri Mühendisliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, 2016.
83. Şimşek L. İş tatmini, *Verimlilik Dergisi*, 1995, 2 (12): 92.
84. Akşit Âşık N. Çalışanların iş doyumunu etkileyen bireysel ve örgütsel faktörler ile sonuçlarına ilişkin kavramsal bir değerlendirme, *Türk İdare Dergisi*, 2010, 467: 37.
85. Yılmaz E, Öztürk İ. Algılanan örgütsel adaletin iş tatminine etkisinin incelenmesine yönelik akademisyenler üzerinde bir araştırma: vakıf ve devlet üniversitesi karşılaştırması, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2017, 14 (40): 461-481.
86. Ataklı A, Dikmentaş E, Altınışik S. Üniversite hastanelerinde çalışan yönetici ve klinik sekreterlerinin iş doyumunu, *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 2003, 6 (2): 99-121.
87. Şencan NS. Türk İlaç Sanayiinde Çalışan Yöneticilerin Örgütsel Bağlılık ve İş Doyumlarına Yönelik Bir Araştırma, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Eczacılık İşletmeciliği ve Mevzuatı Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2011.
88. Okpara JO. The relationship of personal characteristics and job satisfaction: a study of nigerian managers in the oil industry, *The Journal Of American Academy Of Business*, 2006, 10 (1): 50-51.
89. Gibson JL, Klein SM. Employee attitudes as a function of age and length service: a re-conceptualisation, *Academy of Management Journal*, 1970, 13 (4): 418.

90. Glenn ND, Taylor RD, Weaver CN. Age and job satisfaction among males and females: a multivariate multi-study, *Journal of Applied Psychology*, 1977, 62 (2): 190-193.
91. Eğinli T. Çalışanlarda iş doyumu: kamu ve özel sektör çalışanlarının iş doyumuna yönelik bir araştırma, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2009, 23 (3): 36-40.
92. Sıgır Ü, Basım N. İş görenlerin iş doyumu ile örgütsel bağlılık düzeylerinin analizi: kamu ve özel sektörde karşılaştırmalı bir araştırma, *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2006, 6 (12): 134.
93. Clark AE. Why are women so happy at work?, *Labour Economics*, 1997, 61 (3): 359-381.
94. Garcia B, Gargallo CA, Marzo NM, Rivera TP. Job satisfaction: empirical evidence of gender differences, *Women In Management Review*, 2005, 20 (4): 286- 297.
95. Bilgiç R. The relationship between job satisfaction and personal characteristics of turkish workers, *The Journal of Psychology*, 1998, 132 (5): 549-557.
96. Oshagbemi T. Personal correlates of job satisfaction: emprical evidence form uk universities, *International Journal of Social Economics*, 2003, 30 (12): 51.
97. Baltaş A. *Değişimin İçinden Geleceğe Doğru Ekip Oluşturma ve Liderlik*, 7. Baskı. İstanbul, Remzi Kitabevi, 2000: 172.
98. Tütüncü Ö. Kar amacı gütmeyen yiyecek içecek işletmelerinde iş doyumunun analizi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2000, 2 (3): 169-191.
99. Bozkurt Ö, Bozkurt İ. İş tatminini etkileyen işletme içi faktörlerin eğitim sektörü açısından değerlendirilmesine yönelik bir alan araştırması, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 2008, 9 (1): 5.
100. Groot W, Van Den Brink HM. Job satisfaction of older workers, *International Journal of Manpower*, 1999, 20 (6): 344.
101. Davis K. İşletmelerde İnsan Davranışı/Örgütsel Davranış. İçinde: *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi*, Tosun K, (Editör). *Human Behavior at Work:*

- Organizational Behavior*, 5. Baskı. İstanbul, İşletme Fakültesi Yayını, 1988: 100.
102. Poon JML. Effects of performance appraisal politics on job satisfaction and turnover intention, *Personel Review*, 2004, 33 (3): 325.
103. Çetinkanat AC. İş doyumu ve tükenmişlik, *Eğitim Araştırmaları*, 2002, 9 (1): 186-193.
104. Oshagbemi T. Is length of service related to the level of job satisfaction?, *International Journal Of Social Economics*, 2000, 27 (3): 213-226.
105. Şahin A. Yöneticilerin iş tatmini ve memnuniyeti, *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2003, 1 (5): 137-157.
106. OSHWIKI. https://oshwiki.eu/wiki/Job_satisfaction:_theories_and_definitions. 18 Aralık 2018.
107. Örücü E, Yumuşak S, Bozkır Y. Kalite yönetimi çerçevesinde bankalarda çalışan personelin iş tatmini ve iş tatminini etkileyen faktörlerin incelenmesine yönelik bir araştırma, *Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 13 (1): 40.
108. Akgün C, Kavuncubaşı Ş. *Kamu ve Özel Kesimde İnsan Kaynakları Yönetimi*, 4. Baskı. Ankara, Siyasal Kitapevi, 2001: 48.
109. Kuzgun Y, Sevim AS, Hamamcı Z. Mesleki doyum ölçeğinin geliştirilmesi, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2005, 2 (11): 14-18.
110. Kayhan HN. İlköğretim Okulları I. Kademedeki Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Yeni İlköğretim Programlarını Kabullenmişlik Düzeyleri ve Mesleki Doyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi, 2008.
111. Şahin H, Dursun A. Okul öncesi öğretmenlerinin iş doyumları: burdur örneği, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2009, 9 (18): 160-174.
112. Eryılmaz A, Mutlu T. Yaşam boyu gelişim yaklaşımı perspektifinden kariyer gelişimi ve ruh sağlığı, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 2017, 9 (2): 227-249.

113. Işıkhani V. Sosyal hizmet uzmanlarının iş doyumları, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 2000, 1 (10): 38-52.
114. Gürbüz A. An assessment on the effect of education level on the job satisfaction from the tourism sector point of view, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 2007, 8 (1): 36-46.
115. Yağcı C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na Bağlı Çocuk Refahı Kurumlarında Çalışan Sosyal Hizmet Uzmanlarının İş Yükleri ve Tükenmişlik Düzeyleri, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmetler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, 2017.
116. Beşgöl BF. Kriz Sürecindeki İşletme Çalışanlarının İşten Ayrılma Sürecini ve İş Doyumunu Belirleyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2018.
117. Ay B. Yoksullukla Mücadelede Mikro Kredi Uygulamalarının Etkinliği: Gaziantep İli Örneği, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, 2015.
118. Yılmaz H. Iğdır'da Mikro Kredi Kullanımının Kadınlar Üzerindeki Etkileri, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Iğdır: Iğdır Üniversitesi, 2018.
119. Kök M, Arıcı A. Fabrika çalışanlarının iş memnuniyetini etkileyen etmenler, *İnsan&İnsan Dergisi*, 2016, 3 (7): 55.
120. Koçak A. Bursa İli Özel Eğitim Merkezlerinde Görev Yapan Uzmanların İş Stresi ve İş Doyumlarının İncelenmesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Hizmetler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2017.
121. Korkmaz S. Mikro Kredi Kullanımının Tarım Sektörü Açısından Değerlendirilmesi: Aydın İli Örneği, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, 2018.
122. Çoban Kaynak R. Kurumsal Bakım Hizmeti Veren Kuruluşlarda Çalışan Personelin Mesleki Doyum ve Tükenmişlik Düzeyinin İncelenmesi: Gümüşhane İli Örneği, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Hizmet Politikaları ve

- Uygulamaları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2018.
123. Barber G. Correlates of job satisfaction among human service workers, *Administration In Social Work*, 1986, 10 (1): 25-38.
124. Çakır A. Profesyonel Turist Rehberlerinin Çalışma Biçimi ve Mesleki Eğitim Süreleri İle İş Tatminleri Arasındaki İlişki, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 2010.
125. Karakuş C. İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Denetim İnançları İle İş Doyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Konya Üniversitesi, 2012.
126. Veysikarani D. Akademisyenlerin İş Doyumu ve Tükenmişlik Seviyelerinin Çok Değişkenli İstatistiksel Yöntemlerle Analizi: Devlet ve Özel Üniversitelerin Karşılaştırması, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekonometri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi, 2018.
127. Kılıç ÖS. İlköğretim Okullarında Görev Yapan Okul Müdürü ve Öğretmenlerin İş Doyumu (Tokat İli Örneği), Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Konya Üniversitesi, 2011.
128. Kubilay S. Yöneticilerin İş Doyumu ve Yaşam Doyumu Düzeylerinin İncelenmesi (Niğde İli Örneği), Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi, 2013.
129. Çeki E. Kadın Yoksulluğunu Azaltmada Mikro Kredi Uygulamaları: Bartın İli Örneği, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Bartın: Bartın Üniversitesi, 2018.
130. Arches J. Social structure, burnout and job satisfaction, *National Association of Social Workers*, 1991, 36 (3): 202-206.

131. Kalay F, Arslan H, Oflas Ş. Kadrolu ve 4/b sözleşmeli yardımcı sağlık personellerinin iş doyumlarının karşılaştırılması, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2013, 29: 113.
132. Sevimli F. Bireysel ve iş ortamına ait etkenler açısından iş doyum, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 2005, 5 (1): 58.
133. Karaman FA, Altunoğlu E. Kamu üniversiteleri öğretim elemanlarının iş tatmini düzeylerini etkileyen faktörler, *Yönetim ve Ekonomi*, 2007, 14 (1): 109-120.
134. Hablemitoğlu Ş, Özmete E. Sosyal çalışmacıların iş yaşamı kalitesi: şefkat yorgunluğu, tükenmişlik, stres kaynakları, iş tatmini ve kariyer olanakları, *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2012, 1 (1): 171-204.
135. Sat S. Örgütsel ve Bireysel Özellikler Açısından İş Doyumu İle Tükenmişlik Düzeyi Arasındaki İlişki: Alanya'da Banka Çalışanları Üzerinde Bir İnceleme, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi, 2011.
136. Mersin Y. Din Görevlilerinde Mesleki Doyum, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, 2007.
137. Koca E. Okul Yöneticilerinin Kişilik Özellikleri İle Mesleki Doyum Düzeyleri Arasındaki İlişki, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2016.
138. Öz CS, Çolakoğlu C. Türkiye’de mikro kredi uygulamasının Sakarya ili özelinde incelenmesi, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2014, 43 (4): 177-205.
139. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. *Gelir Getirici Projelerin Değerlendirmesi Raporu*, Ankara, 2014: 25-40.
140. Sürücü Bahar H. Yoksullukla Mücadelede Mikro Kredi Uygulamaları (Konya İli Örneği), Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, 2015.
141. Alpaslan C. Mikro Kredinin Kadın Yoksulluğunu Azaltmadaki Rolü: Niğde Örneği, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Niğde: Niğde Üniversitesi, 2015.

142. Mudarej A. Mikro Finansman ve Mikro Kredinin Kadın Yoksulluğunu Azaltmadaki Rolü ve Afganistan Uygulaması, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2017.
143. Abay Y. Kadının Güçlendirilmesinde Kadın Girişimciliği ve Mikro Kredi Uygulamaları: Bağcılar Örneği, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Yalova: Yalova Üniversitesi, 2018.
144. Demirel A, Şengül M. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı kurumlarda ve ailelerinin yanında kalan ortaokul öğrencilerinin Türkçe dersi öz yeterlik algılarının karşılaştırılması, *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2017, 19 (3): 260-272.
145. Baktır Sancaktar N, Erdem E. Türkiye’de kadın yoksulluğunun çözümünde mikro kredi uygulamaları, *Akdeniz İktisadi ve İdari Bilimler Fakülteleri Dergisi*, 2016, 16 (33): 99-121.

8. EKLER

EK-1. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Etik Kurul Onayı

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ (AYBÜ) SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU (SBEK) PROJE ONAY BELGESİ		
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Politikaları ve Uygulamaları bölümü öğrencilerinden Ahmet ERGÜL'ün, Mikro Kredi Alan Bireylerin Kredilere Yönelik Algıları ve İş Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi adlı araştırması değerlendirilmiştir. (Bu kısım başvuru sahibi tarafından doldurulmalıdır)		
Proje etik açısından uygun bulunmuştur.	☒	
Proje etik açısından geliştirilmesi gerekmektedir.	☐	
Proje etik açısından uygun bulunmamıştır.	☐	
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU KARARI (Etik Kurul tarafından doldurulacaktır)		
Araştırma kodu (Yıl – Araştırma sıra no)	2018 – 324	
Başvuru formunun Etik Kurula ulaştığı tarih	27.09.2018	
Etik Kurul Karar toplantı tarihi ve karar no	10.10.2018 – 17	
Yer	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Esenboğa Kölliyesi	
Katılımcılar	Formda imzası bulunan üyelerimiz toplantıya katılmıştır.	
KURUL BASKANI, BASKAN YARDIMCISI VE ÜYELER:		
Prof. Dr. Cem Şafak ÇUKUR	Başkan	☒
Prof. Dr. Tekin AKDEMİR	Bşk. Yrd.	☒
Prof. Dr. Seldağ GÜNEŞ PESCHKE	Üye	☐
Doç. Dr. Özge GÖKBULUT ÖZDEMİR	Üye	☒
Dr. Öğr. Üyesi Fatma DOĞAN GÜZEL	Üye	☐
Dr. Öğr. Üyesi Behlül TOKUR	Üye	☒
Dr. Öğr. Üyesi Şule KAYA	Üye	☐
Dr. Öğr. Üyesi Birgül ÖZKAN	Üye	☒

EK-2. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Araştırma İzni

	T.C. AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI Bakan Yardımcılığı Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı, Eğitim Planlama ve Uygulama Birimi
Sayı : 94952863-605.01-E.649137	16/11/2018
Konu : Ahmet ERGÜL	
BAKAN YARDIMCILIĞI MAKAMINA	
Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünün 15/11/2018 tarihli ve 634984 sayılı yazısı ile Şehit Yakınları ve Gaziler Genel Müdürlüğünde Uzman Yardımcısı olarak görev yapan aynı zamanda Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Hizmet Politikaları ve Uygulamaları Bölümünde yüksek lisans öğrencisi olan Ahmet ERGÜL 30/10/2018 tarihli dilekçesi ile "Mikro Kredi Alan Bireylerin Kredilere Yönelik Algıları ve İş Doyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" başlıklı tez konusu kapsamında Ankara Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarından mikro kredi kullanan bireylerle 01/11/2018-01/09/2019 tarihleri arasında anket ve ölçek uygulayabilmek için Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi verilerinin paylaşılabilmesi talebi olumlu değerlendirilmiştir. Söz konusu araştırmanın Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünün koordinesinde, gönüllülük esasına dayalı olarak, ses-görüntü kaydı alınmaksızın, araştırma sonuçlarının herhangi bir yerde yayınlanmadan önce kurum izni alınması ve araştırma bitiminde bir örneğinin Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü ve Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığına gönderilmesi koşulları ile uygulanabilmesi hususunu; Olurlarınıza arz ederim.	
 e-imzalıdır Salih BOZKURT Eğitim ve Yayın Dairesi Başkan V.	
OLUR 16/11/2018 e-imzalıdır Ayşe ERGEZEN Bakan Yardımcısı	
Ek : (1 sayfa)	
Nr: 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu çerçevesinde güvenli elektronik imza ile onaydır.	
	Eskişehir Yolu Sığirci Mah. 2177. Sok. No: 10/ A Kat: 27 Posta Kodu: 06510 Çankaya/ Ankara (312)705 57 00 (312)705 57 57
Bilgi için: Seval ÇETİN Sosyal Çalışmacı	

EK-3. Bilgilendirilmiş Onam Formu

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

LÜTFEN BU DÖKÜMANI DİKKATLİCE OKUMAK İÇİN ZAMAN AYIRINIZ

Sizi Ahmet EPGÜ, tarafından yürütülen "Mikro kredi alan bireylerin kredilere yönelik algıları ve iş doyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi" başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmaya katılıp katılmama kararını vermeden önce, araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını bilmeniz gerekmektedir. Bu nedenle bu formun okunup anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Eğer anlayamadığınız ve sizin için açık olmayan şeyler varsa, ya da daha fazla bilgi isterseniz bize sorunuz.

Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan çıkma hakkında sahipsiz. Çalışmayı yanıtlamanız, araştırmaya katılım için onam verdiğiniz biçiminde yorumlanacaktır. Size verilen formlardaki soruları yanıtlarken kimsenin baskısı veya telkini altında olmayın. Bu formlardan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacaktır.

1. Araştırmayla İlgili Bilgiler:

- Araştırmanın Amacı: Ankara ilinde gelir getirici iş kurma projelerinden yararlanan bireylerin aldıkları mikro kredilere yönelik algıları ile istihdam edilebilirliklerindeki değişim ve iş kurma projelerinden yararlandıktan sonra sahip oldukları işten aldıkları doyum arasındaki ilişkinin incelenmesidir.
- Araştırmanın İçeriği: Mikro kredi alan bireylerin kredilere yönelik algıları ve iş doyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi
- Araştırmanın Nedeni: ☐ Bilimsel araştırma ☒ Tez çalışması
- Araştırmanın Öngörülen Süresi: 9 Ay
- Araştırmaya Katılması Beklenen Katılımcı/Gönüllü Sayısı: 50 kişi
- Araştırmanın Yapılacağı Yer(ler): Ankara ilinde merkez sınırlar içerisindeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları

2. Çalışmaya Katılım Onayı:

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya/gönüllüye verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları tamamen anladım. Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı tarafından yapıldı, soru sorma ve tartışma imkanı buldum ve tatmin edici yanıtlar aldım. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı. Bu çalışmayı istediğim zaman ve herhangi bir neden belirtmek zorunda kalmadan bırakabileceğimi ve bıraktığım takdirde herhangi bir olumsuzluk ile karşılaşmayacağımı anladım.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının (Kendi el yazısı ile)

Adı-Soyadı: Ahmet EPGÜ

İmzası:

(Varsa) Velayet veya Vesayet Altında Bulunanlar İçin:

Veli veya Vasisinin (kendi el yazısı ile)

Adı-Soyadı:

İmzası:

Araştırmacının

Adı-Soyadı: Ahmet EPGÜ

İmzası:

EK-4. Sosyo-Demografik Bilgi Formu

SOSYO-DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Değerli Katılımcı;

Bu araştırma, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarından mikro kredi alan kişilerin kredilere yönelik algıları ve iş doyumlarını araştırma amacıyla hazırlanmıştır. Katılımınız ve içten cevaplarınız için şimdiden teşekkürler.

1. Yaşınız:.....

2. Medeni Durumunuz:

() Evli () Bekar () Boşanmış/Dul

3. Doğum yeriniz:.....

4. Eğitim durumunuz:

() Okuryazar değil () İlköğretim () Ortaöğretim (Lise) () Yüksek

Öğretim

5. Çocuk Sayısı:

() Yok () 1 () 2 () 3 () 4 ve üzeri

6. Hanede yaşayan birey sayısı:

() Yalnız yaşıyorum () 2 () 3 () 4 ve üzeri

7. Hanedeki 18 yaş üstü birey sayısı:

() Yalnız yaşıyorum () 2 () 3 () 4 ve üzeri

8. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarınca verilen mikro kredi hizmetinin nasıl öğrenildiği:

() Mikro kredi kullanan bir başkasından () Kamu Kuruluşundan () Sosyal

Çevreden () Medyadan (Sosyal medya, İnternet, televizyon, gazete, vb.)

() Diğer.....

9. Faydalanılan mikro kredinin kullanıldığı iş:

10. Aldığınız kredi ile açtığınız iş yeri iş tecrübenize uygun mu?

() Evet () Hayır

11. Açılan iş hakkında eğitim alınıp alınmadığı:

() Evet () Hayır

12. Ailede başka gelir getiren birey ya da gelir getirici faaliyet olup olmadığı:

() Var () Yok

13. Mikro kredinin alındığı vakıf:.....

14. Faydalanılan mikro kredi miktarı:

() 1.000-TL-4.999-TL () 5.000-TL-9.999-TL () 10.000-TL-15.000-TL

15. Mikro kredinin geri ödeme sürecinin ne durumda olduğu:

() Ödemesi bitti () Ödemesi devam ediyor () Yapılandırıldı ve ödemesi devam ediyor () Ödeme yapılmıyor ve yasal takipte () Ödeme yapılmıyor

16. Mikro krediden faydalandıktan sonra geçen süre:

() 0-3 yıl () 3-6 yıl () 6 yıl ve üzeri

17. Kurduğunuz iş'te başarılı oldunuz mu?

() Evet () Hayır

18. 17. Soruya vermiş olduğunuz cevap evet ise kısaca nedenlerinden bahseder misiniz?

.....

.....

19. 17. Soruya vermiş olduğunuz cevap hayır ise neden olumlu sonuçlanmadığından bahseder misiniz?

.....

.....

20. Kullanılan mikro kredinin yaşamınıza etkisi:

() Olumlu etki sağladı, işim ile geçimimi sağlıyorum () Herhangi bir etkisi olmadı () Olumsuz etkisi oldu, işyerimi kapattım ve devlete borçlandım () Diğer.....

21. Aldığınız kredinin hayatınıza etkisi:

() Hem aile hem de bireysel yaşantıma olumlu etki sağladı () Herhangi bir etkisi olmadı () Olumsuz etkisi oldu, işyerimi kapattım ve devlete borçlandım () Diğer.....

22. Açılan işinizde mutlu muydunuz?

() Evet () Hayır

23. Açılan işin aylık getirisi:

() İş kapatıldı () 500-TL-1.499-TL () 1.500-TL-2.499-TL () 2.500-TL-3.999-TL () 4.000-TL ve üzeri

24. Açılan iş yerinde çalışan birey sayısı:

() Yalnız çalışıyorum () 2-10 kişi çalışmakta () 11-20 kişi çalışmakta () 21 ve üzeri kişi çalışmakta

25. İş yerinizi açtıktan sonra herhangi bir yerden işinize yönelik farklı bir kredi kullandınız mı?

() Evet () Hayır

26. Mikro kredi iş hayatı hakkında hayallerinizi gerçekleştirmede yardımcı oldu mu?

() Evet () Hayır

27. Kullandığınız mikro kredi ile açtığınız iş'te kendinizi geliştirmek için çabaladınız mı?

() Evet () Hayır

28. Yeniden mikro kredi kullanacak olsanız yine aynı işi yerini mi açardınız?

() Evet () Hayır ise hangi iş için kredinizi kullanırdınız?

29. Aldığınız kredi nasıl olsaydı daha faydalı olurdu?

() Tutar yüksek olmalıydı () Geri ödeme yılları daha uzun olmalıydı ()

Geri ödemeli olmamalıydı () Konu ile ilgili devlet aracılığıyla eğitim verilmeliydi

() Alınan kredinin nasıl olması gerektiğine yönelik diğer görüşleriniz

30. Mikro kredinin size sağladıklarından;

(a) Çok memnunum

(b) Memnunum

(c) Kararsızım

(d) Memnun değilim

(e) Hiç memnun değilim

EK-5. Mesleki Doyum Ölçeği

MESLEKİ DOYUM ÖLÇEĞİ

Aşağıda işinize ilişkin bazı sorular bulunmaktadır. Lütfen seçeneklerden size uygun olanı X ile işaretleyerek belirtin. (Tüm soruları ve her soru için sadece bir cevabı işaretleyiniz.)

		Her zaman	Sık sık	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir zaman
1.	Bir kez daha dünyaya gelseniz aynı mesleğe girmek ister misiniz?					
2.	Yaptığınız işi önemli ve anlamlı buluyor musunuz?					
3.	Mesleğinizi başkalarına önerir					
4.	Keşke başka bir iş yapan insan olsam dediğiniz olur mu?					
5.	Mesleğinizin gelişmenize olanak verdiğini düşünüyor musunuz?					
6.	İşyerinize hevesle gelir misiniz?					
7.	İşiniz ile ilgili yeni bir şey öğrenmeye çalışır mısınız?					
8.	İşyerinizde aldığınız eğitime uygun bir iş yapıyor musunuz?					
9.	İşgünü sonunda kendinizi mutsuz ve bıkkın hissedersiniz?					
10.	Fırsatını bulduğunuz an başka bir işe geçmeyi düşünür müsünüz?					
11.	Erken emekli olup bir köşeye çekilmeyi düşünür müsünüz?					
12.	Meslektaşlarınızla karşılaştığınızda onların işlerini nasıl yaptıklarını					

13.	Mesleki bilginizi arttırmak için seminerlere, kongrelere katılırmısınız?					
14.	İşyerinde bazı engeller çalışma isteğinizi engeller mi?					
15.	İşinizin yeteneklerinize uygun olduğunu düşünüyor musunuz?					
16.	Mesleğinizle ilgili yayınları izler					
17.	Mesleğinizi yürütürken karşılaştığınız engellerle mücadele ediyor musunuz?					
18.	İşinizin ilgilerinize uygun olduğunu					
19.	Mesleğinizi değiştirmeyi düşündüğünüz anlar oldu mu?					
20.	Meslek bilginizi arttırmaya yönelik girişimlerde bulunuyor musunuz?					

EK-6. Özgeçmiş

KİŞİSEL BİLGİLER	
Adı Soyadı	: Ahmet Ergül
Doğum tarihi	: 10.10.1985
Doğum yeri	: Erzincan/Kemah
Medeni hali	: Evli
Uyruğu	: T.C.
Adres	: İlkadım Mahallesi Dayanışma Caddesi 23/13 Dikmen, Ankara
Tel	: 0530 243 34 75
Faks	:
E-mail	: ergul_ahmet24@hotmail.com
EĞİTİM	
Lise	: Sokullu Mehmet Paşa Lisesi
Lisans	: Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü
Yüksek lisans	: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Politikaları ve Uygulamaları Tezli Yüksek Lisans Programı
YABANCI DİL BİLGİSİ	
İngilizce	: İleri Seviye